

stukken van dezelfde pisangs gehad, d. i. hij is mijn broeder (zuster), moeder verdeelde dezelfde pisangs tusschen ons.

PmB. *ourosi mbata* „voor het doorhakken der omgevallen boomstammen”, d. i. voor het opruimen der versperringen, boete voor het ter zijde stellen van de bezwaren die tegen een huwelijk zijn in te brengen (Tor. II, 9).

Amp. *oro* = B. *nepa* (pas, kort geleden), *tontji oro kamajanja*, een pas gevangen vogel.

P.

(Soms is het niet uit te maken, of een stamwoord begint met *p* of met *mp*; wat men niet onder *p* vindt, zoekt men dus onder *mp* en omgekeerd.)

1. *pa* (vgl. 1. *pa*; Mong. Filip. t. W. Tor. t. Sa'd. Doer. Mand. *pa*, Gor. Tom. t. Balant. *po*), encl., nog ook nog, *samba'apa*, nog een, *bare'epa*, nog niet, *re'epa*, er is nog, *maria-nykanipa*, nog vele malen; *nepa*, zie *ne'e*.
2. *pa*, Amp., proclit. voor van *papa* (vader), *pa toe'a*, grootvader, *Pa Porosi*, Vader v. P.
1. *paa* (Mal. *pérah*, Jav. *poh*, Tob. *poro*, Midden-Mal. *pérah*, Tag. *piga'*, Bik. *poga*, Sang. *péhu*, Mong. *porjoet*, Tir. *ferres*, Ilk. *perres*); *mompaa*, *mampaa*, uitwringen, uitknijpen, *mompaa kajoekoe*, kokosvleesch uitwringen, *inodo ndawoeso'i*, *nepa ndapaa*, geklopte boom-schors wordt uitgewassen, daarna uitgewrongen, *ndapaasi iru laoembe ri mata nadjolo ngkadjoe*, siri-bladeren worden uitgeknepen in een oog dat door een stuk hout is gestoken, *ndipausi matakoe*, druppelt u mijne ooggen eens in, *ira nta'omboe madago ndapompaasika mata*, t.-bladeren zijn goed om er de ooggen mee in te druppelen (om ze uit te persen in de ooggen); *ane mangaoemo inodo*, *ndapompaka*, als de geklopte boom-schors droog is, wordt er (*oela*-sap) op uitgewrongen.
2. *paa* (vgl. *paha*, [*paho*], *mpala*, *mpa'a*), geluid van harde voorwerpen, die tegen elkaar klappen of botsen, *woempaa*, *loet' mempa'a*, flang ineens botste het; *mompaa pombetondoe baeleu*, het elkaar stooten der buffels geeft een botsend geluid; *tepuu rajanja*, *sandjiimo*, zijn gemoed raakte verbijsterd, hij zweeg terstond, *tpaa rajakoe ri pampapanangi noe mokole*, ik

owoe (vgl. *touoeni*, *iroe(ni)*), in overstelpende mate, velen tegelijk, *owoe-owoe taoe*, vol met menschen, *moouoe'mo linggona*, het is vol gasten, *moouoe'mo bae mompombeloeloea*, de visschen verschijnen in groote menigte de een na den ander; *maouoeni* (Meerstr.), *mantouoeni* (P.), *maicoeni* (L.), bedekken, overdekken, *joemoe n(d)aooueni ntana*, de doodkist wordt met aarde bedekt, *komi naouoeni ntaoe*, gijl. wordt door de menschen overstelpt.

was terneergeslagen, toen het hoofd zei dat ik het verloren had, *mampakatapaa raja ntaoe*, den menschen den moed benemen.

3. *paa*, Amp. = B. *pa'a* (berg); *paa ntana*, bodemverheffing, heuvel.

1. *pa'a* (IN., Filip. t. *paa*, Minah. t. Mong. *pa'a*, Mal. *paha*, Bent. *pajang*, Sang. *palang*, Tal. *palanga*), dij, bovenbeen; *pa'a mamongo*, *pa'a ngkajoekoe*, de steel der bloeiwijze van kokos-en pinangnoten; *kajoekoe sampa'a*, één tros kokosnoten, *mamongo sampa'a*, één tros pinangnoten, *loka sampa'a*, één tros pisangs. *mepa'asi*, bij 't kuitslaan of -schoppen op de dij van den tegenstander mikken (MS.). *motalampa'a*, wijdbeens zitten, met de beenen niet genoeg gevouwen.

2. *pa'a* (vgl. 3. *paa*), een verouderd woord voor „berg”, nog voorkomende in bergnamen, bv. *Pa'a mPosoe*, *P. ngKaratoe*, *P. Lala*, *P. mBajatoe*, *P. Lepati*, *P. ri Lanta*, *P. Rinoea*, *P. nTotoea*, *P. ri Dopi*, *P. nTomasa*, *P. mBoerake*, *P. nTaoeica*, *P. Langgoe*, *P. mPonomboe*, *P. ri Wojo*; ook nog in *pa'a boeje*, uitlooper van een berg; oorspr. „voet, been v. d. berg”;

1. en 2. zijn identiek. *mempa'a*, uitsteken, in welke richting ook. bv. v. iets dat ergens ingestoken is, *mempa'a'mo sakodi*, het steekt al een weinig uit, omhoog, omlaag of dwars.

pa'a mata [Mor. *pala mata*, grassoort], n. v. e. kruid.

paa-paa [Mor. id.], kraai, ook *kao-kao* gend.;

beide namen bootsen haar gekras na; minder gewone namen zijn *kaloa* en *loa-loa* [of *kaloa-loa*]; *bar'e nakoni ntaoe paa-paa*, *maka mpengaja' nakoni*: *taoe mate*, *tagai*, *podo ananja ndakoni*, de kraai wordt niet gegeten, want ze eet van alles: lijken, millioenpooten, alleen jonge kraaien worden gegeten.

pa'ati (uit het Mal. *pahat*), beitel, steekbeitel; *ndapa'ati*, gebeiteld, uitgebeiteld.

pabolo (uit het Boeg. *pabolong*), scheepsteer, *doeunga ndapabolo*, een geteerd vaartuig.

1. *pada* (Mal. enz. *padang*, Tag. *parang*, Bim. *padja*), vlakke, ook gebruikt voor de kruiden die er op groeien, *boeje mpada*, een berg met gras, *rato mpada*, grasvlakte; een w. t. v. *pada* is dan ook *euro rede*, kort gras; [*angga mpada*, w. t. v. *baela*].

pada mauoeje of *pada ngkaonggo*, n. v. e. kruid.

Amp. *pada*, hoog gras, rietgras.

2. *pada* (vgl. *para*, 1. *podo*, *poedoe*, *poera* en Jav. *para*, Laj. *pada* „slechts”, Bim. *mpada*), op, ten einde, *padamo laoembe*, de siri is al op, *pada tabako*, *kapopadamo*, de tabak is op, we hebben er niet meer van, *komi pada boere*, *pada ndajopo*, *moendjaamo uro'oe ndipopada?* gijl. hebt geen zout, hebt geen groente, wat hebt ge nog meer niet? *padamo da koepa-ngkita siko*, dit is het einde dat ik je zal zien (de laatste keer), *pada toeuma ndjo'oe mo-boere*, al de mannen zijn gaan zoutzieden, *bemo ndapopada baroe*, de palmwijn raakt niet meer op, *pada ntjanga*, broodmager, *pada bambari*, een flap-uit, iemd. die al wat hij heeft gehoord dadelijk rondvertelt; *pada-padu*, allemaal, *kami pada? To Lage*, we zijn allemaal *Lageers*; *sipada*, gelijkelijk, allemaal, allen evenzeer, *sipada taue doraegosi*, de menschen gaan allen evenzeer aan den reizang deelnemen, *sipada re'e ure'anja*, *maka simbente ndapapoe'a*, ze hebben allen gelijkelijk een vrouw, want men heeft ze allen evenzeer laten trouwen; *lobo anoe kodli ndapula'ni*, *nukason mpepone ntaoe*, de kleine dorpsstempel wordt verruimd, opdat er plaats zij voor de menschen om er in te gaan.

pada gola, Todj., n. v. e. kruid.

padalosa (vgl. 1. *pada* en *losa*, *josa*), soort kluit of kleefkruid; in Saesoe bewerpt men met de vruchtjes eene onvruchtbare vrouw „opdat het sperma bij haar bekljve”. Het kruid is ontstaan uit eene vrouw die geen man kreeg en nu uit baloorigheid zich aan de voorbijgangers hecht.

padangka, zie *dangka*.

pada ngkoekoe [Mor. id.], Todj., n. v. e. kruid.

pada ntakoele, PmB., n. v. e. kruipplant.

padapoe, zie *dapoe*.

padaso, zie *daso*.

padati (uit 't Mal. *padati* of 't Boeg. *padati*), wiel v. e. wagen, klos waarop garen is gewonden, *bana padati*, garen op klossen; *mompadati*, het garen eener naaimachine van den klos op het spoeltje winden, *mompadati waja*, een touw, lijn, liaan op een stuk hout winden. Zie ook *paluti*.

padenge, zie *denge*.

padengko, zie 2. *dengko*.

padewaka (uit het Boeg. *padeicakeng*), n. v. e. groot soort vaartuig.

padi (uit het Boeg. *pédi*); *mapadi*, Saloem. PmB. w. t. v. *madjoe'a* (ziek).

padile, verstuijing v. d. voet: *teputile*, verstuikt.

padili, pen om het haar vast te steken, gebruikt bij het bevestigen van de *sanggori* in het hoofdhaar der mannen, *mampadili uoejoea*, het hoofdhaar met een pen vaststeken, *mlapadiliku uoejoea*, om er het haar mee vast te steken; het woord komt thans alleen nog in poëzie voor: *poete*, *padili*, *pedopi napeara* (*rango*-strofe), maak een wrong, steek ze vast. ze moet plat zijn, zoodat het fraai is; *padili pedopi rengko lobo*, steek de onderdeelen v. d. tempel vast, dat ze glad zitten; *wangoemo kakoe noe edja luembe*, *du korpepone mampadili poete* (2 *rarona*-regels), richt mij een siri-ladder op (*luembe* is ook: hoofdhaar), dat ik er opklimme, om 't hoofdhaar vast te steken.

padipi, zie *dipi*.

padja (Mak. *padja*), ronde mand van fijne rotan, met uitstaanden wand en ronden voet, gevlochten naar 't model van een koperen

schaal op voet (*doela mowiti*), gebruikt om het eten in op te brengen; Tor. II, 197, 331; *taono pepadja*, handvat met omvlechtsel naar het *padja*-patroon.

padjadja (uit het . . .), srt. vaartuig. Vgl. Mal. *djadja*, rondventen, *djadjah*, bereizen.

padjama, zie *salana*.

padjananga (uit het Boeg. *padjénangéng*), olie-lampje, handlampje.

padjara (overgenomen, vgl. Mak. Boeg. *padjarang*, uit elkaar halen); *manoe ndapadjar*, een kip die met veel kruiderijen en olie is toebereid, nadat het vleesch eerst goed van elkaar is gehaald.

[**padjeko** (uit het Mak.), ploeg; *mopadjeko*, ploegen.]

padjempa (uit het Boeg. *padjempang*), zilveren schaamlapje, hartvormig of driehoekig, door meisjes gedragen zoolang ze nog naakt zijn; in het Bovenland zelden gezien; *mopadjempa*, een schaamlapje dragen.

padjoengi (uit het Boeg. *padjoeng*), Amp., zonnec- en regenscherm.

padjongoa (omzett. v. *pangodjoa*, vgl. 1. *odjo*), ruimte achter de vertrekjes die in een huis van Pebato-bouwtrant was uitgespaard om er brandhout, draagmanden, enz. in te bergen. Tor. II, 161.

1. **padoe**, een geleding bamboe, waaraan de tusschenschotten aan beide zijden gelaten zijn; dicht onder een dier schotten is een driehoekig gat, om den koker te vullen, daartegenover is een gaatje om uit te drinken; vroeger in Lage gebruikt om water of palmwijn in mee te nemen.

2. **padoe** (Nap. id. „verdwenen, weg”, Bocool „dak”); *mompadoe eiro* of *mompemate eiro*, P., „het onkruid ter aarde bestellen”, een plechtigheid waarbij de wedschoffels worden gereinigd en in de rijtschuur opgeborgen. Tor. II, 253.

mompadoe, Str. B., een graf bouwen, steenen leggen rondom een grafheuvel, zooals gedaan wordt door de Mohammedanen. Tor. I, 354.

padoeaka, Todj., standaard voor de harsfakkel. **padole** (uit het Mor.), w. t. v. *oevoe* (palmiet).

padoma (uit het Boeg. *padomang*), bril, kompas; *mopadoma*, een bril dragen.

1. **pae** (Austron., Mal. *padi*, Jav. *pai*, Tag. *palaj*, Gor. *pale*, Mong. *pajoj*, enz.), rijst, zoolang ze nog te velde staat of in den halm zit, *pae poejoe* of *pae poeloe*, kleefrijst, *pae mauvere*, p. *mauoerere*, gewone (niet klevende) rijst, *pae kajoepa*, rijstaar met korrels die in verkeerde richting zijn gegroeid (Tor. II, 277), *pae tina*, rijstaar met korrels die aan twee kanten uit denzelfden knoop ontspruiten (ibid.). De namen der soorten staan op „Rijst” in het Register, [die der groeistadiën Tor. II, 253 v.]

2. **pae** (Mor. id., slepen, voorttrekken, Tontmb. *pajar*); *mampaenaka*, *mampaeruka*, laten slepen, laten hangen, laten druipen, achter zich aan laten komen, *malose rajakoe baeola setoe*, *ta'inja dja napaenaka sima'i*, die buffel ergert me, zijn drek laat hij maar druipen naar me toe, *ngeroenja dja napaenaka*, zijn spog laat hij maar loopen, *paenaka kami*, begeleid ons, *ananja napaeraka*, haar kind trok ze achter zich aan; *kampae-mpae*, slepend, slierend, *kampae lai manoe*, de staart van den haan sliert over den grond, *tojoe ngkosa kampae mo ri oe*, de kuit der baarzen verstrooit zich over 't water; *tepae-pae lai manoe*, de hanestaart sleept over den grond, *tepae pae*, *teseboe ri djoia*, de rijstbossen slepen, liggen verstrooid over den vloer, *tepae lana ri tana*, de olie druipet in een streep over den grond (gemorst door iemand die er mee loopt), *tepae kadjela mami*, wij kwamen de een na den ander; *mompaeici*, *mompaeiri*, afwisschen, wegvegen.

pae moma, n. v. e. kruipplant.

pa'esa (uit het Par.), grafpaal op een Moham-medanaansch graf.

paga; *ndapaga*, met gematigdheid uitgevoerd worden, niet in ernst, voor de leus gedaan worden, *napaga melindja*, hij liep zachtjes, onhoorbaar, *napaga pemamanja*, be tindhja, hij beet zachtjes, hij beet niet door, *podo napaga jore*, hij deed maar alsof hij sliep, *dja napaga mowrose*, ze roeien maar voor de leus.

pagala; pr. t. *manoe pagala* = B. *pagaja* (zie *gaja*).

págangi, gevorkt, zooals een zwaluwstaart; *mompagangi*, een driehoek snijden, uit het oor v. e. buffel, *napagangi talinga baeolanja*, *boi nasaja*, hij sneed een driehoek uit 't oor van zijne buffels, opdat hij niet zou falen ze te herkennen.

1. **pagi** (Austron., Mal. *pai*, Filip. t. *pagi*, Niass. *foi*, Sang. *pahi*, Fidj. *rai*, enz.), vijl, bestaande uit een stok met het vel van een rog, *nakiri mpagi*, gevijld met den schuurstok; *ndapagi mpela boleki*, gevijld met een roggevel.

Todj. Amp. *pagi*, rog (Par. id.), ook de naam v. h. sterrenbeeld „de Rog”, B. *boleki*.

2. **pagi**, Str. B., het kromhout, dat bij zorgvuldig gemaakte prauwvlerken de uithouders met de drijvers verbindt.

pago (Mal. Jav. *pagoet*; [vgl. *ago*, enz., *tagodi*]); *mampago*, zich haasten naar, toeschieten op, zich regelrecht begeven naar, *mampago kabosenja*, regelrecht op het hoofd af gaan, zich haasten naar het hoofd; *mampopagoi*, *mampopagoli*, met zijn velen zich haasten naar, afvliegen op, *boli mampopagoli tambata*, de apen vliegen op de paddenstoelen af, *lagiura naose asoe*, *napopagoi ntaoe*, *da napantawala*, het hert, door de honden vervolgd, wordt door de menschen nagezet, om het te sporen; *to pepago*, een inhalige, een die er 't eerste bij is als er iets te halen valt.

pagonja, *pagonja wo'oe*, *pagoinja*, des te meer (minder), hoeveel te meer (minder), te meer (minder) nog, *sako wauoe bare'e tindja mamama djole mapeni se'i*, *pagonja taoe*, zelfs varkens kunnen deze harde maïs niet bijten, hoeveel te minder nog menschen, *maoe manianja be naaja*, *pagonja wo'oe jakoe*, zelfs om zijne schoonouders geeft hij niet, te minder nog om mij, *sako ri wauonja re'e kajoekoe*, *pagonja ri iciri ntasi*, zelfs in 't bovenland zijn kokospalmen, hoeveel te meer aan 't strand, *sauce taoe tengu naitjani mampetoemboe*, *pagoinja taoe mandoto raja*, zelfs domme lieden weten het mee te deelen, te meer nog verstandige lieden, *pagonja koeuai*, *pagonja noeperapi*, hoe meer ik geef, hoe meer je vraagt.

Todj. Amp. *mampago*, nemen, wegnemen, 't oog hebben op, afgaan op; *mampago laboe joenoe*, het mes v. e. ander wegnemen.

paha (vgl. 2. *paa*, *poka*, *paho*), geluid van twee dingen die met geweld tegen elkaar aankomen, bv. een zwaard of mes dat op een been of ander hard ding stuit, *paha ri ro'onja*, *pang!* op zijn hoofd, *ndapomai*, *paha*, *be wure*, er werd een houw gegeven, pats, maar 't was er niet geheel doorheen, *nasao mpobarengko*, *paha!* *manawoe tesampoejoe*, hij wierp er met een stok langs, pats! daar vielen er een stuk of 10; *ntje'e pahanja*, dat doet het hem, dat is de beteekenis, daar zit het hem in; *sapaha*, *woepaha* = *paha*; *woepaha mepedasi*, pats! deelde hij klappen uit. **paho** (vgl. *paha*, 2. *paa*, *poka*, of *paso* [enz.]), P. L., aan 't Meer *pao*; *mompaho*, pootgaten steken in den grond, om daarin zaairijst te storten (Tor. II, 250), *pompaho*, tijd, plaats, wijze van poten, gemeenschappelijk plantfeest op een droog rijstveld; *ipaho*, pootstok.

1. **pai** (vgl. 1. *pa* en Nap. *pahi*, Mal. *ilk. pai*, Minah. t. *pe'*, Kar. Tob. Gaj. *pe*, Atj. *pi*), voegw. en voorz., en, ook, met, i *Ine pai i Papa*, Moeder en Vader, *tana pai oe'*, land en water, *nakeni pai ananja*, hij heeft ook de kinderen meegenomen, *manoe pai ananja*, een kip met hare kuikens, *mopaiso pai joenoenja*, twisten met zijne makkers, *momberata pai toekakanja*, zijn ouderen broeder ontmoeten, *mosisala pai toea'inja*, verschillen van zijn jongeren broeder; *pai*, *setoe pai*, *ntje'e pai*, gevolgd door den conjunctief (of *naka*), zoo komt het dat, en daarom, en daardoor, *marombo oedja pai nakabare'e rongu djela jakoe*, het regende hard en daardoor ben ik niet spoedig gekomen, *ntje'e pai korpanto'oku siko*, daarom zeg ik je; bij vergelijkingen: „vergeleken bij, dan, als”, *anoekoe jave mailago pai anoenja*, de mijne is mooier dan de zijne, *sicia' pai koro mPona kabangke ngkoro Bongka*, gelijk als de Poena is de grootte van de Bongka, *sangkoedja kakodjenja pai kakodjekoe*, wat beteekent zijne dapperheid bij de mijne?

paikanja, maar, echter, evenwel, *majou*

taoe setoe paikanja nanangi noe joenoenja, die man had gelijk, maar de anderen hebben het van hem gewonnen. Ook het enkele pai is vaak = paikanja, bv. makodje si'a pai be toeroe, hij was dapper, maar is gesneuveld. Zie 1. kau.

2. **pai**; *mombepai*, over elkaar liggen, *mombepai wa'a ngkadjo* anoe natoerosi ntaoe setoe, de boomen die zij hebben geveld liggen over elkaar, *mombepai ritinja*, zijne beenen zijn over elkaar geslagen.

3. **pai**, Amp.; *mompai*, slijpen, *wa'toe mpompai*, slijpsteen.

pa'i (IN., Mal. *pahit*, Jav. Filip. t. *pait*); *mapa'i*, bitter, *mapa'i daanja*, *be nakotontjola metaka*, zijn bloed is bitter, de schurft kan geen vat op hem krijgen, *da mapa'i djanja raneo*, dat zal hem later bitter smaken (hij zal er spijt van hebben); *kapa'i*, bitterheid, *ndasoebi*, *be merali*, *kapa'i noe daanja*, als hij wordt ingeënt komt het niet op, zoo bitter is zijn bloed, *baroe se'i ndaurolesi gaga*, *pai nakapa'i gaga*, deze palmwijn is te sterk gebitterd en daarom is hij te bitter; *mampakapa'i*, bitter maken; *ane ndapapa'i baroe*, *ndadikaka gagari pai woei*, als men den palmwijn bitter wenscht, doet men er gist en bitterhout in; *popapa'i baroe*, zoodat de palmwijn er bitter van wordt.

pa'i is ook w. t. v. *garango* (krokodil), vooral in Saesoe, *da napangkonimo mpa'i*, laat hij dan maar door de krokodillen worden opgegeten; *to pa'i*, eene muizensoort. Hier is *pa'i* eene verbloeming van *masii* „boosaardig”.

pailasi, zie 3. *ila*.

paja, verdwenen, weg, niet meer te zien of te hooren, *pajamo*, hij is weg, *manawemo ri oe' pai nakupaja*, het is in 't water gevallen, zoodat het verdwenen is, *pajamo oni ntaoe*, het geluid der menschen is niet meer te hooren; *ndadonge paju*, het is nauwelijks meer te hooren; *mampakapaja*, *mampapaja* doen verdwijnen, *mampakapaja wa'a ndjo'e*, de sporen der ziekte doen verdwijnen, *mampapaja satu ntaoe*, iemands zouden vergeven, *oe' korinoe*, *da koepampapajaka kapa'i mpakoeli*, ik drink water, opdat ik daarmee de bitter-

heid der medicijn doe verdwijnen; *mepajana*, zich verwijderen.

paja'a, zie *ja'a*.

pajanga(ni), zie *janga*.

pajangi, pr. t., in de benaming *pinelolai mpa-jangi*, naam eener soort katoenen weefsel.

pajapi, een boom.

1. **pajasa**, zie *jasa*.

2. **pajasa**, Tog., doodkist.

pajo, pr. t.; *mai uoera pajo-pajo*, in het lichte (vluchtige) schuim; *pajo-pajodi* = B. *paja*² (verdwijnende, in de verte, flauw zichtbaar, hoorbaar).

1. **pajoe** (Ibat. *pajoeng* „golf”); *wojo pajoe*, een kruipende bamboc-soort.

2. **pajoe** (vgl. *paloe*), Amp., beneden-rug, *ri pajoe*, van achteren, *nipopajomo kita*, gijl. keert ons den rug toe.

Tog. *pajoera*, Amp. *pjoera*, schouderblad.

3. **pajoe** (uit het Mal. *pajoeng*), zonnenscherm, regenscherm.

pajoë (vgl. 1. *joë*), een rotan-soort, die zeer lang is, vandaar: *inosa pajoë* = *inosa marate*, lange adem, lang leven.

pajoejoe, zie *joejoe*.

pajompo, zie *jompo*.

pajo-pajo, n. v. e. boom.

pajowi (vgl. Boeg. *padjo'iri*, doen schrikken), een legendarisch zeemonster, dat als slang op den wal wordt geboren, maar zich later naar zee begeeft en daar een vervaarlijke grootte bereikt.

1. **paka** (vgl. 2. *saka*), samengesteld voorvoegsel, zie Sprkk.; zelfstandig gebruikt: allemaal, alle, allen, alles, *paka toema*, *be laoe we'a*, allemaal mannen, er zijn geen vrouwen bij, *sondo kajoekoe sindate*, *peole*, *paka si'a*, daar boven zijn veel kokospalmen, kijk, 't zij louter zulke, *paka lipoe pai kajoekoe*, allemaal dorpen en kokosboomen, *natondoe*, *nabengko*, *natodoe*, *pakamo*, ze stielen hem met de horens, ze-beten hem met de slagtanzen, ze traptten hem met de hielen, ieder deed wat hij kon; *tepaka*, gelukt, gekomen tot, bereikt hebbende, *bar'e tepaka*, niet gelukt, niet bereikt, niet geslaagd, *ane tepaka raja*, *nda-loeloe paoe ntaoe momota*, *ane bar'e tepaka*

raja, *bemo mainti ndato'o*, als men er toe gestemd is, doet men mee met het gebruiken van oogsttermen, als men er niet toe gestemd is, gebruikt men ze niet geregeld.

2. **paka** [Mor. id.], een klimvaren, waarvan de stengels veel tot vlechtmateriaal worden gebruikt (Tor. II, 300, 331, 335), *paka napopobaloe nTo Onda'e*, *ndajali paka ri wa-ronja*, de Onda'eers verkoopen geregeld *paka*, de buitenste schil wordt er afgehaald; *paka mbalesoe*, eene variëteit; w. t. v. *paka* is *sampoene*.

pakaa (vgl. *makaa*), PmB., een boom waarvan niets gebruikt wordt.

pakai, Amp., een wilde plant, *p. bonatangi*, eene variëteit, die als geneesmiddel wordt gebruikt.

pakamata, zie 1. *mata*.

pakambaoe (vgl. 1. *uaoe*), in PmB. de naam van selderij en peterselie; elders: *porotomoe*. In pr. t. is *pakambaoe* de naam v. e. tooverkruid.

pakanangi, een boom die alleen in groote bosschen groeit, soort wilde kaneel; de geurige, bijtende bast wordt veel gebruikt als genees- en toovermiddel, bv. bij den oogst, om geesten te verdrijven, tegen leverziekte, enz. Zie Tor. I, 405, II, 63, 210, 262, 272, 294, 300. (Men leidt den naam af van *paka* „allen, alles” en *nangi* „overwinnen”, vandaar het geloof aan de tooverkracht van den bast; wrsch. is [hij ontstaan uit] *pakanangi*, uit *pakanan* „kauwsel”).

pakaoege, pr. t. v. *pakanangi* (vege = *nangi*).

pakasa (Mal. *pekasa*, Jav. *bekasem*), een visch-gerecht, bestaande uit garnalen of jong visch-broed (*doe'o*), rauw gezouten, met Sp. peper gekruid en in de zon gedroogd; wordt in *komboeno*-blad bewaard; *doe'o ndapakasa*, aldus toebeide *doe'o*.

pakasoembali, Amp., de 24ste dag der maan-maand; *rauo mpakasoembali*, de 25ste; *pakasoembali rede*, de 26ste. Tor. II, 268 a.

pakati (Mal. *pekati*); PmB. *mapakati*, sterk aangezet met bitterhout, v. palmwijn.

pakawai, zeer kleine muggen, die zich op open wonden en rotte vruchten zetten.

pakawoerake, zie *woerake*.

pake (uit het Mal. of 't Boeg.), versiersel, fraaie dracht, *mampopake*, tot versiering gebruiken, zich versieren met; *mompake*, gebruiken, *ndapake*, gebruikt worden, *bar'emo koepake*, ik gebruik 't niet meer; *mampakei* (tr.), gebruiken, dragen (kleeren en sieraden).

1. **pakoe** (Mal. enz. id.), soort varen, die als groente wordt gegeten; w. t. *bate'a*; *pakoe mbosi*, plant met roode bloempjes, waarmee de kinderen spelen; *pakoe ori*, *pakoe mandanga*, planten.

2. **pakoe**, naam v. h. geluid van kloppen of klikken, *kupakoe* *kajoepe njara molontjo*, de hoeven van het paard kleppen terwijl het draaft.

Amp. *mopakoe*, de geledingen der vingers laten knappen.

3. **pakoe** (uit het Mal. of 't Boeg.), spijker; *nda-pakoe ri rindi*, aan den wand gespijkerd.

pakoeli, zie 2. *koeli*.

pakowo, een plant die op *oe* gelijkt en als groente wordt gegeten.

1. **pala** (vgl. *mpala*); *pala ntaono*, de stootplaat v. e. zwaardgerest, die de hand beschut, *pala ngkadjo*, de breedte-wanden eener doodkist, *pala ntana*, de beide smalle zijden v. e. graf; *mompalasi*, verhinderen, tegenhouden; *napalasi jakoe*, *nato'oka*; *nepapa malai*, hij hield me tegen, hij zeide tot me: ga nog niet heen: *taoe setoe koepalasi*, *be koerai da ma'i*, ik houd dien man tegen, ik sta niet toe dat hij hier komt; *ne' noepalasi joenoe*, *dja noepasoerboe*, houd anderen niet tegen, ge verspert hun maar den weg.

pomala, een werktuig dat dient om vuil dat op den grond ligt verspreid bij elkaar te brengen, een plankje aan een steel; het plankje zit aan den steel zooals het lemmet van de patjol; *momala*, dit werktuig gebruiken, *ndapomalaka soma*, om er het erf mee schoon te maken; vdr. ook *mula*, voor: splinters, spaanders, lappen hout.

Amp. *rapalasi*, gestreken, gewreven, geschuurd worden, *rapalasi iriti*, de voeten worden geschrapt, *napalasi la woeiroenja*, hij streek hem over zijn schedel.

[2. **pala**, zie *tampala*.]

palaboeroe, zie *boeroe*.

paladi, Amp., een sterrenbeeld.

paladoeroe (wellicht uit *pala* „rek, vliering”, vgl. *pala*², en *doeroe* „verzamen”, tenzij *pala* voorvoegsel is; Mor. *paladoedoe*), middelste zolderbalk van een Tor. huis, dikwijls behakt tot een plank, waarop vaak de middelste nokpaal rustte; de *p.* in den tempel was versierd met snijwerk; Tor. I, 234, 287, 289, II, 152–156. Soms werd een stukje scalp v. e. gesnelden kop aan de *p.* van een huis gespijkerd.

palaiti, een riviervisch, geel van kleur, met smakelijk vleesch.

palakana (indir. uit 't Mak., door 't Par.); *mompalakana*, *mepalakana*, vragen om te mogen heengaan, afscheid vragen, *malai mbongo*, *sako mompalakana bar'e*, hij is onbehoorlijk weggegaan, hij heeft niet eens afscheid gevraagd, *nducaimo sarokoe*, *naka tepalakanamo pompae*, geeft u me mijn loon, opdat het gesprek tot een eind kome.

palakoe, Amp. = B. *woeti* (leugen, gekheid), *to palakoe*, leugenaar.

palalo, Tog. = B. *ree-ree* (muziek-instrument).

palamba, PmB., een boom, die een schijnstam heeft.

palamboentja, zie *woentja*.

palampa, zie 1. *lampa*.

palande, zie *lande*.

palandoe (Mal. *pelandok* „dwerghert”, Ngadj. id. „listigaard”), een duikervogel, zoo groot als een jonge eend, met zwarte veeren en zwarte pooten, zwemvliezen tusschen de teenen en bonte veeren aan den hals; de snavel is lichtgeel; hij duikt zeer goed in diep water en weet, naar men zegt, steeds aan de krokodillen te ontkomen, doordat hij op den bodem van 't water kan loopen; zoowel aan 't Meer als aan de zeekust komt hij voor; *ane mo'ormo'o pulandoe*, *mondontosi*, als de *p.* broedt, ruit hij.

palanga, zie 1. *langa*.

palangka (uit het Boeg.), ronde koperen kom, op een voet, diep, met een rechten rand, voor sirih-benodigdheden, *mel'e mpalangka*, een slank, langen hals hebben (schoonheid bij eene vrouw).

palantamoe (vgl. *tamoe*); *mamp.*, zijn gang laten gaan, aan zijn lot overlaten, *taoe ane napalantamoe ananja wongo*, *masae da poeloro*, als men zijne kinderen hun gang laat gaan om ondeugend te zijn, komen ze op den duur tot een val, *pai koepmpalantamoe anakoe modjamaa*, *da nakalo'e ngkalionja*, dat ik mijn zoon aan zijn lot overlaat bij den landbouw is, dat hij het zelf zal kunnen; *mepalantamoe*, zijn gang gaan, doen wat men zelf wil, niets uitvoeren, niet meedoen.

palantara (uit het Boeg., vgl. Mal. *pēlantaran* „binnenplaats”), een vierkant vertrek of open voorgalerij, aan de overzijde der huis-trap, vroeger veel bij Lage-sche huizen aangebouwd, slaappleats van jongelieden en mannelijke gasten.

palantjanga, zithout, zitplank of zitblok, waarop bv. barende vrouwen zitten, *motoenda ri palantjanga mpapanja*, op de plaats van zijn vader zitten, zijn vader vervangen, opvolgen.

palantjinga (wellicht v. *singa*, omdat de huidschubben overal heenstuiven), soort ichtyosis, die heviger jeukt en moeilijker geneest dan de gewone en daarom ook *boegisi maeta* (zwarte i.) of *b. makodje* (erge i.) heet.

palantoenda, zie 1. *toenda*.

palaoea, zie 2. *oea*.

palombo, zie 2. *ombo*.

pala-pala (Mal. Tob. Mak. *para*², Mag. Tag. *pala*², Bag. Bik. Bis. *paga*, Ponos. *pomage*, Sang. Minah. *paha*), bank, brits, rustbank; *popala²ka jakoe*, maak mij eene rustbank. pr. t. *pala*², het trapportaal (gew. ben. *anda*).

palari (uit het Boeg.), groot soort vaartuig.

palasa (Boeg. id., vgl. *koelasa*), nekbult, verbult op den nek van buffelstieren, *baela mopalasa*, een buffel met een nekbult, *mopalasa taoe setoe*, die man heeft een speknok.

palasi, w. t. v. *kalubinti* (kleine soort eekhoorn).

palaso, zie *laso*.

palati: *mompalati*, in het Benedenland voor *mompadati*, zie *padati*.

palatoea; *To palatoea*, titel van een waardigheidsbekleeder in Wotoe, van wien men vertelde dat als hem eene dochter werd geboren, hij sterven moest.

palatoeka, zie *toeka*.

palawanga, zie *lawanga*.

1. *pale* (Minah. t. Bent. Ponos. Boes. *palar*, Sang. *paledé*, Tal. *palada*, Mong. Filip. t. *palad*, Boeg. *palé*, Mak. *pala*, Tob. Tont. *palak*), hand, voorpoot, arm, *dodo mpale*, handpalm, *waro mpale*, *talikoe mpale*, rug der hand, *pale sambira*, de eene hand, voorpoot, arm, *pale lemba*, mouw v. e. baasje, *pale ntjiga*, de slippen of uiteinden van den hoofddeck, waarmee hij wordt vastgebonden, *pale ngkoese* „voorpoot v. d. buidelbeer” (Mor. *palikose*, wellicht is het dus door volksetymologie ontstaan, daar de naam vrij zonderling is), huidziekte (soort eczeem), veroorzaakt door aanraking van geesten, *nadjama mpale ngkoese ri pa'a*, *ewa nalepesi ntjilo*, aangetast door eczeem [op de dijen], alsof er hars uit een brandende fakkel op gedropen was; *kampale²*, druk bezig, goed aan den gang, *bar'e tepalai jakoe*, *kampale² manta'a taono*, ik kom niet tot weggaan, druk bezig als ik ben met het snijden van een handvat, *kampale² mangkoni*, midden aan het eten, *kampale² moiro*, druk bezig met voorbereidselen voor de reis; *ndapapapale so'o mpa ri doekoe*, de rijstbossen zijn in ster-vorm op de wan gelegd; *mbopale*, overal aankomend, de handen niet thuis houdend, *ne'e mbopale anangodi*, kinderen moeten niet overal aankomen met de handen.

2. *pale*, pr. t. = B. *pali*, maal, keer, *sampale*, eenmaal, *opompale*, viermaal; [*palela* = B. *palinaka*].

palédorani, pr. t. = B. *paladoeroe*.

palejoro, zie *joro*.

palembe (vgl. [1.] *lemba*), een geweer met langen loop; *Palembe Ragi*, titel van een door Loewoe' erkend opperhoofd der Toradjastammen, te Wotoe, die nog boven den Mandjara stond.

palenga, zie *lenga*.

palengka, steltwortel, zooals die waarop rhizomen en pandaneeën staan, *palengka ntongke mosasaranga*, *ewa karama*, de steltwortels van den *tongke*-boom staan uit elkaar als vingers.

pale-pale, een slingerplant, die vooral op sui-

kerpalmen en groote ficus-boomen groeit. *palepe* (uit het Boeg. *palépéng*), diessel.

1. *pali* (Tal. Ngadj. id., Sang. *péli*, Mak. *palli*, Boeg. *pemali*, Mal. *pemali*, Kar. *kemali*, Bim. *pamali*); *mompali*, zich onderwerpen aan verbodsbepalingen, betreffende het gebruiken of aanraken van dingen, het uitspreken van woorden, het betreden van plaatsen, *se'i ndupakoelisi pai bar'e noepodjo mompali*, nu wordt ge geneeskundig behandeld en wilt de verbodsbepalingen niet houden; *pompali*, verbodsbepaling, *bar'e re'e pompalinja*, er zijn geen verbodsbepalingen aan verbonden, ook wel: *bar'e re'e palinja*; *mompompalika*, iets buiten gebruik stellen, het gebruiken, noemen, betreden voor ongeoorloofd of gevaarlijk verklaren, *maria gaga noepompalika*, ge verbiedt al te veel dingen, *anoe mampompalika waroe*, *marari wo'oe napompalika*, zij die varkensvleesch verbieden, verbieden ook het vleesch van het hertzwijn; *mampali*, id., *noe-ndjaa ndipali*, aan welke verbodsbepalingen houdt gij u? *ane jakoe*, *oeuoe koepali*, wat mij betreft, ik eet geen palmiet; *kapali*, verboden, buiten gebruik gesteld, *kapali taoe da manto'o to'o noe manianja*, het is verboden dat iemand den naam zijner schoonouders noemt, *ne'e mopanagoentoe ri naroe*, *kapali*, schiet geen geweer af op den akker, dat is verboden, *kapali modjamaa ri toe'a marate*, *waroe pai waroesoe da mampakapoera pae*, *polo toe'anja da narata ntoempoenja*, het is verboden op den akker te werken op den 26sten dag der maand („Groote Stomp”), de varkens en de muizen zullen dan de rijst opmaken, de eigenaars zullen dan alleen de stompen krijgen.

palia, verbodsbepaling, *palia mami*, dat wat we niet mogen doen, zeggen, betreden; *pomalial*, w. t. v. *kelje* (penis), of voor *toeama*, *lungkai* (man). Een and. *palia*, zie afz.

PmB. *palia*, w. t. v. *toeama*, *lungkai* (man): *momali* = B. *mompali*.

pr. t. *rompali* = B. *kapali* (verboden, ongeoorloofd), parall. met *rolili* (zie *lili*); *kumrompali maoge*, dat is streng verboden.

Amp. *rapomalika*, *ta mja rapotoe*, het is

verboden, het mag niet gezegd worden.

2. **pali** (Mak. Boeg. *pali*, Mal. *paling*; oorspr. id. met 1. *pali*, gemeensch. bet. „er om heen gaan”), maal, keer, syn. met *kani*, doch lang niet zooveel gebruikt; *sampali*, één maal, *pitoempali*, zeven keer, *maria mpali*, vele malen, dikmaals; *pali ngkana*, *pali ngkaii*, den rechter, den linker kant op, *kita se'i pali ngkana da pomotata*, *taoe setoe pali ngkaii*, wij gaan rechtsop oogsten, zij gaan linksop; *taoe pali*, een ijverig mensch, *taoe ma'ai kapalinja*, een zeer ijverig mensch (MS.); *taoe pali* (een zoeker) is ook de benaming voor lieden die op zoek van vijanden gaan, wanneer men vermoedt dat er aanvallers in de buurt zwerven, *ndjo'oemo taoe pali*, *nakita kodjo ja'a irali*, de verspieters gingen er op uit en vonden inderdaad roetsporen van den vijand; *mompali*, *mompaliki*, gaan rondzoeken, speuren, spionneeren of er ook vijanden in de buurt rondzwerven, *palai*, *paliki ri-ndjaoe*, *baru ma'i irali*, ga er eens naar speuren daarginds, of er ook vijanden aankomen; *mepali*, zoeken (intr.), *mepali boere*, op zoek zijn naar zout, *mompali*, *mampali* (tr.), zoeken, *noendjaa noepepali*? wat zoekt ge? *bare'e koerata anoe koepali*, *aginja siko mampali*, ik vind niet wat ik zoek, ga gij het dus maar zoeken, *ane re'e ratoea napepate ntaoe*, *poenja mampali*, als een slaaf door een ander is gedood, dan neemt zijn heer er wraak over, *ane tetadji ri tasi jakoe*, *i sema da mampali kapatekoe*? als ik op zee omkom, wie neemt er dan wraak over mijn dood? *sikomo anoe mampalimo noe mokole*, gij zijt het die door het hoofd wordt gezocht; *mampali*, id., *taoe pali mangkita taoe napali*, de verspieters zien de lieden naar welke zij speuren.

ma-, *mompalinaka*, overal rondzoeken, iets om iets anders heen vinden, *mompalinaka tandi nali*, de uiteinden van den hoofddoek om 't hoofd binden, *palinaka kajoro setoe ri kutjoe toenjae*, wind dat touw om gindschen boom; *ane koepalinaka rajakoe*, *da re'e rajaro*, *koerata ri pompalinaka*, als ik mijne gedachten laat rondgaan, dan is

er wel vleeschspijz te krijgen, ik heb het dan gekregen door mijne gedachten er over te laten gaan, *ane noepalinaka rajamoe*, *be da maoro siko*, als ge uwe gedachten er over laat gaan, zult ge geen honger lijden; *ma-icoeroe kajoro ndapepalinakaka*, het touw is doorgesleten, omdat het gebruikt is tot omwinden.

1. **palia**, een boom met zacht hout, dat wel voor vloerlatten wordt gebruikt en niet door insecten wordt aangetast.

2. **palia**, zie 1. *pali*.

palili (uit het Boeg. *palili*), onderdaan, onderhoorige, vazal.

palimba (uit het Boeg. *papalimbang*), een soort vaartuig.

palinta, in de uitdr. *boerepalinta*, een zeer groot stuk zout, ter waarde van een buffel.

pali-pali (uit het Boeg. *pali-pali*), klappermolentje, als vogelverschrikker in de bevroede rijstvelden geplaatst.

palisi (Par. *parisi*; [zie *lisi*]); *mampalisi*, afvegen, *be noepalisi ta'i manoe ri djoia*, je hebt den kippendrek op den vloer niet afgeveegd, *mampalisi lomboe*, het slijk afvegen, *kadamoe da koepalisi*, ik zal je snot afvegen, *mampalisi doi*, geld opstrijken; *mompalisi*, zich het achterste afvegen; *mepalisi*, zich afvegen, de voeten vegeen.

palisi pale [of *mpale*] „voor het afvegen der hand” (omdat er hars aan gekleefd zat), boete die een van hekserij beschuldigde oplegt aan zijne beschuldigers, wanneer het godsoordeel (de harsproef) hem vrijspreekt.

palo (Mak. Boeg. Mong. id.), afsluiting, stop, prop, deksel, luik, deur, *palo ntoeke*, vensterluik, *palo mbojo*, prop op een bamboekoker, *palo mbombo*, afsluiting van den ingang, *palo ratoe*, *palo nontjoe*, de steen die voor het maïstampen in het blok wordt gelegd; *mampalo*, afsluiten, dichtdoen, *da koepalomo toengka mbombo*, ik zal de deur dichtdoen, *mampalo doengana*, een vaartuig dichtten; *tepalo*, afgesloten, versperd.

tampalo, het kruis v. e. buffel, paard, bok, enz., *melambu ri tampalo baola*, op het kruis v. d. buffel rijden; *menampalo*, op het kruis

v. e. buffel of paard rijden, *mampenampaloi baola*, met een buffel paren, *metampalo*, *motampalo*, *menampalo*, achter op een wijfje kruipen om er mee te paren, v. hanen, bokken, enz.

paloe (IN.), hamer, in 't biz. de smidshamer; *mompaloe*, smeden, hameren, *mompaloe laboe*, ijzer smeden; *pompaloe*, tijd, plaats, wijze van smeden, hamer, *to pompaloe*, *to pepaloe*, smid; *mamposipaloe*, met een ander te zamen smeden.

molm *paloe pongge* [missch. uit *palopongge* = *popongge* (zie *pongge*) met inf. -al- (MS.)], bij het roffelen op de trom telkens op eene andere trom een slag geven, om de maat aan te geven, fig. bij het spreken drogredenen gebruiken, telkens iets anders door het gesprek heen werpen, om het te verstoren, *napaloe-pongge taoe*, *napepali paoe anoe da napaloe-ponggeka paoe ri joenoe*, hij brengt de lieden van hun stuk, hij zoekt woorden om daarmee bij de anderen 't gesprek op iets anders te brengen, *paoe mpaloe pongge ewase'i: siko bara da ndjo'oe, ire'i? noeinoe, ne'emo, baroe?* zulke verwarrende praat is aldus: ga je weg, of blijf je hier? drink je palmwijn, of maar niet? [Volgens een andere opvatting is *paoe ndapaloe-pongge* „woorden die herhaald worden”, zooals wanneer iem. zegt: *be koepokono*, ik heb er geen lust in, en men antwoordt hem: *da ndapapapokonoka*, dan moet er maar een beetje lust in gemaakt worden (MS.).]

metimpaloe, met het been kuitschoppen (in onderscheiding v. *metimbojoe*).

paloengani (Boeg. *paloengang*), de houten bak waarin de pekkel wordt opgevangen, met welke de asch in de zoutziederij is uitgeloozd. Tor. II, 340.

paloeuasi, w. t. v. *mbola*, *bego* (bok, geit). Wrsch. v. d. st. *loera* (in water koken), dus oorspr. *paloeuasi* „het in water gekookte” dus „toebereid geitenvleesch”.

palola, een doornachtige struik, *Solanum Indicum*, Cl. 3166, met bittere vruchten, die als ze jong zijn, wel gegeten worden, als drinkspijz bij den palmwijn; de variëteit *palola*

mbawoe wordt als toovermiddel bij den oogst gebruikt.

palongke, de onbehaarde billen van den aap; ook wordt aldus genoemd een bloemkolf van den suikerpalm, waarvan zoo dikwijls schijfjes zijn gesneden, dat ze geheel is opgeraakt en zich als een kale plek in den behaarden stam vertoont; *mopalongke*, kaal, onbehaard. **palopa** (Mal. *pelipah*; Mak. Boeg. *palapa*), Amp., palmtak.

palopo, Todj. (uit het Boeg.) = B. *bonati*, Murraya exotica, Cl. 2358.

pamaki, Str. B. (uit het Boeg.), zilveren overtrek voor zwaardscheeden.

pamangki, PmB. w. t. v. *konaoe* (suikerpalm en de sago daarvan).

pamase, PmB. w. t. v. *djole kodjo* of *tolo'olape* (Coix lacryma).

pamasi, Ond. en PmB., de boom die elders *kudjoe wajo* heet en goed, fraai hout levert.

pamawa, zie *raura*.

pambaoe, PmB., een boom waarvan de bladeren worden gebruikt.

pamboeboe, zie *borhoe*.

pambolo, zie *mbolo*.

pamoana, zie 1. *ana*.

pamoena (zie *moena*; indien dit 't grw. is, bet. het: waar men instopt), mand van rotan, met een deksel, waarin men resten van eten bewaart en die men op de rookvlaming zet, om den inhoud goed te houden.

pamona, PmB., een boom, die op bepaalde tijden van bladeren verwisselt.

pamorasa (uit het Boeg. *pamorasa*), donderbus, ouderwetsch geweer, met trechtervormigen loop.

pamoro (uit het Mak. *pamoro*, Jav. *pamor*), vlammen of aderen in de kling v. e. zwaard, die men verkrijgt door laagjes ijzer op elkaar te smeden; Tor. II, 348.

pamórosi (vgl. *poro*), w. t. van *manoe* (kip).

1. **pamoso**, zie *paso*.

2. **pamoso**, zie *moso*.

pampa (vgl. *toempampangi* en Mal. *pampang*), recht uiteenstaande, een hoek met elkaar vormende, zooals stukken hout, die kruiselings op elkaar gebonden zijn, *tondoe pampa*, *djoja*

kandjo'oemja, *be tewongkoe*, recht uiteenstaande (buffel)horens, zonder buiging voortlopende, niet gebogen; *tali pampa*, hoofdversiering, aangebracht op de maskers van aanzienlijke vrouwelijke dooden, een hoofdband van bamboeschil, overtrokken met rood katoen en versierd met strengetjes kralen (Tor. II, 133); *mombepampa*, recht uiteenloopen, zooals de beenen v. e. hoek, *mombepampa witinja*, *mobinghai*, zijne beenen staan met de knieën naar elkaar toe; *kadjoe ndapapombepampa*, houten die men kruislings op elkaar heeft gebonden, of langs elkaar doet loopen; in het Chr. spraakgebruik: kruis; *mepampapana*, uit den weg gaan, zich ter zijde begeven, *mepampapana tawo*, *nappasaoaka kami waku mpotorunda*, de menschen gingen ter zijde, zij maakten voor ons eene zitplaats vrij.

pámpali, syn. m. *wongo*, ondeugend.

pampawoe, een boom, waarvan het hout wordt gebruikt om er houtskool van te maken.

pampongo njara „paardenkauwseel”, PmB., eene grassoort.

pana (Austron.), boog, vroeger een wapen der Toradja's, later nog in de smidse opgehangen, bij de modellen der wapenen en gereedschappen die daar werden gesmeed, Tor. II, 195, 349; *matu mpana*, pijl, *icajaa mpana*, boogpees; *mopana*, een boog gebruiken, krachtig treffen, met een stoot of een tik, *mopana banoa noe angga*, de huizen der geesten bestoken, syn. m. *moicoerake*, den priesterzang voordragen; *nupana ndeme*, krachtig door de zon beschenen, *nupana ntjagara*, door de pokken aangetast, *nupana ngkarama*, met den vinger aangeslagen; *mepana eo*, *mesindi ri ara ntoto*, de zon schiet hare stralen, ze schijnt onder het huis.

panabesi of *panaresi*, een speeltuig van jongens, een bamboekoker, die horizontaal wordt gehouden en aan den wand van boven en van onderen van een lange, smalle opening wordt voorzien; daar doorheen loopt een veerend bamboe-latje, dat met de hand wordt gespannen en losgelaten, waardoor het pijltje uit den koker vliegt; *mopanabesi*, *-resi*, met den geweerboog spelen; *panadjiri*, *panagoeri*,

spuut, eveneens een speeltuig, een bamboekokertje, met een aan 't eind platgeslagen *kasimpo*, *bomba*, of *katimba*-stengel als zuiger; *mopanadjiri*, *mopanagoeri*, m. e. spuitje spelen; *panawara*, sarong van doek of geklopte boomschors, uitgespannen tusschen twee staken, gebruikt als zeil op het Meer, *mopanaara*, aldus zeilen (eene andere wijze is niet geoorloofd); *mepanawoei*, met den adem inzuigen, een eigenschap die men aan de slangen toeschrijft, *napanawoei noe oele tontji*, *jale*, *nakama'i*, de slang zuigt de vogels en de vliegen naar zich toe, *ane napanawoei ntamantjopoe taoe*, *da bangke komponja*, *ane be maliga natawoeisika penai*, *maka ntje'e balinja*, als iemand betooverd is door de slang *tamantjopoe*, dan zwelt zijn buik op, als [hij] niet snel een zwaard [er voor beblaast], want dat is het tegengif; *kepanawoei*, verbloemde uitdrukking voor *bangke kompo* „zwanger”, of „met een opgezwollen buik”, *kepanawoei manoe ri komponja*, de kip heeft een luchtgezwel aan den buik; *panagoentoe*, w. t. *pana'apoe* (donderboog, vuurboog), geweer, *wata mpanagoentoe*, loop van 't geweer, *joemoe mpanagoentoe*, lade van 't geweer, *tawoe mp.*, kolf van 't geweer; *mopanagoentoe*, een geweer hebben, dragen, [gebruiken], *mepanagoentoe*, een geweer afschieten, *mariano lagiwa koeapanagoentoe*, ik heb al veel herten geschoten, *mariangkani koeapanagoentoeka*, *be meboesi*, al dikwijls heb ik getracht er mee te schieten, maar het gaat niet af.

mompanahi (L.), *mompanaki* (P.), een nieuwen kookpot inwijden (wdl. „tegen den pot stooten”), om hem tegen breken bestand te maken (het breken van den kookpot is onheilspellend); soms laat men er maïskorrels in verbranden, door ze droog op te zetten, opdat de hardheid er van in den pot trekke, soms kookt men er slijmerige groenten in (*longoeroe*) opdat de weeke groente de weekheid uit den pot hale; zie verder Tor. II, 337 (vgl. *tadali*).

Amp. *pana*, boog, in Ampana nog gebruikt door kinderen, om garnalen te schieten, *mopana oera*, garnalen schieten, *panapi*, ge-

weer, *mopanapi*, met 't geweer schieten. **panaa**, **panaaki**, zie 2. *taa*.

pana'apoe, zie *pana*.

panaboeroe (uit 't Boeg. *panaboeroe*), hagel (om mee te schieten).

panadjiri, zie *pana*.

panadjo (overgenomen, vgl. *Mal. tadjo*), de in trechtersvorm uiteenlopende heiningen van een *tamba* (stellage voor de vischvangst).

Panagi Alo, [pr. t.], hetz. als *Pandagi Alo*.

panagoentoe, **panagoeri**, **panahi**, **panaki**, zie *pana*.

1. **panamba**, de balken waarin de stijlen van den wand v. e. Toradja'sch huis staan, voor zoover ze aan de lengtezijde van het huis liggen; w. t. *pajoendoe*.

2. **panamba**, Amp. = B. *padja* (rotan-mand op voet).

panambaoe (vgl. 1. *uaoe*), soort pinang, iets kleiner dan de *woea icaja*.

panambe, Str. B. (uit het Boeg.), treknet; *mopanambe*, zulk een net gebruiken.

pananggari, zie *sanggari*.

panangkoe (Mor. *polangkoe*, vgl. *langkoe*), wilde eend, die op het Meer voorkomt, iets kleiner dan de *souri*.

panapa, steile rotswand, al of niet overhangend; i *Panapa*, legendarische persoonlijkheid, ouder dan de steenen, tandeloos, met de beenen tot op de knieën afgesletten, heeft reeds 10 wandelstokken van ijzer versleten, bij het zoeken naar een wondervogel dien hij getroffen heeft en die maar niet wil neervallen.

panape (vgl. *sape*), bakkebaard, of de beginselen daarvan, het haar dat vóór de ooren hangt.

panapoeoe (vgl. *pana*; *poeoe* is klanknabootsing), een groote boom, met vruchten die gekookt eetbaar zijn, Cubilia Rumphii, Cl. 932, soort kastanje, die bedwelmt als zij warm wordt gegeten; *panapoeoe mebesi ri goemanja*, *naroempa kadjoe majoa*, *nepa manawoe ri taua*, *woenja ewa komontji*, de p. barst uit hare schil, komt tegen een boom met opstaanden stam aan en valt dan op den grond; de vrucht ziet er uit als die van den broodboom.

panarasi (st. *nara* „tam”, *panarasi* „tam-

maker”), een onzichtbaar toovermiddel van doodelijke uitwerking, waarmede deskundigen, alleen door hun wil, een ander kunnen dooden; Tor. I, 402; *mopanarasi*, dit toovermiddel gebruiken.

panaresi, zie *pana*.

panása, blaasaandoening, die pijnlijke waterloozing en incontinentia urinae ten gevolge heeft; *kepanasa*, aan deze kwaal lijdende. Vgl. Measa, 75, 63.

panata (missch. eig. „laag”, vgl. Boeg. Wdbk. i. v.; [vgl. ook *tanataki*]), een stuk bladscheede v. d. sago-palm (*panemba*), dat in Onda'e wordt aangebracht op den buitenwand der *baso*, daar waar deze tegen den rug der draagster aankomt; het dient om den rug te beschermen tegen de ruwe zijde der sago-bladscheede, die in Onda'e den buitenkant der *baso* vormt (elders de binnenzijde), *baso nTo Onda'e ndapanatani*, de draagmanden der Onda'e-sche vrouwen zijn van een rugbeschermer voorzien.

panawára, zie *pana*.

panawari (uit 't Mal. *pénawar*), genezingspraktijk, door massage, *mopanawari* = B. *mopagere*, door massage ziektestoffen uit het lichaam verwijderen.

panaweri, PmB. w. t. v. *ata* (dakbedekking).

[**panawoe**, zie *we'oe*.]

panawoei, zie *pana*.

panawoejoe, een boom met bruikbaar hout.

1. **panda** (Mal. *pandak*; [vgl. *penda*]), *manoe panda*, kip met korte pooten.

2. **panda**, Todj. = B. *pandani* (soort *pandanus*).

pandajóra, zie *rajo*.

pandála (uit het Boeg. *panrula* „met een patroon bedrukt”), soort katoen, rood geruit.

pandaleka (uit het Boeg. *pandalekang*), bewakers en bewaaksters van het graf van Moh. hoofden in de kuststaates der Tomini-bocht. Tor. I, 358.

pandána [Mor. *pananda*], half rijp, van vruchten die beginnen geel te worden, *ae nepa sangkina manggan*, *ntje'e ndato'o pandana*, (vruchten) die juist geel gaan worden, die noemt men *pandana*.

pandapa, zie *rapa*.

pande (Mal. *pandai*, Mak. Boeg. *panre*), mild, onbaatzuchtig, togevend, *pande londa*, *pande poeloro*, dwaas mild, zoo onbaatzuchtig, dat men er zelf bij te kort komt; *mopande*², mild doen, zich vrijgevig aanstellen, door veel te beloven; *kapande*, mildheid, gewilligheid, *ana ngkapande*, een kind der gewilligheid (een kind dat een meisje krijgt doordat zij gewillig is geweest), onecht kind, *bare'e re'e kasirua ngkapandenja*, er is geen gelijke van hem in mildheid, *si'ano ri wauonja*, *gori ngkapandenja*, hij staat bovenaan in mildheid; *simpande raja*, eensgezind; *mombekapande*, elkaar ter wille zijn.

i Sakodi latio, *To Rano napandeka*, S. is lichtzinnig, zij is een Meerbewoner ter wille geweest.

Str. B. *pande*, baas, deskundige, *pande kadjo*, p. *worjawa*, p. *salaka*, p. *laboe*, timmerman, goudsmid, zilversmid, ijzersmid, uitdrukkingen, ontstaan in navolging van 't Boeg. *panre adjo*, p. *oelaweng*, enz.

pandele ngkoeloe, een boom met bruikbaar hout.

pandi, Amp., vuurslag, *pandingkoe ree la oebangko*, mijn vuurslag is in mijn zak.

pandiri (Mor. id.), voorbeeld, beloop van vorm, maaksel, gestalte, *ne'e tenyo siko*, *maoe dja i Tengko noekita*, *nje'e da pandiri*, wees niet dwaas, kijk maar eens naar T., dat is een (afschrikwekkend) voorbeeld; *tondjoe goemamoe*, *da koepopandiri*, geef je zwaardscheede, ik zal ze tot voorbeeld nemen; *napandirini*, *da napaintjani ta'anja*, hij heeft 't tot voorbeeld genomen, opdat hij den vorm zou kennen.

pandja, Str. B. (uit het Boeg.), een soort net. **pandjo**, rivierkaap, landtong, uitstekend schiereiland of landtong in rivieren of meren, *tana mopandjo*², uitstekend land; *[lagira myandjo]*, groot, alleenlopend hert (MS.).

pandjoema (vgl. *goema*, 1. *oema*), de buidel (marsupium) der buiddieren: *anoe mopandjoema*, *podo koesse pui tangali*, *pandjoemanja metaka ri pontoe mpoesinja*, *nje'emo tepakoro komponja*, het zijn slechts de *koesse* en de *tangali* die een buidel hebben, hun buidel

zit op de hoogte van den navel, dat is zooveel als hun buik.

pandjolong (uit het Boeg. *pandjolongeng*), trechter.

pando (Mar. id. „lans”, Mak. Boeg. *pando*), beslag aan het boveneind der lansschacht, de plaats omsluitende waarin het lemmet wordt gestoken, alleen bij de staatsie-lans (*sorongi*); meestal gebruikt men hiervoor zilveren pinang-vijzeltjes (Tor. II, 194); *ngisi ndapando*, met koper of goud belegde tanden.

pandora, het sluitstuk eener zwaard- of messcheede, waarin de beide helften waaruit de scheede bestaat, te zamen passen, en dat dus helpt om ze bijeen te houden, [vgl. 1. *sopa*]; *goema ndapandorani*, een scheede die van een sluitstuk is voorzien; *pandora ngoedjoe*, het uiteinde v. d. snuit.

pr. t. *pando*, lans; *mompando*, met de lans steken.

pandolagi, zie *dolagi*.

pandolasi, zie *dola*.

pandoni, pr. t., zie *ndoni*.

pandora, zie *pando*.

1. **pane** (Par. *pagane*; misch. ook omzett. v. *nepa*), alleen in L. gebr., zoeven, pas geleden, zoo juist, i *pane*, hetz., iets uitdrukkelijker, *moeroero pane*, van morgen, *anoe koeto'o pane*, wat ik zoeven heb gezegd, *sambengi pane*, in den afgelopen nacht, *anoe lieomo pane*, die zoeven is voorbijgegaan.

2. **pane** (Mal. *panas*), Str. B., in de uitdr. *oe' mpane*, warme drank, koffie of thee; vgl. ook den naam der rivier *Mapane*, die in haren benedenloop warm water heeft; *mompanesi baroe gola*, zoeten palmwijn koken en dit kooksel (*panesi*) weder gieten bij anderen palmwijn die aan de kook is.

pompanea „warmmaker”, w. t. v. *koera* (kookpot).

Tog. *pane*, zweet, *ee*, *kaborusi noe pane*, *poi' ach*, wat veel zweet, 't is heet.

1. **paneki** (Tag. Bik. Pamp. Ibn. Mag. Ibat. Sang. *paniki*, Mak. *panjiki*). Amp. en PmB., groote vleermuis, vliegende hond (B. *mumpo*).

2. **paneki**, een boom die in moerassigen grond groeit.

panemba (Boeool Gor. *palembe*, middennerf; [vgl. 1. *timba*]), bladscheede van pinang- en sagopalmen, in 't biz. die van den sagopalm, waarvan men de *baso* maakt; ook *koeli mboea* [wat eig. alleen betrekking heeft op de bladscheede van den pinangpalm, zie *woca* en 1. *koeli*].

mampanembari kadjo, een boom, waarvan men een vaartuig wil maken, van buiten behakken, *ndapanembari doeanga*, het vaartuig wordt behakt (de romp wordt gevormd).

panempe, vetlaag die zich vormt tusschen vleesch en huid, bij menschen en dieren, *mopanempe*, zulk een vetlaag hebben.

panente, zie *nente*.

panga (Minah. t. Ngadj. Ibn. id., Sang. W. Tor. t. *penga*), gaffel, gevorkte tak, tweesprong van den weg, *panga ndjaja*, zijweg, *panga mpia*, bijknollen van een ui, *panga ntjimbadoe*, te halver lengte, hoogte, *montjepa panga*, *montjia p.*, *montjela p.*, *montjempa p.*, een gevorkten stengel of tak vaneenscheuren, met eene aanroeping der goden, om zijne zonden van zich af te doen, Tor. I, 271, II, 10; *mopanga*, vorken, zich splitsen, een gaffel, een tweesprong vormen, *mopanga djaja*, de weg splitst zich, *mopanga ikoe noe djindjikee*, de staart van den vogel *dj.* is gevorkt, *mopanga rajanja*, zijn hart is verdeeld, hij is nog onbeslist, *mopanga djilanja*, hij is gespleten van tong, hij kan goed praten, maar het is niet te vertrouwen, *mopanga paenja*, zijne woorden zijn dubbelzinnig; *popanga ndjaja*, tweesprong van den weg, *sindjae popanga ndjaja*, *maria panganja*, ginds is een vertakking van den weg met vele zijtakken; *uwoe ndapanga*, een varken met een driehoekigen halsband van latten om den nek, zoodat het niet door een heining kan kruipen, *ndapanga pae ri naroe*, *ane ndapota*, bij de rijst op den akker worden gevorkte takken gezet, als ze wordt geoogst (om aan te duiden waar men gebleven is, maar hoofdzakelijk om den levensgeest der rijst het ontvluchten te beletten).

sampanga, één tak, ééne richting, één onderdeel, *sampanganja*, een andere tak, een

andere richting, een ander onderdeel; *sapanga*, eene maat om de lengte van buffelhorens aan te geven, van de punt van den wijsvinger tot den wortel van den duim; *simpanga-mpangamo*, eensgezind, van menschen die vroeger ieder hun eigen weg gingen; *sampanga*², id.; *simpanga-sere*, *maria mpanga kandjo'oanja*, als uit de tuit van een ketel, het gaat verschillende kanten uit; *da mompasambira raja*, *ne'e simpanga-sere*, men moet zijne gezindheid aan éénen kant houden en die niet verschillende kanten laten uitgaan; *mesoempangati*, met de beenen schrijlings op iets zitten, *mesoempangati taoe ane metimpaloe*, bij het kuitschoppen neemt men het been van den geschopte tusschen zijne beenen in; *ndasoempangati njara ane ndapelamba*, het paard wordt tusschen de beenen genomen als men het berijdt.

pangale (Sa'd. *pangala*, Boeool *ngala* „woud ontginnen”, Loin. *ale*, droge akker, *pangale'an*, plaats voor een drogen akker, Boeg. *alé*, voor *kalé*), groot bosch, oerwoud; *mepangale*, groot bosch ontginnen.

pangana (uit *panganan*, van *ngan*, uit *kan* „eten”, dus „kauwplaats”), de wangzakken van den aap, de apenkaken.

Amp. *pangana*, kaak, Tog., wang.

pangási, Lal., syn. m. *woto mbii*, hooge, steile oever.

pangawoe, een klimplant, die zich stevig vasthecht aan den stam waartegen zij opklimt; in vele gevallen als tooverkrachtig gebruikt. Tor. II, 262, 270. 321. De stengels bevatten water, dat men in den mond kan laten druipen, als men ze afhakt.

1. **pangga** (Par. „vrouwenbaadje”), *lemba pangga*, vrouwenbaadje, met gestikte figuren, op de zijnen aangebracht met gekleurd garen.

PmB. *pangga*, w. t. v. *lemba*, *karaba* (vrouwenbaadje).

2. **pangga** (vgl. 2. *pangka*): Amp. *mompanganaka*, kruipen, v. e. kind; *mijoenoepa nganangkoe*, *oero mompanganaka*, mijn kind is nog klein, het kruipt pas.

1. **panggala**, *manggala*, *mopanggala*, zie *nygala*.

2. **panggala** (uit het Boeg. *panggala'*), slag-hoedje, percussie-dopje.

panggere, zie *gere*.

panggi; **momanggi**, werken met de Indische hak (Jav. *patjoel*), **pomanggi**, patjol (door de Ned. Ind. Regeering ingevoerd, voor den heerendienst en den sawah-bouw), **djaja nda-panggi**, de weg wordt met de patjol bewerkt; **mamposipomanggi**, met anderen mede-patjollen.

panggo [Mor. *panggo*]; **mepanggo**, kruislings binden, een kruisbindsel aanleggen; **mombepanggo** *icajaa*, de banden loopen kruislings over elkaar, **mombepanggo** *djaja*, de wegen kruisen elkaar, snijden elkaar, **mombepanggo** *lora noe ali*, de kleuren der mat kruisen elkaar, de mat is doorgvlochten met kleurige reepen, die elkaar kruisen.

ali ndapanggo loranja, *ndapanggoka anoe mawaa*, *ndapapombepanggoka anoe mawaa*, een mat welker kleurige reepen men laat kruisen, welke men met rood heeft door-kruist, welker reepen men zich heeft doen kruisen met rood; **kadjoe ndapapombepanggo** (Chr.), het kruis.

tepanggo djaja, de weg wordt door andere paden gekruist.

panggo po'oe „dwars van bindsel“, iemand op wien men niet aan kan, die zich door afleiding of veranderlijkheid laat brengen tot andere dingen dan hij doen moet.

1. **panggoeroe**, zie 1. *koeroe*.

2. **panggoeroe**, zie 2. *koeroe*.

1. **pangi** (Minah. t. Boeg. Mak. id.), een boom met zaden en bladeren, die na bereiding eetbaar zijn, maar door de Toradja's niet worden gebruikt; **Pangium edule**, Cl. 2575; w. t. *logasi*.

PmB. *pangi mbalesoe*, een boom, waarvan niets gebruikt wordt.

2. **pangi**, in de uitdr. *icatoe pangi*, zwarte, gladde steensoort; *toekaka pangi*, volle, echte oudere broeder of zuster.

Amp. *ta'i pangi*, sperma.

pangidoa, zie *pantidoa*.

pangimpoa, zie 2. *impo*.

pangisa (Tal. *pangisana*, soort mand), mandje

van fijne rotan, met deksel en voet, om er een drinknap in te bewaren; als men het mandje omkeert, kan men den nap in de holte van den voet zetten. (Volg. sommigen is *pangisa* de nap en heet het mandje *ranta*.)

1. **pangka** (vgl. 1. *mangka*), de boom der vloedbosschen, een Rhizophoracee (*Bruguiera*, Cl. 511—516), met zeer hard hout; *icawoe mpangka*, een wild zwijn v. kleine soort, wild v. aard, dat zich tusschen de *pangka*-boomen ophoudt (*maroo² ri kakepangkanja*).

2. **pangka** (vgl. 2. *pangga*); *mopangka²*, zoo zitten, dat men veel plaats inneemt, bv. met de beenen wijd vaneen en de ellebogen zijwaarts gestrekt, ook gezegd v. kruipplanten die, na een eind te zijn voortgekropen, wortel schieten, bladeren vormen en zoo verder doorgaan, *mopangka² ananggodi*, de kinderen doen als zulk een kruipplant, springen op de hurken voort, *mopangka² maneroe*, breeduit zitten om zich bij 't vuur te warmen, *mopangka² adjenja*, *mendjoa*, *be mongoli*, zijne kin beslaat veel plaats, steekt vooruit, neemt geen kleine plaats in; *pangka adje*, gezegd v. e. groot, alleen loopend wild zwijn, met groote, vooruitspringende kaken; men zegt dat het vleesch v. zulke dieren onaangenaam riekt (*icawoe mpangka*, zie 1. *pangka*).

3. **pangka**, loods, schuur; *pangka doeangu*, schuithuis.

4. **pangka** (uit het Boeg.), harten, in het kaartspel.

pangka'a, hertebok. Vgl. 2. *pangka*.

pangkadjoe, een boom, die zijne bladeren tegelijk verliest.

pangkali (Mal. *pangkal*); *mompangkali kadjoe*, een boom geheel aan den voet omhakken; *mompangkali* wordt ook genoemd: het openbreken van gesloten schelpen, om den inhoud er uit te halen.

1. **pangki**, in de uitdr. *pangki jasn* [(*pangki²aso*)] of *pangki laso*, syn. met *toe'a paso*, stokoud.

2. **pangki**, Amp., wisselwoord, omschrijvende of vervangende term voor een woord dat men niet mag of wil zeggen; zie Tijdschrift B. G. dl. 42, 555.

tepangkili, uitgeleden.

pangkiro (vgl. *kero* en *kero*; wdl. is *pangkiro* „kraker, pieper“ onder den last), draagband, draagzeel, gewl. een reep boombast, waaraan manden als *baso*, *kajoe*, *icawoe* gedragen worden, waarbij de banden over 't hoofd of over de schouders loopen; *pelamoe da ndapopangkiro*, je huid zal tot draagband worden gebruikt (scheldwoord); *basokoe poeramo pai bare'epa ndapangkiroti*, mijn draagmand is al af, maar ze is nog niet van draagbanden voorzien.

1. **pangko** (Loin. *bangko*), groot tweehandsch zwaard, zooals de Moriërs dat gebruiken, *ma-doesoe manoe*, *mataaja dadanja era pangko*, de kippen zijn mager, hun borsten zijn zoo scherp als een zwaard, *icawolepo pangko ri ngamoe*, *noeparoe'a² rompinja*, slang! komt het zwaard in je mond, zoodat je op de uitgevallen stukjes kunt kauwen; *sapaha icawolepo na pangko bata*, floep! werd de muis geknipt in de val.

2. **pangko**, Amp. = B. *bortiti* (wrat).

3. **pangko**; Amp. *mompampangko*, coitus uitoefenen.

1. **pangkoe**, voorloopige rijstschuur, in het dorp opgericht, van bamboe zonder wanden (enkel dak en vloer), wel op bamboe-stijlen, maar zonder plankjes (*toela*) tegen de muizen; soms een dak met vloer waarop een *pajoejoe* (rijstvat v. boomschors) staat.

pangkoe laire, zie *laire*.

2. **pangkoe** [Mor. id., stooten], Amp.; *rapang-koe kantari ri woe kotoe*, het schild wordt tegen de knie getikt; *rapangkoeli*, geslagen worden.

pangkoeja, een boom die vele krommingen in zijn stam vertoont.

pangkoela, een boom die zijne bladeren alle tegelijk verwisselt.

pangoe, de voet v. d. bloemkolf v. d. suikerpalm, waar ze uit den stam komt, *icawoe baroe ndaso² ri pangoe doa*, *icawoe ndapaware*, de (trouder) ml. vruchtjes v. d. suikerpalm wordt vastgebonden aan den voet v. d. bloemkolf en eerst daarna doorgesneden.

pangoelaja, zie *oelaja*.

pango-pango, een kruid waarvan de blade-

ren als groente worden gegeten en de wortels aangewend tegen buik- en hoofdpijn. **pangore laboe**, **pangore ooe**, zie *ore*.

pani (Boeg. id., Sang. *panidé*, Tal. *papaida*, Ibat. Bag. Ilk. Ibn. *panid*, Tir. *fanir*), vleugel van een vogel, vleermuis, insect, *pani lele*, zaadvleugel; *mopani*, vleugels hebben, *poera² anoe mopani*, *tontji to'anja*, al wat vleugels heeft heet vogel; *mopani² komponja*, *bara ke'oejapi*, *bara ma'ai kabosoe ngkomponja*, zijn buik staat uit, misschien heeft hij miltvergroting of een erg vollen buik; *mepani bomboe djole*, de mais is verdroogd, de schutbladen zijn (vliezig) als de vleugels van een sprinkhaan.

Amp. *pani*, w. t. v. *lajagi* (zeil).

paniboe (vgl. *siboe*), PmB., w. t. v. *kina'u* (voedsel).

panimboeloe (Boeg. *panimbolo'*, Mak. *panor-mboeloe'*, uit Jav. *penimboel*, dat wat timboel (onkwestbaar) maakt), geneesmiddel dat in de huid gewreven wordt.

paninggo, Str. B., werktuigje om touw te draaien, *maninggo*, touw draaien, in poëzie ook gebruikt voor „dichten, zeggen, zingen“ (vgl. Sa'd. *sipaninggo*, met elkaar spelen); *kamborka ndapopaningo*, suikerpalmvezels om er touw van te draaien.

panisi, Str. B., zwam die op den suikerpalm groeit en gebruikt wordt om lekken of scheuren in vaartuigen te dichten, *doranga ndapanisi*, een met zwam gestopte prauw.

panjebi, zie *sebi*.

panjoewoe, zie *soewoe*.

panoedja, zie *tordja*.

panoemboeki (door 't Mak. of Boeg. uit 't Mal. *panoemboek*), laadstok v. e. geweer.

panoempoe, zie *soempoe*.

pauoe ragi, pr. t. v. *posoedo* (haardsteen). *pulawici* (rand van den haard). [ook: haard (MS.).]

panoeroe, een boom.

panompo, zie *tompo*.

panongko, fuik van bladnerven van den suikerpalm, waarin men garnalen, krabben en visch vangt, syn. met *pomangka*, zie 1. *mangka*; ook: mand van gespleten *bomba*, die

vaak op den rug wordt gedragen, gelijkt op de *karandji*.

mompanongko, met zulk eene fuik visschen en daarbij voorzichtig in 't water loopen, om de visschen er in te drijven.

panta (Bad. *pantangi*, deel), erfstuk, erfgoed, *panta ntaoe toe'a*, erfstuk der voorouders; *penai se'i koepopanta*, *bare'e koepobaloe*, dit zwaard is voor mij een erfstuk, ik verkoop het niet; *karoso noe nono banoemoe*, *da ndapopanta*, daar de palen van uw huis zoo sterk zijn, zullen ze nog tot erfstukken worden; *lauri napopantamo oengka ri papanja sengke ndajanja se'e*, die prikkelbaarheid heeft hij van ouds, als een erfstuk van zijn vader.

pr. t. *panta* (vgl. 1. *ponto* en Mar. *panta*, „zelf”), elk, ieder, *panta*², allen, een iegelijk.

pantalea, zie *tale*.

pantawa, zie 1. *taua*.

pantego, zie *togo*.

1. **panti**, pr. t., ijzer, *Opo To Menoedo panti*, de Heer IJzersmid.

2. **panti** (uit het Mor. id., Boeg. *patti*), was; *silo panti*, waskaars; *mepanti*, op was uitgaan, was gaan zoeken.

pantidoo (Boeool *pandidoeano*, W. Tor. t. *pangidoo*, Tom. t. *pantidoan*; vgl. *doa*, *tidoo*, *idoo*), mast v. e. vaartuig; zeker een overgenomen woord; soms ook *pingidoo*.

1. **pantja** (Boeg. *panta*), syn. met *woekoe* (been, knok, gelid v. e. bamboe).

2. **pantja** [Mor. *pansari*, Mal. *pantjar*], pr. t.; *napantja²ki ndara*, beschenen door de zon.

pantjara, P. (soengko, L.), de schuine stijlen die tusschen de huispalen en de vloerbalken loopen, om het onderstel van 't huis stevig te maken, [de schoorlatten v. e. *kalata*]; *ane be ronga ndapantjara banoea*, *da ma-doengka*, als het huis niet spoedig van schuine stutten wordt voorzien, dan zal het omvallen; *dja kudjoe majoesa ndapopantjara*, slechts onsterk hout is voor schuine onderstutten gebruikt.

pantjoe (Mal. *pantjoer*, Jav. *tjoer*, *soer*), bijkoker, tweede, derde koker, bevestigd aan den opvangkoker (*patana*) van palmwijn,

voor het vocht dat anders uit den opranger zou overloopen; men legt de *pantjoe* aan met de opening aan een gat dat men bovenaan in den wand van den opvangkoker heeft gemaakt; *pantjoe siko*, *koole²*, me dunkt, je bent een drinkebroer; *patana ndapantjoeni*, een opvangkoker die v. e. bijkoker is voorzien.

pantjoea, zie 2. *soea*.

pantjoeba, zie 2. *soeba*.

pantjoela, zie 2. *soela*.

pantjoli (vgl. *pantjongi*), hardhoorend, een weinig doof, ongehoorzaam, ongezeglijk.

pantjongi, hetz. als *pantjoli*.

pantoe, pr. t., vgl. B. *pontoe*; *tapopantoea*, we gaan er recht op af; *kasimpantoeke olito*, jongelieden van mijn portuur.

pantoeke, zie *toeke*.

pantoekei, pr. t. = B. *pantoeke* (dwarsbalken in de lobo).

pantoli [Mor. *pantoli*], kwast van vrouwenhaar, die in het gevest v. e. zwaard wordt gestoken (Tor. II, 192); syn. *takipoeloe* [zie ald.].

1. **pao** (Boeg. Mad. id., Mal. *paoeh*), kleine mangga-soort, aan het Meer voorkomende.

2. **pao**, zie *paho*.

1. **paoe** (Mak. Boeg. id.), woord, gepraat, gesprek, zaak die besproken wordt, *re'e paoekoe*, ik heb iets te zeggen, *bare'epa manoto da porongonja*, *paikanja re'e paoe*, 't is nog niet zeker of ze zal trouwen, maar er is bespreking over, *sondo paoe*, veel gepraat, *ne'emo sondo paoemoe*, maak nu maar niet veel praatjes meer, *bare'epa tesehoe wa'a mokole*, *maka maria paoe*, de hoofden zijn nog niet uiteengegaan, want er zijn veel rechtszaken, *paoe nTo Parigi*, de taal der Parigiërs, *paoe kodi*, geheim, *paoe baroe*, dronkemanspraak, *paoe tabaro*, een godsoordeel waarbij geen beboeting plaats heeft, wdl. een sago-zaak (zaak van minder belang), *paoe ndaroeni*, geheim; *paoe* is ook w. t. van *to'o* (naam), *i senu paoenja*? hoe heet hij? *paoe-paoe*, w. t. v. *laolita*, verhaal, vertelling; *mompaoe*, praten, spreken, het woord hebben (intr.), *ane mompaoe mokole mami toemangi taoe*, *kajoe mpompaoenja*, als ons hoofd spreekt, krijgen de menschen tranen in de oogen,

omdat hij zoo treffend spreekt; *ecambe'i pompaoemoe*? hoe hebt ge gesproken? *masae pompaoe mami*, *nepa ware*, lang hebben we gesproken voordat het was uitgemaakt; *mampaoe*, *mampaoesi*, bespreken, bepraten, *noe ndjaja napaoe ntaoe setoe*? wat bepraten die menschen? *nagogoio ntamboeja talingata*, *manoro re'e taoe mampaoesi kita*, de wesp draait aldoor om onze ooren, er zijn zeker menschen die ons bepraten; *mampompaoeka*, spreken met, spreken over; *mampompaoeka*, eens spreken met, eens praten over; *mombepompaoeka*, met elkaar spreken, te zamen spreken over; *sampompaoe*, degene met wien men spreekt, *ane ewantje'e paoenja*, *to'oka da nakama'i*, *se'i jakoe da sampompaoenja*, als hij zoo spreekt, zeg hem dan dat hij hier komt, dan zal ik hem te woord staan, *be koekoto da sampompaoenja*, ik kan niet tegen hem opspreken; *bampaoe taoe setoe*, *to pepaoe*, *to pampaoe joenoe*, die man is een praatgraag, een kletser, iemand die anderen bepraat; *mbopaoe*, iets waarover steeds gepraat wordt; *popapaoe²*, steeds maar aan 't bepraat worden, *kara² setoe mbopaoe*, *dja popapaoe²*, die zaak wordt steeds besproken, zij wordt maar aldoor bepraat.

2. **paoe** (Boeg. *paoe* „ombuigen”, Mong. *paoed*, Sang. *paoed²*), st. v. *paoera* (Mor. id.) en *pomaoe* (Mor. *momaoe*, atap maken), de bamboe-lat waaromheen de sago- of nipah-bladeren worden gevouwen, om tot dakbedekking te dienen. Ook is *paoe* de naam v. een boom, welks stam vele krommingen maakt.

pa'oe, nabootsing van 't geluid van iets dat vaneengescheurd wordt, *pa'oe tesela*, rits! wordt het uit elkaar gescheurd, *toewoe² koerintji*, *koepa'oe-pelo*, telkens als er een spruitje opschiet, ruk ik het af, ik doe er rits-flap mee (ik scheur het spruitje rits! af, flap! sluiten de uiteengescheurde deelen zich weer aaneen); *ane maeka raja asoe*, *napa'oe ikoenja*, *na'oaku mampa'oe*, als een hond bang is, steekt hij zijn staart tusschen de pooten, hij doet dat met opzet, *ndakialo rengko lobo*, *nda-pa'oe*, de balken v. d. tempel worden zoo vastgebonden, dat het bindsel nog eens wordt

samengesnoerd; *koekita asoe wando*, *maka tepa'oe² ikoenja*, *ewa napobaoega*, ik heb een dollen hond gezien, want zijn staart zat aldoor tusschen zijne pooten, alsof hij hem tot schaamgordel gebruikte; *bengo pa'oe-pa'oe*, ingetrokken billen; *tepa'oenaka*, ingetrokken, ingezakt.

paoeloe, gezegd v. e. huis dat dwars op den zonneloop staat, dus met de nok N.-Z. (in plaats van O.-W.).

paoera, zie 2. *paoe*.

pao-pao (uit het Boeg. *pauc²*), zak voor tabak, sirihi-pinang, enz., door de Boegineezen geïngezakt.

1. **papa** (Austron.), vader, *Papa i Woente*, „Vader van W.”, gewone vorm van de tektonymische benaming van getrouwde mannen die kinderen hebben, *i Papa*, Vader; ook de broeders van vader en moeder worden *papa* genoemd, in 't algemeen zelfs alle mannelijke familieleden van het oudere geslacht; *papa toe'a*, grootvader (in Lage en Onda'e, waar men *ngkai* veelal tot slaven zegt); *papa ba'a*, oom; *mepapa*, „Vader” zeggen, *bemo da koe-oue² mepapa ri komi*, ik zal nooit ophouden „Vader” tot u te zeggen; *mopapa*, een vader hebben, *bare'epa mopapa ananja*, *maka bare'epa nauai oli mporongo*, zijne kinderen hebben nog geen vader, want hij heeft den bruid-schat nog niet betaald; *mampopapa*, als vader beschouwen, tot vader hebben, *kabosenja ri Jajaki koepopapa*, het hoofd van J. is een vader (oom) van mij; Tor. I, 160, II, 8, 25.

2. **papa**; *mampapa*, *mompapa*, bijten, knabbelen op iets, *bare'e naoue² noe anakoe mampapasi ngoedjoe ntjoesoeke*, mijn kind bijt maar onophoudelijk op den tepel mijner borst, *taoe napapasi ntoema*, de kleeiruizen bijten de menschen, *singkaka jakoe napapasi*, ineens beet hij mij.

papaja, Carica papaja, Cl. 665, papaja-boom en vrucht; de bladeren worden als groente gebruikt, de vruchten gegeten, beide weinig geschat; omdat de naam herinnert aan *paja* (verdwenen) is het gebruik hier en daar verboden tijdens den oogst; w. t. *soemajori*, „verdwenen”, *makaurao*, „ver”, omschrijvingen v. *paja* en

kaliki (Boeg.), omdat ook *makaliki* (vlug) het begrip *paja* dekt.

papitoe, zie *pitoe*.

papo (Mor. id.), Str. B., busje van metaal, cylinder-vormig doosje met platten bodem en deksel, van zilver of koper, gebruikt om sirihkalk in te bewaren.

papoe (vgl. *apoe*); *mapapoe*, verbrand, afgebrand; in L. slechts: heet, scherp, sterk van smaak, *tonjoe mapapoe ngkamasi*, pekkel is sterk zilt, *aa, pai dja mapapoe pomboeresi nto poapoe*, hè, wat heeft de kookster sterk gezouten! *teola kapapoe, da wara djila, be mado go pasanaa*, de kalk is scherp, de tong verbrandt er van, ze is niet goed gebrand, *mapapoe ngangkoe*, ik heb me den mond verbrand, bv. door veel zout te eten, of veel kalk bij de sirih te nemen; elders: *mapapoe banoeakoe*, mijn huis is afgebrand, *oengka ngkapapoe banoeanja mododohamo si'a*, sedert zijn huis is afgebrand, woont hij in een alleenstaand huis; *mampapoesi*, verbranden, afbranden (tr.), *wa'a ntobalo ri soembi nacoenja napapoesimo*, alle bamboe aan den buitenrand van zijn akker heeft hij verbrand; *mepapoe*, in vervoering raken over iets moois of iets begeerlijks, *mepapoe i Tokede ngena mangkita ana wa'a, kadjoe ri winci ndjaja nateba*, T. raakte zoo pas in verrukking op 't zien van een meisje, hij gaf hakken in de boomen langs het pad, *mepapoe njara, mampapoeaka aoe tina*, de hengst werd vurig, hij werd vurig op eene merrie, *sa'e ane mepapoemo, ma'ai kawongko ndajanja, sa'e mampari da mate*, sommigen, als zij in hartstocht raken, zijn uiterst verheugd, sommigen zoeken met opzet den dood; *monapoe ajo*, houtskool branden; *boere papapapoe ina-oe*, zooveel zout, dat de toespijs er scherp van gaat smaken; *masii mpapoe*, zie 1. *sii*.

papoea (vgl. *papoe*), soort wondjes, door krabben of andere oorzaken ontstaan; *kepapoea witi-moe*, geheel wondjes, open uitslag op 't wondje, *kepapoea bomba, laero*, de *bomba*-stengels, de rotan-stengels hebben ruwe plekken (ze zijn niet geheel glad, hebben ruwe plekken, als litteken), *ane kepapoea bomba, laoe kasonoe-noe mpale, ane ndalori*, wanneer de *bomba*

ruwe plekken heeft, krijgt men er splinters van in de hand, als men er langs wrijft.

papoele'i, PmB., een soort gras.

papoelelo, een kleine zeevisch.

paposepi, PmB., een soort gras.

papowi; *mampapowi*, van boven glad maken, een oppervlak doorschuren, snijden of hakken effen maken, *mampapowi doeanga*, het bovenvlak van een boomstam, dien men tot vaartuig wil maken, gelijk hakken, 't geen men doet eer men den stam gaat uithollen, *ndapapowi dopi, ndatarasi rawonja*, de plank wordt geëffend, de bovenkant wordt behakt, *joemoe ndapapowi, nakajali ntanoewanja, nepa ndaoea rajanja, oase ndapapowika*, een doodkist wordt van boven effen gemaakt, opdat het spint er af ga, daarop wordt het binnenste uitgehakt; met een bijl wordt het bovendeele effen gekapt.

Tog. *rapapowi doeangangi* = B. *ndabala doeanga*, er wordt een vaartuig gemaakt.

papowoea, L., een niet groote duif, met witte borst en bruine veeren; ook *tokoekoe, takoe-soe-soe, takotoeoe-toeoe*.

para (vgl. 2. *pada* [enz.] en Jav. *para*), op, ten einde, gedaan, *boegisi paramo, bemo meroeke*, de ichthyosis is over, ze vormt geen schubben meer; *parasi*, kaalgevreten, opgemaakt, doodgegaan door insecten of door hitte, *parasi paw, poempoeimo*, de rijst is doodgegaan, ze is opgevreten, *parasinja*, de overgebleven stompjes er van.

mepara-para, alles maar zeggen wat voor den mond komt, schelden, uitvaren; *to para*, een schelder, iemand die spoedig tot schelden overgaat; *bapara*, id.; *poera anoe napodjingki, napepara'ka*, bij alles waarover hij zich verwondert, zegt hij een scheldwoord; *mombepepara*, *mombepepara*, elkaar uitschelden.

meparasi, aanvliegen, er op los vliegen, *one da natoengkoetoe, meparasi manoe*, als ze iemand willen pikken, vliegen de kippen hem aan, *manoe naparasi noe joenonja*, een haan die door een anderen haan wordt aangevlogen, *dja ma'i sarai, podo ma'i rapaparas*, *eca tontji monjangke*, hij is maar

even bij me geweest, 't was alsof ik maar even werd aangevlogen, zooals (door) een vogel die iets in de vlucht grijpt, *oasi ma'i mampara'si silo*, de bijen komen op de lamp aanvliegen, *silo naparasi mala*, de lamp wordt aangevlogen door vlinders; *mombe-parasi tontji*, de vogels vliegen elkaar aan.

parabata, zeer dikke soort rotan.

parabela, een boom, waarvan het hout wordt gebruikt tegen de pontianak.

1. **parada** (uit het Boeg.), verf, kleurstof; *mamparada*, iets verven; *banoea ndaparada*, een geverfd huis.

2. **parada**, Tog., ladder.

paradjo, zie *radjo*.

paraeka, zie *eka*.

parahi, w. t. v. *marari* (hertzwijn).

parakara (uit het Boeg.), proces, rechtszaak; gewl. *kara*.

parakoio; *kadjoe ndaparakoio*, een balk of paal die loodrecht in een anderen is gezet, zooals de wandstijlen (*sobo*) in de drempelbalken (*woentjoea*).

paralembo, pr. t., [zie *lembo*].

paralente; *ngisi ndaparalente*, zwart gemaakte tanden, bij welke om den anderen tand het zwart er afgehaald is, zoodat de tanden om den anderen wit en zwart zijn.

paramaga, pr. t. = B. *leti* (vagina). Vgl. *baga*, dus wdl. „waar men zwanger wordt”.

paramai (uit 't Mal. *permai*), soort kralen, die vroeger zeer gezocht waren.

paramama, een liaan, ook *paramama kodjo* genoemd; *paramama ote*, een andere liaansoort.

paramata (uit het Boeg.), voormalige waardigheidsbekleeder in Loewoe', Tor. II, 396.

paramoe'oe, zie *po'oe*.

paramo'oe, pr. t., een toovermiddel, dat de woede, de vijandschap of de kracht van anderen bindt (*po'oe*), Tor. III, 683, 133, *paramo'oe noe ilabe*, toovermiddel dat de vijanden machteloos maakt.

parampedjo, zie *pedjo*.

paranaka (uit het Mal. *peranakan*), afstammelingen v. Moh. vreemdelingen en Toradjaschen, aan de Z. kust der Tomini-bocht. Tor. I, 82.

parandji, L. = *paranggi*, P., zie aldr.; *salana padjama re'e parandjinja, ndaparandjika ri wobo mpa'a*, een zijden broek heeft stiksel (met goud- of zilverdraad), aan de onderzijde der pijpen is ze bestikt; *wicinja ndaparandji*, de randen zijn omboord (v. knoepegaten).

parandjoejoe, zie 1. *djoejoe*.

parangenge, zie *ngenge*.

parangéseli, zie *keseli*.

parangga, zie 1. *rangga*.

paranggi, zie *ranggi*.

parangkadja, zie 1. *kadja*.

parantjoeloe, pr. t. (zie *soeloe*) = B. *mata* (oog).

parantjoko, zie 1. *soko*.

parantodoe, zie *todoe*.

parantongo, zie *tongo*.

para'ojo, zie *ojo*.

paraoso, zie 2. *oso*.

parapee, zie 1. *pee*.

parapoo, zie 1. *poo*.

parasa [Mor. id.], strik om groot wild mee te vangen, Tor. II, 365; *parasa teso'ouaka ri witi mbauoe*, de strik pakt om den achterpoot van het varken.

parasabele (uit het Mal. *perang sabil*, door het Boeg.), Str. B., in de uitdr. *mosipalesi parasabele*, den heiligen oorlog voeren; Tor. I, 307.

parasamaa, een soort gekleurd katoen.

parasi, zie *para*.

parata'a, zie 2. *ta'a*.

paratoetoe, zie 1. *toetoe*.

1. **parawa**, PmB. (Sa'd. *parawan*, koelbak in de smidse, Da'a-t., Pipik. *parawa*, 't voor ieder toegankelijk deel v. e. huis, Leb. *parawa*, trapportaal), kleine lijkst voor de schoon-gemaakte beenderen der afgestorvenen, waarin ze voorgoed werden bijgezet; Tor. II, 127; Measa, 74, 260.

2. **parawa**, zweer op den rug, negenoog.

parawasi, PmB., een boom met eetbare vruchten.

parawei, pr. t., [parall. m. *paralembo*].

parawoesoe, zie 1. *woesoe*.

pare [Mor. id.], een rol touw, rotan of ander bindsel, dat opgerold is, *kajoro sapare*, eene rol touw; *mompore, mampore*, opwinden, opschieten, *napare laero*, hij wond de rotan op,

ndaroro tole, nepa ndapare, de pandan-bladeren worden bij 't vuur gehouden en daarna opgerold, *napare noe asoe ikoenja*, de hond rolt zijn staart op; *mepare*, zich oprollen, *alipa mepare ri tanoanjanja*, een duizendpoot had zich opgerold op zijn hoofd, *mepare asoe*, de hond rolt zich op; *mombepare waja lebora*, de lebora-lianen strengelen zich in elkaar; *tepare*, ineengerold, *manoe tepare ngkai ri to-joe*, *dja nalepa ntaoe*, *be maposo ngkalionja*, een kuiken dat verkeerd gedraaid in 't ei zit, pelt men er maar uit, 't komt niet vanzelf uit.

paree, zie 1. *ree*.

parenta (uit het Boeg-), bevel, regeering, ook wel eens: onderdaan; *moparenta*, regeeren, bevelen geven, *poparenta*, dat waarover men beveelt, gebiedt; *maparenta*, iemand bevelen, overheerschen, ook wel gebr. in de beteekenis van: hard behandelen; *maoe be noeparenta jakoe*, je hoeft me niet te overheerschen, ruw te bejegenen.

parera, zie *rera*.

parea (uit het Boeg-); *momparesa*, onderzoek instellen, vorschen, examineeren, *poparesa*, onderzoek, navorsching, examen; *mamparesa*, iets onderzoeken, naar iets vorschen, iemd. examineeren; *da taparesamo rioenja*, *bara montjo*, laat ons eerst onderzoeken of het waar is; *da tapeparesamo rioenja*, laat ons het eerst eens onderzoeken; *pamparasanja jakoe*, toen hij mij ondervroeg, onderzocht, examineerde.

parewa, zie *rewa*.

pari (Mak. *parisi*, Boeg. *pəri*); *mapari*, bezwaarlijk, lastig, inspannend, *mapari katoe-woekoe*, ik heb het moeilijk, *mapari momota*, oogsten is zwaar werk, *mapari karongonja*, hij is bijzonder ondeugend, *pepoe mpari*, erge wildernis, *modjampa mpari*, erg plunderen; *mompamari*, doorzetten, volhouden, dwingen, *mampari*, iets afdwingen, doorzetten. *bar'e-woe nawai mpanjanja*, *paikanja dja napari*, *da lo'oe*, zijn vader stond het wel niet toe, maar hij drong er op aan om te gaan, *napari ngkabosenja*, het hoofd heeft er op aangedrongen, *pari melindja*, loop zoo flink als je kunt, *pari mompaoe*, *noepenangi*, spreek

zoo flink als je kunt, dat je het moogt winnen. *menggapari*, zijn uiterste best doen, doorzetten.

paria (IN.), *Momordica Charantia*, een klimplant, welker bittere vrucht als groente wordt gebruikt; de bladeren dienen als medicijn; *lana mevali paria wo'oe*, olie wordt ook wel eens *paria* (gladheid of zoetheid wordt ook wel eens bitter, 't kan verkeeren); in Todjo gebruikt men de bladeren om *talata* te verwijderen; zuigelingen bindt men een *paria*-blad om den hals, als men ze baadt; *paria djawa*, eene variëteit.

paria'o [Mor. *pere'a'o*], een boom waarvan 't hout niet voor huisbouw wordt gebruikt, omdat de naam herinnert aan *pari*; de boom laat al zijne bladeren tegelijk vallen; Tor. II, 149.

parigi (Mal. *pərigi*, Jav. *prigi*), goot, die zich vormt onder den rand van het dak, door het afdruipeende regenwater, en die dan ook wel bijgewerkt of uitgediept wordt; *djo'ata ndapargini*, onder den rand van 't dak is een goot aangebracht. (Vgl. d. naam v. d. rivier *Parigi* in het landschap *Parigi*.)

parinda, zie *pinda*.

paringa, soort vork om visch te steken, vischspeer, met 5 of meer tanden, zonder weerhaken; Tor. II, 376; *booe ndaparinga*, vischen die met de speer gestoken zijn.

parirama, phosphorisch verschijnsel, gezien als licht dat tegen een boom opklimt, waarvan gelooft wordt dat het de ziel is van iemand die spoedig in den strijd zal omkomen. Tor. II, 86.

1. *paro*, beitel van Toradja-sch maaksel, ruim een hand lang, ruim een vinger breed, slechts aan één kant scherp geslepen, zonder handvat, meestal met een oog er aan, dat alleen dient om het werktuig ergens op te hangen; deze beitel is alleen met een hamer te gebruiken; *kai'joe ndaparo*, gebeiteld hout; *sobo ndaparo ri waja'oe*, de stijl wordt gestoken in een (gebeiteld) gat; *meparo porotoe-anja eca sobo*, de kleinere stijl steekt zich (in een gat dat in een zwaarder paal is gebeiteld), als een wandstijl.

2. *paro* (uit het Boeg-), de vrouw in het kaartspel; *paro* is hetz. woord als 't Ned. „vrouw”. *parielolo* (uit het Boeg. *pəro'ə lolo*), de kleine darmen, die nevens de groote darmen loopen, waar geen faeces in zijn, alleen maar vet.

paroemba, zie *roemba*.

paroembasa, woordverdraaiing, woordenspel, taalgrap, dubbelzinnige taal, bv. *koeporapi tabando ri ana wenda toewoe wonda* (*koeporapi tabako ri ana w'e'a toewoe wo'oe*), ik vraag tabak aan een meisje dat nog jong is; *da koewaika siko anoe alima*, *ntanoka natoposaka pidinja*, *paroembasa mpaoe setoe*, ik zal je de vijf geven (verzoeningsgeschenk), onder-tusschen geeft hij hem (met de hand) een klap op de wang, dat is dubbelzinnige taal; *kalose ndajanja ndapaparoembasa*, zijne luiheid is tot spreekwoord gemaakt. (Wordt beschouwd als samengesteld met *basa* „taal”, wrsch. ten onrechte.)

paroepee (vgl. *paropo*), PmB. = B. *garoepee* (vuil, rommel).

paroke [Mor. id.], groot mannetjes-varken, gelubd of niet.

parokii, stokdoof; ook wel *keparokii*.

parondjengi, zie *ndjengi*.

parondjii (met inf. -ar-, st. *ndjii*), stokdoof.

parooe, doof voor iets dat men niet wil hooren, Oost-Indisch doof.

paropo (vgl. *paroepee*, [jopo]), PmB. en Meerstr., syn. met *rajopo*, groente, plantenkost, ook: geneesmiddel, *noendjaa tapoparopo*? wat hebben we tot groente? *mamparoposi*, met geneesmiddelen behandelen, *palia mparopo*, verbodsbepalingen bij het gebruik van medicijn; *mekiparoposi*, vragen om geneeskundige behandeling, *mampekparoposi witi-koe*, mijne beenen laten behandelen.
Amp. *paropo*, bosch; *lara mparopo*, w. t. v. *lago* (hert).

1. *pasa* [Mor. *pasa*], vrij hoog rietgras, waarvan de stengels en de zeer scherpe bladeren bij allerlei plechtigheden worden gebruikt, Tor. I, 390, II, 123, 176, 248, 293; *woea mpa natima noe dena*, *naposea*, de bloeiwijzen van de *pasa* worden door de rijstvogels genomen om er hun nest mee te maken.

2. *pasa*, pr. t. (vgl. B. *poso*); *mapasa batoe na'ande*, de steenen splijten als hij er op bijt. *pasa'a* (Minab. t. *pasa'an*, Sang. *pasa'ang*, Mor. t. *po'aha*, Tag. Bis. Bik. Bent. Sa'd. *pasan*, Pamp. *poesan*, Mag. *poesain*, Tal. *-masand*, Balant. *-masa'an*, Mak. *pisang*, Boeg. *isang*, Kar. *pəsan*, Tob. *porsan*); *mompasa'a*, *mampasa'a*, op den schouder dragen (zonder draagboom of draagzeel), [ook *mepasa'a* (intr.)], *mampasa'a taualanja*, zijne lans over den schouder dragen, *madjo'e acaakoe*, *mampasa'a bandala manee setoe*, mijn schouder doet pijn van het dragen van die zware kist, *karedo'wojo napasa'a*, de bamboe dien hij op den schouder draagt, kraakt, *ananggodi ndapapasa'a* [ka] *toewogi pai napampasa'a*, men laat een kleinen jongen den suikerpalmtak met een menschenchedel op den schouder dragen en daarom draagt hij dien; *mampapasa'aka*, iemand helpen een last op zijn schouder te laden; *mampasipasa'a*, met een ander mede iets op den schouder dragen.

pasadja (uit het Boeg. *pasadjang*), vlieger van papier, of van een groot droog boomblad, ook wel *manoe-manoe* genoemd; *mopasadja*, vlieger oplaten, een ingevoerd spel.

pasagi (uit het Boeg-), omschrijving, verdraaiing, woordspel, *pasagi mpaoe*, omschrijving, verdraaiing van woorden.

pasala, zie 1. *sala*.

pasambo (uit het Mand.), achthoekige mand, met *wintoe* overvlochten en met mica versierd, in de huizen van voornam Toradja's gebruikt om het opgedragen eten te overdekken. Niet inbeemsch.

pasanga (zie *pasangan*); *lemba pasanga*, een vrouwenjakje met een split, vóór a. d. hals. *pasangan* (uit 't Par.), Str. B., baadje zonder mouwen, onderlijfje.

[*pasangi*, Amp. *rotanmat*.]

pasa-pasa (uit het Boeg-), bolvormig zilveren tabaks- of gambirdoosje. Vgl. *kampoe-kampoe*. *pasapoe* (uit het Boeg-), Str. B., doek dien men over het gevest van de kris draagt, om te bewijzen dat men die niet wil trekken; hoofddoek.

pasara, zie 2. *sara*.

pasasa (uit het Boeg. *pasasang*), Str. B., prop op een voorlaad-geweel, *benoe rapopasasa*, als prop gebruikt men kokosvezels.

pasatimpo (uit het Boeg. *pasantimpo*), Str. B., kris met zilveren of verguld zilveren scheede.

pasawa, srt. paddenstoel, die op den grond groeit. [Zie ook 1. *sauca*.]

pase (Boeg. *pése*, Mak. *patje*), een geurige sirih-soort, waarvan alleen de bladeren (die groot zijn) worden gepruimd; wordt ook *baeoloe*, [*laembe leko*] of *pase leko* gend. (zie 2. *leko*, *loleko*); *pase be moeoa*, *ane moeoa*, *measamo*, *mantoesaki*, *nakamate*, de *pase* draagt geen vruchten; als ze vruchten draagt, brengt ze onheil en ramp en dan moet ze dood.

paseda (uit het Par.), armband van goud of zilver, die aan den binnenrand plat is.

pasi, een boom; [in poëzie wel = *pasigi*].

pasigi (Par. id., Mal. *pasir*, Filip. t. *pasig*, Bal. *pasih*, Sang. *pasigē*), Amp., klip, zandbank; *pasigi maloeloe*, zeegrass.

In het taalgebied van 't B. is *Pasigi Lanto* „Drijvend Grasland” de naam v. e. zeer drassig stuk land.

pasitolo (uit het Mal. *pistol*), pistool, revolver.

paso (Mak. Boeg. *paso*, Tag. *pasok*, Mal. *pasak*), w. t. v. *tono*, wig, wigvormig stuk hout, o. a. gebruikt om het vel van trommel te spannen; *woekoe mpaso*, heupbeen; *paso* als bijwoord: ten eenenmale, volstrekt, *malori paso*, ten eenenmale onmogelijk, *mauoei paso*, pik-zwart, [*toe'a paso*, stokoud].

woempaso, pik! prik! van iets scherps dat ineens binnendringt, *pai woempaso sa roei ri witikoe*, en prik! kwamen ineens dorens in mijn voet.

mampaso, inheien, intimmeren, bv. een stok in den grond; *mampasoki*, ergens een wig in slaan; *ndapasoki ganda*, *nakadii*, er wordt een wig in de trom geslagen, opdat (het vel) gespannen zij; *be mainti ale ri nono*, *da ndapasoki*, de band om den paal gelegd is niet stijf, sla er een wig tusschen; *mampasoki ire'a*, eene vrouw bekennen; *tepasolakamo nono banoea*, de palen van 't huis zijn in den grond gezakt.

mompaso, stekende pijn hebben, bv. in de

zijde of in de borst, *mompaso ri uauco ntjoesoe*, steken hebben in de bovenborst, *djoe'a mompaso*, een gevreesde keelziekte, vaak dooddelijk; *kampaso² ndaepe ndapelindjaka*, men gevoelt aldoor stekende pijn als men er bij loopt.

pasokoela, zijne faeces niet kunnende inhouden, zijn drek er maar uit laten lopen, zooals kinderen, oude mensen, katten.

pasojora, wdl. „met een pin tot in het kernhout”, gezegd v. iem. die over zijne stem heen schreeuwt en daardoor schor is.

pomaso, houten pennetjes, waarmede rotanbanden op den rand eener prauw worden gespijkerd of op een schild.

pasoa, zie *soa*.

pasoe (Mak. Boeg. id.), kwast, knoest in het hout, knobbel, uitgroeisel, *pasoe mboekotoe*, uitwas aan de knie, *pasoe mbatoe*, het uitsteeksel v. e. steen, *sompe ri pasoe mbatoe*, blijven liggen op 't uitsteeksel v. o. steen, dus: nog juist niet gevallen, z. v. n. aan een draadje blijven hangen; *pasoea*, knobbel in een tak, ontstaan doordat er een andere overheen is gegroeid; zulk een knobbel is hard en daarom zeer geschat als toovermiddel bij den oogst; *kepasoe*, met knoesten, knobbels, kwasten; *woekotoe mopasoe*, een knie met een uitwas.

Amp. *pasoe* = B. *boetiti*, wrat, vleeschknobbeltje.

pasoele (uit het Boeg.), onderdorpshoofd, titel door de Regeering ingevoerd.

[*pasoele*, Amp., huis.]

pasojo, zie 2. *sojo*.

pasolawa, zie 2. *lauca*.

pasole, soort oeverriet, kleiner dan *wiro* en *boeko*.

pasondo, zie 2. *sondo*.

pasóri, iemand die de plaats weet te vinden waar goud zit. Vgl. Boeg. *tjerra*, goud.

1. **pata** (Jav. Mak. Boeg. W. Tor. t. Mand. t. Mor. t. Loin. Balant. Tom. Sa'd. Iaj. Doer. Sal. Wot. Moenash hebben alle den vorm *pata* in verbinding, *epat*, *opat*, enz. zelfstandig), de vorm van het telwoord *aopo* (vier) in verbinding, bv. *patampoejoe*, 40,

pataatoe, 400, *patantjoeoe*, 4000, *patandiooe*, 40.000, *pataogoe*, 4 stuks, *patampoe'a*, 4 stukken, *patambengi*, 4 nachten, *patanta'oe*, 4 jaar.

2. **pata** (Mal. *pēta*, Boeg. *pata*), het geheel, de vorm, de massa, de hoeveelheid van iets, *oengka ire'i pata mbo'onja mekakore*, tot hier komt de vorm van zijn hoofd, als hij staat, *euase'i pata mpekonja*, zoo groot is de staande vorm, de opstand er van, *takoe tende oende*, *ntje'e pata ngkapoesanja*, *takoe-tende-oende*, dat is de samenvatting van het einde (het refrein), *patanja se'i koerata*, dit is alles wat ik gevonden heb.

3. **pata** (vgl. *patasi*), pr. t., plank.

pataegi, pr. t. (vgl. B. *patani* [op *tani*]); *tepa-taegi*, afgescheiden.

pataga, een zoetwatervisch, die zeer vlug in zijne bewegingen is en daarom als beeld wordt gebruikt voor een vlug mensch, *ana mpataga siko*, je bent een *pataga*-kind, een echte vluggerd.

patana (wrsch. v. *tana*, dus wdl. „waar men doet ingaan”), bamboe-koker of ander vat, om vocht op te vangen, in 't biz. de opvangkoker die aan de kolf van den suikerpalm hangt, om den palmwijn op te vangen; *mpatana*, opvangen, van een opvangvat voorzien, *ndapatana oe'e oedja ri djoe ata*, het regenwater wordt opgevangen aan den rand van 't dak, *natima uojo da napampatanaka oe'e ntjajoe*, hij nam een bamboe-koker om daarmee het water van de leiding op te vangen, *doa ngkonao setoe roomo ndapatana*, de kolf van dien suikerpalm is al van een opvangkoker voorzien.

1. **patani**, zie *tani*.

2. **patani**, een soort geweer, van ouderwetsch maaksel.

patara (uit het Boeg.), haan v. e. geweer.

pátasi (Nap. Bes. *pata*, Rongk. *patan* „plank”), een zware plank in den vloer van den dorps-tempel, in 't midden, evenwijdig met de lengtezijde (dus O.-W.) gelegen; de huisvaders stonden daarop, als zij de *anitoe's* aanriepen; Tor. I, 286, 294; *pepatasi doeanga*, de buitenkant van den bodem v. e. vaartuig, waar de kiel behoort te zitten.

pate (Austron.); *mate*, gestorven, dood, ook van iets dat ophoudt met zijne beweging of werking, *matemo inekoe*, mijne moeder is gestorven, *matemo apoe*, het vuur is uit, *mate silo*, de fakkel is uit, *matemo gantji*, de tol is uitgedraaid, *matemo pantoeboe reme*, het horloge staat stil, *matemo ngojoe*, de wind is stil, *taoe mate ri baeola*, iem. die buffels geeft om van de doodstraf vrij te komen, Tor. I, 186, *sampoejoe mata manoe mate samba'a roepia*, 10 dubbeltjes gaan in een gulden, *mate oea*, verlamd, *nakenimo ndjoe'a pai nakamate*, de ziekte heeft hem weggenomen, zoodat hij gestorven is; *mate tontji*, bepaling om den leeftijd v. e. aankomenden jongen aan te duiden, „die al een vogel (met het blaasroer) kan doodschieten”, *pepoee anoe napokono i Datoe ri Loewoe: ana toema mate tontji*, *ana ue'a boengkoela soesoe*, de schatting die de Vorst van Loewoe gaarne had was: jonge slaven die al een vogel konden doodschieten en jonge slavinnen met opkomende borsten (kinderen van 12—13 jaar); *mate mpoana*, gestorven in 't kraambed, *be lo'oe ananja*, *napomate-mpoana inenja*, het kind kwam niet, zoodat de moeder in de kraam overleden is; *kadjoe mate mbaa*, hout dat dadelijk uitgaat, niet nagloeit.

mpate, *mpatenja*, de doode takken aan boom; die aan bamboe-struiken zijn zeer gezocht, omdat ze niet door insecten worden aangeast; *kapate*, *kamate*, tijd, plaats, wijze van sterven, de dood, *impia kapatenja? wanneer is hij gestorven? masamo kapatenja*, hij is al lang dood, *ri banoea mami kapatenja*, in ons huis is hij gestorven, *euambe'i kapatenja? hoe is hij gestorven? kapate! kamate! ga dood! mampopate, mampokapate, mampomate, mampokamate*, van iets doodgaan, aan iets sterven, *be da noepopate*, je zult er niet van doodgaan, *banja nje'e anoe napokapate*, daaraan is hij niet gestorven, *ma'ai djoe'a melele, sondo taoe mampomate*, de epidemie is erg, velen sterven er aan; *ne'e masae mpoedoea, boi korpokatekamo*, blijf niet te lang op reis, anders denk ik dat ge dood zijt; *mampepate, mampakapate, mangampepate*, dooden, i Be-

ngka napepate nTo Napoe, de Napoeërs hebben B. gedood, *pai nakamate, To Bada mapepate*, dat hij gestorven is komt doordat de Badaërs hem hebben gedood, *apoemi baré'epa ndipepate*, jullie hebt je vuur nog niet gebluscht, *oe' ndapepate*, gekookt water, dat weder koud is geworden, *ndipepateka kami taoe wando setoe, kami baré'e kakoto, maka dja'i mami*, maakt gijl. dien krankzinnige voor ons dood, wij kunnen 't niet doen, want hij is familie van ons; *mombepepate*, elkaar doden; *popamate' taoe*, waardoor velen sterven, velen kunnen sterven.

mempate, in groot aantal sterven, *mempate baola mami*, onze buffels sterven in menigte, *mempate baee ndakamande*, de visschen sterven bij hoopen als ze vergiftigd worden, *otimo oe' ri lida pai napempate mpae*, het water op de bevroelde velden is drooggelopen, zoodat de rijst allemaal sterft; *mampatesaka inosa, ne'e memboei'*, den adem inhouden, opdat hij niet blaze; *mompemate*, het doodenfeest vieren, Tor. II, 119—127, *mompemate ewo*, Tor. II, 253, een gebruik na het wieden (wiedijzers schoonmaken); *pompemate*, doodenfeest; ook als uitroep gebruikt, tot of over iem. die ontstelling teweeg brengt, *pompematemoe ee, impia kadjelamoe*, wel zoo'n kerel, wanneer ben-je gekomen?

metimate, metipepate, den dood zoeken, trachten gedood te worden, *mampetipepate*, zich door anderen laten doden; *banja ntjetoe da noepetimateka, saroe gaga da norpetipepateka koromoe*, voor zoo iets moet ge u zelf den dood niet aandoen, ge zoudt al te licht u zelf den dood aandoen; *mekipepate, mampekipate*, verzoeken te doden, door anderen laten doden.

gompate, iemand die tegelijk met een ander moet sterven, *gompate noe mokole ndapepate ri kapate noe mokole*, iem. die tegelijk met den vorst moet sterven, wordt gedood bij den dood v. d. vorst, *gompatekemo taoe setoe*, laat hij tegelijk met mij sterven; *pegompate* of *gompate*, boete op doodslag; Tor. I, 183—185, II, 172.

mompateali, den eenen tol met den anderen

uitgooien, de gewone wijze van tolleren, L., soms ook *mompateani* (P. *mombembangko*); *ndapateani gantji noe joenoe*, de tol van den tegenspeler is uitgegoid, *samba'a mantoro, samba'a mampateali*, een zet zijn tol op, een ander gooit hem uit.

Amp. *mampate* = B. *mompate* (dooden). *pateali, pateani*, zie *pate*. *pateke* (uit 't Boeg. *pateke'*), en *njara pateke*, vrachtpaard.

1. *pati* (Mal. *pètik*, Tag. *patid*), een afgeplukt of afgebroken voorwerp, een takje, een bloem, een vrucht, enz., *soi sampati*, één soi-takje, *pati woenga, pati kondo ndeki ata noepantjojo, woenga- en kondo-takjes*, steek die tusschen de dakbladeren; *todoe pati*, zie *todoe*; *mapati* (intr.), afgeplukt, met de hand afgebroken; *mampati, mompati, -patisi*, met de hand afbreken, *ira ngkadjo dja noepatisi*, de groente breekt ge maar met tak en al af, *kadjo ri dja dja napatisi, da napantoejoeka joenoe dja dja*, de takken onderweg breekt hij af, om aan zijne makkers den weg te wijzen, *ajoeta dja napati mpale*, het brandhout breekt hij maar met de handen af, *siko da mesindioe, da mepatisi, kapangkita dja dja*, gij moet vooruitloopen en (takjes) afbreken, opdat wij den weg vinden; *mompati* wordt vooral gezegd v. groente en v. Inl. mais, *wacase'i taoe mompati*, thans is men aan 't oogsten (m. d. hand afplukken) v. *djole kodjo*.

2. *pati* (vgl. *ati* en *pati*, Minah. t. „bijl”), steel van een bijl.

patidajole, pr. t. = B. *pontjama* (bomba); Tor. III, 686, 215.

patido, w. t. v. *oedja* (regen).

patiga, slaap van 't hoofd, *madolidi ane boeke patiga*, 't staat fraai als de slapen gevuld zijn.

patigonggo [Mor. *pasidoongga*], treurmuziek voor een overleden hoofd in het Todjoesche; Tor. I, 355.

patilaso, een hoog kruid, waarvan de bladeren jeuk geren; de bladeren worden uitgewrongen op plekken van 't lichaam waaronder men eene inwendige wond vermoedt; ze worden ook in de oere gedaan, om een vruchtendief ziek te maken; tegen de rijst-

vogels werpt men 7 stukjes *patilaso* naar 't O.; het schrapel van bast en binnenste wordt op wanden gelegd. Tor. I, 400, 406. *patimoele*, een kruid met paarze bloemetjes; de bladeren worden gewarmd en op de geleidingen gelegd bij opkomende lepra. *pato'a*, een vrij groot schelpdier, leeft in zee-water, de schelp wordt tot kalk gebrand, de inhoud gegeten.

1. *patoe* (Mal. *betoeng*, Soend. *bitoeng*, Jav. Bal. Boeg. *pètoeng*, Sang. Mong. Mak. *patoeng*, Bis. *botoeng*), eene groote bamboe-soort, lijkt op *tarantjoele*, komt aan de Z. helft van het Meer voor, verder N. lijk niet meer, tenzij aangeplant.

2. *patoe* (Mal. *patoeng*); *sipatoe-patoe*, gelijk van vorm, hetzelfde.

patoedangi (uit het Boeg. *patoedang*), begeleider, bijzitster, hofdame; *ana mokole da napatoedangi*, hoofdendochters, om haar tot hofdames te dienen.

patoentoe, Str. B., in de uitdr. *Isilamoe patoentoe*, iem. die den Islam nog niet belijdt, maar hem genegen is, zoodat hij bv. op zijn graf het *motalaki* laat verrichten. Tijdschr. B. G. LV (1913), bl. 515.

patoko, een plantje dat een taai leven heeft en daarom als tooverkrachtig geldt. Tor. I, 346.

patole (vgl. 1. *tole*), PmB., een struik met een schijnstam.

pátoli (ook *pátori*); *mampatoli, -tori*, zich haasten naar, aansnellen op, *manoro re'e anoe napatori ntaoe setoe*, die menschen haasten zich blijkbaar ergens heen.

patolo (uit het Ned.), potlood.

pátori, zie *patoli*.

patoro (door 't Mal. uit 't Ned.), patroon v. e. geweer.

pea (Sa'd. *ma'peagi*, wachten, wdl. op iets agi zeggen, zie *agi*; Nap. *mampegia*; vgl. Bim. *pea*, straks, Nap. *pea*, nog); *mopea*, wachten, *popea rioenja*, wacht eerst; *mampopea*, wachten op, afwachten, *popea tilamoe*, wacht je deel af, *popea jakoe*, wacht op me, *wa'a joenoe mami kapopeasi*, op onze makkers wachten wij; *mekipopea*, laten wachten, vragen te wachten.

péda (sl) (Mal. *péda*, Nap. *peda* „kalk”); *mopeda* (si), *mampeda* (si), slaan met een stok, touw, rotan (niet met de hand), *owe, da koe-peda*, houd op, ik zal je slaan, *pedasi, pakai*, sla hem flink! *popeda* (si), *ipeda* (si), stok, touw, rotan, karwats, middel om mee te slaan; *pedasi amaa*, (om het) wegslaan (opruimen) der sintels (te koopen), boete die men geeft aan degenen die indertijd een dorp hebben in brand gestoken (vijanden), als men het op de plek zelf wil herbouwen; Tor. I, 226; *mampedasaka*, iets ergens tegen aan slaan.

mapeda, w. t. v. *maramoe, marameda* (warm), ook in poëzie gebruikt.

pede [vgl. *pedje* enz. en Mor. *pede*], tik! nabootsing van tik- of kloep-geluid, *taoe morago bere'e, djamo pede mpoleja*, geen mensch gaat ten reizang, ze zitten maar tik! sirihi te pruimen (*pede* is hier 't getik met den vinger tegen de kalkbus, om de kalk er uit te schudden), *baré'epa manginoe si'a, pedemo tabo ri pa'anja*, hij had nog niet gedronken of tik! daar kwam een drinknap tegen zijne dij aan; *mopede*, het geluid tik! maken, van iets dat met licht geluid neervalt, *noendjaa setoe, mopede toelaee*? wat valt daar met een tik neer? *kapede-pede*, aldoor tikkende, *ngeroenja kapede'*, zijn sirihi-speeksel komt tiktik neer, *kapede' pantoeboe eo*, het horloge doet tik-tak, *kapede' melindja*, stap, stap komt hij aangelopen; *mapede*, platgelopen, platgetrapt, *mapede dja dja*, de weg is platgetrapt.

mantapedeki, vasttrappen, platslaan, *andatapadeki dja dja, da mapede*, als de weg platgetrapt wordt, wordt hij effen, *natapedeki ntaoe tana ri dajo ntaoe mate*, de menschen stampen de aarde op het graf van den overledene vast, *ananggodi wongo be ratapedeki, dja ra'ade pai napangka'a wongo*, het stoute kind wordt niet afgeranseld, maar verwend, zoodat het met opzet stout is; *telapedeki*, komen getikt, gestipt te worden.

mompede (uit het Nap.), w. t. v. *mondodo* (boombast kloppen); *pompede*, w. t. v. *pondodoa* (hut waar boombast geklopt wordt).

Amp. *mepede*, knallen.
pedekoei, een hooge boom, doornig, de bladen worden gegeten.

pedeti (vgl. *pede* „boomechors kloppen”), Tog-, schaaimgordel.

pedisi, P. (pindi, L.); *mampedisi*, met de vingers grijpen; *mompedisi*, den stengel der rijstaar met de toppen der vingers tegen het rijstmesje drukken (bij het oogsten); *ndapedisi*, tusschen de vingers gepakt worden; *sampedisi*, de hoeveelheid van één vingergreep.

pedje (vgl. *pede*, [pende], *pege*, *ege*, *pidji*); *mapedje*, fijngedrukt, verbrijzeld, *takoale manawoe ri tana*, *mapedjemo*, de blimbings vallen op den grond en zijn tot moes geworden; *pai nakapedje ngisi noe ike*, *inodo ndabobaki*, opdat de sporen van de klophamers vernietigd worden, slaat men de geklopte stof met een knuppel; *mampedjeki*, verbrijzelen, fijndrukken.

pedjo (vgl. *edjo*, *kedjo*, *kendjo*, *peo*), mank, hinkend, *mpedjo*, *mompedjo pelindjanja*, hij loopt mank, *ede uitinja sambali*, *nje'e anoe napompedjoka*, zijn eene been is te kort, daardoor loopt hij mank; *kampedjo*², waggelend, wankelend van beweging, zooals jonge kinderen of zwakke menschen, *ana baeala kampedjo*² *pelindjanja*, *mombetodoe uitinja*, een buffelkalf heeft een waggelenden gang, zijne achterpooten komen tegen elkaar; *tepompedjo ananggodji*, *teparatoroe*, *mampopokepesi tana*, het kind raakt aan 't waggelen, het valt voorover, met zijn buik op den grond; *teparampedjo taoe ri djaja kelomoe*, de menschen raken aan 't waggelen op den modderigen weg.

pedo, Amp.; *mampedo*, langs de helling der bergen loopen, de strekking der bergruggen volgende (dus op een schuin liggend pad).

1. pee (vgl. *pedje*, 1. *mee* [enz., 1. *pool*]), het geluid van iets dat neerkletst, *sia mpepomainja*, *pee daa*, met dat hij een houw gaf, gulpte het bloed er uit, *pee tedoengka* klets, *riet* hij neer; *loka pee* „klets-pisang”, aardigheid voor: een pak op de billen; *sapee*, met een klets, *kasapeinja natoposaka*, klets, gaf hij hem een mep; *kapee-pee*, kletsend, druipend, *kapee*² *molepe oe*, klets, klets, druipet het

water neer; *mo(n)tapee*, *montapee*, ergens op kletsen, *ndatapee toetoe mparaua pitoe-ngkani*, *nepa ndapakainti*, het deksel der doorkist wordt zevenmaal met een klap toegeslagen en daarna er op vastgebonden (Tor. II, 127), *natatapee bengokoe*, hij heeft mij (met de vlakke hand) op de billen geslagen; *naporosaka mpotatapee*, hij heeft het kletsend neergeslagen; *motoempee doanga*, het vaartuig stampt; *parapee*, vogelverschrikker (een bamboe die tegen een anderen aanslaat); *teparapee* (L.), *teparapoo* (P.), met een klap of klets tegen iets aangekomen; *mampara-pees*, *-poosi*, aan 't schrikken brengen, doen ontstellen.

popee, bamboe, dien men door waterkracht tegen een anderen doet slaan, om door 't geluid de varkens uit den akker te houden.

2. pee, Amp., benaming voor jonge meisjes, *i Pee*, de kleine meid; *loka pee*, soort pisang-pe'embe, w. t. v. *boti* (aap).

pege (vgl. *pedje*, enz.), geluid v. zware stappen of ander dreunend geluid, *pege*, *sapege*, *woepege manawoe*, bons, bom, viel het neer; *mo-pege oni ngkatoedoe mbitinja*, het geluid van 't neerkomen zijner stappen is bonzend.

1. pei, Amp.; *kampe-mpei uitinja*, hij loopt mank.

2. pei, pr. t.; *mopei*, *mompei* = *mopea* (wachten); *bava bozja noepopei*, misschien wacht ge op de sarong.

peka (Sang. *pekeng*, Boeg. *peka*), hengelhaak, *momeka*, visschen met den hengelhaak, *po-meka*, tijd, plaats, wijze van hengelen, 't geen men met hengelen vangt; *kavadi koepopeka*, ik gebruik koperdraad als hengelhaak; *mampeka*, iets ophalen aan den hengel, met een haak vangen, *taoe mampeka*, *mangampeka limbo*, iemand die een plas afvischt, *taoe napeka nTo Wauco Jangi*, iemand die door de Hemellingen aan den haak is geslagen (iemandic-keelpijn heeft).

pekiri (uit het Boeg. *pikiri*, opgevat als een stam met prefix *pe-*); Sr. B. *mompékiri*, nadenken, zich bedenken, *anc bare'e mompekiri jakoe*, *roo koepate siko*, als ik me niet had bedacht, zou ik je gedood hebben.

peko (Nap. id.), L. en Ond., syn. met *lompe* (heup), *oengka peko oe*, het water komt tot de heup; [ook: onderste, voetstuk, v. e. mand, ketel, enz.]

Tog. *peko*, bil, tros; *to lempe peko* „plabil”, w. t. v. *wonti* (aap); *peko ngkalando*, bodem der mand, *peko ntjere*, bodem van den ketel; *urajaoe mpeko*, aarsgat; *mopeko*, w. t. v. *madaa*, menstrueeren.

pela, vel, schil, bast, van menschen, dieren, planten, *pela baeala*, buffelhuid, *pela ngkadjo*, boombast, *pela loka*, pisangenschil, *pela eo*, opperhuid, huid die afschilfert, *pela mamongo*, pinangschil; *mopela*, schil, huid, bast hebben, *boti dja napopela*, *taoe ri rajaanja*, de apengedaante was slechts zijne huid, van binnen was hij mensch.

urajaa mpopela, een slingerplant.
pelawa, Str. B. (vgl. *jawa*, [2. *lawa*] en Mal. *lawan*), geschenk dat gegeven wordt aan degenen die een bruiloftstoet tegenhouden in het Todjo-sche, *pelawa ri ra mpotoeroe*, hetz. bij het tegenhouden van den bruidegom aan den ingang van het bruidsvertrek. Tor. I, 342, 343.

pelawo, zie *lawo*.

pele, het schelle geluid van knetteren, ook de klank van metaal, *kampele*² *dio*², het schelletje rinkelt, *kampele*² *wojo ntaoe monoendjo*, de bamboes knetteren bij de menschen die den akker schoonbranden; *sampele berese*, ineens knetterde de bliksem; *kasampelenja goendoe*, daar ratelde opeens de donder; [mpele, *woempele oni goendoe*, ratelend ging het geluid v. d. donder.

totompel, *soemampel*, pats! het geluid van stooten tegen een steen (MS.); benamingen v. d. vogel *totokesi* (naar zijn geluid)].

pr. t. *langi kampele*², de donderende hemel.

1. pelo, kletsgekluis van handen die tegen elkaar slaan en derg. geluiden, *pelo!* *natoposaka*, klets! gaf hij hem een klap met de hand, *pelo!* *nasopoe tontji*, floep! schoot hij een vogel met het blaasroer, *dangga pelo*, een erge lusaard („bang, zoodat hij er floep! van door gaat”); *mopelo*, beenen maken, zich uit de voeten maken; *dja sapelo ma'i liokoe pa-*

koeli menesi, ineens sprong de medicijn tegen mijn gezicht aan; *koepa'oe-pelo*, zie *pa'oe*; *kapelo*² *nasoe*² *ngojoe*, klets, klets, kwam de wind er tegenaan; *ndapelo amborale ane ndawangoe*, de feestmaas wordt er in geheid als hij wordt opgericht; *tepapopelo pogoesa anoe ndatimboe'oe*, *ndapadjeanika taoe*, het toovermiddel, dat ingepakt is, werkt naar buiten, om er de menschen mee te benadeelen.

memelo, *memelo*², iemand bang maken, door ineens groote oogen op te zetten, de tong heen en weer te bewegen, enz., zooals kinderen bij elkaar doen, *maeka rajakoe*, *jakoe namelo*² (syn. *nangongo*), ik werd bang, hij trok gezichten tegen me, *namelosi jakoe*, hij trekt gezichten tegen me, *angga mamelo taoe*, *napemoeoka*, *nato'o*: beo! spoken maken de menschen verschrikt, zij brommen tegen je en zeggen: beo!

2. pelo (Boeg. Mak. *pelo*); *mompelo*, het zeil oprollen; *napelomo sombanja*, hij rolde zijne zeilen op.

peloe (uit het Boeg. *peloe*), streng garen, *gapasi sapeloe*, één streng garen; *gapasi ndapeloe*, op strengen gewonden garen.

peloeroe of *piloeroe* (uit het Boeg.), kogel.

pematai, zie 1. *mata*.

pemboeke, zie *mboeke*.

pemboka, PmB., een boom met eetbare vruchten.

pemia, zie 2. *mia*.

pempe (vgl. *dempe*, *rempe*, 1. *lempe*, enz.); *mapempe*, plat, vlak, effen, *mapempe djaja era Rano*, *napakapempemo ntaoe mampoloe*, de weg is vlak, als het Meer, hij is plat gemaakt door de menschen die er over gaan.

Amp. *rapempe*, geklopt, platgeklapt worden.
pempolo (uit het Nap.), koperen sieraden, aan een met kralen versierd vrouwenjakje.

penai (Boeg. *pinai*, Mor. *ponai*, Sa'd. *la'bo' penai*, scherp zwaard), zwaard, een der hoofdwapens der Toradja's, inheemsch maaksel, gewoonlijk met zorg bewerkt en behandeld; Tor. II, 191; *mata mpenai*, kling van 't zwaard, oorlog, *bare'e oti*² *mata mpenai*, de oorlog is steeds aan den gang, *tepoe'oe mata mpenai*, de oorlog breekt uit, *masae kodjo mata mpenainja*, hun oorlog duurde zeer lang, *mata*

mpenai nTo Napoe pai To Onda'e, de oorlog der Napoeërs en Onda'eërs. Afb. Tor. Atl. hfdst. Huisraad en Wapens, Grub. Streifz. pl. 64.

penda (vgl. 1. *panda*), laag op de beenen, kort van postuur, *taoe penda*, een klein persoon, *gantji penda*, tol met kortetaats; *njara penda*², een laag paard.

pende (vgl. *pede*, *pedje*), w. t. v. *inodo* (geklepte boombast); *mompene*, kloppen, slaan, ook w. t. v. *mondodo* (boombast kloppen) en in PmB. v. *mompaloe* (smeden); *moga'a taoe setoe*, *aoe we'a napende noe langkainja*, die lieden zijn gescheiden, de vrouw is door den man geslagen; *pompene*, tijd, plaats, wijze van slaan, slag-werktuig, id. van boombast kloppen; *tepende*, ingeslagen, platgeslagen; *ede² ananggodi setoe*, *ewa tepende²*, dat kind is klein, alsof het ingeslagen was.

pendje, *metarapendjeki*, treden, v. hanen en kippen.

pendo (vgl. *pengko*); *mampendo*, *mantoempendo*, stooten, stuiten tegen iets; *koependo gantji*, *dja lioe terintji tanta'inja*, ik stiet (met mijn tol) tegen den tol en meteen ging er een stuk van boven af; *ganda² toetoempendo*, sla op de trom, dat het goed raakt, goed er tegenaan komt; *tetoempendo pompaot²*, het gesprek is gestuit, men is van 't onderwerp afgeraakt.

pendjoa, zie *djoa*.

pene (vgl. 1. *nai* en *pone*), pr. t.; *mompene* (Koel. id.) = B. *mepone* (opklimmen); *pompene*, klim op! *napeneki*, hij beklom het; *pempene*, trap. **pene'oe** (st. *te'oe?*), PmB. w. t. v. *djaja* (weg, pad). [Vgl. *ne'oe*.]

pengge, P., kort, *pengge²*, min-of-meer kort. **penggoeroe**, n. v. e. dorp, dat in de buurt v. Tongko moet gelegen hebben; men zegt dat van daar de reizang (*raego*) afkomstig is; *mopenggoeroe*, den reizang uitvoeren op eene bepaalde wijze, die *raego mpenggoeroe* heet.

penggowe, een heester, waarvan de jonge bladeren als groente worden gegeten.

pengka (Kant. *mopengka*, gebroken); *iciti pengka*, sabelbeenen, ruitbeenen, beenen die krom naar buiten staan.

péngkawi; P. *mompengkawi* (L. *mompengka-*

mboei), de rijstkorrels zoeken uit de uitgedorschte stroobossen, *rapéngkawi wekanja ri kaloeantja*, de daarin achtergebleven korrels worden uit het rijststroo gezocht.

pengkiki, PmB., een liaan.

pengko (vgl. *pende*); *topengko*, gestuit tegen, gestooten op iets en daardoor uit de richting geraakt, *topengko ri kadjoe kajaikoe*, *be kono uawoe koercoenoe*, mijn jachtspeer is gestuit tegen een boom en heeft het varken naar hetwelk ik gooide, niet geraakt, *majoa pae-nja*, *bar'e re'e katopengkonja*, wat hij zegt is juist, er is geen stuiting in; *doesoe pengko*, „mager om je aan te stooten”, broodmager; *ndapengko*, gestooten worden uit de richting, *napengko nggoemawoe taoe mantonda siko*, de menschen die achter je loopen worden uit de richting gestooten door de scheede van je zwaard.

pengko, Amp. = B. *toeki* (framboesia).

pengkoeli (vgl. 1. *koeli*), PmB., een boom, die niet gebruikt wordt.

peni (vgl. *pini*); *mapeni*, hard, stijf, stroef, moeilijk beweegbaar, *mapeni uoekeanja*, hij heeft harde beenderen (sterke spieren), *laboe mapeni da marompi ndapepomaika*, *aoe be mapeni dja tekajoewoe*, een hard hakmes wordt schaar-dig als men er mee hakt, een niet hard mes wordt slechts omgebogen, *ira ntjoeka mapeni ndakoni*, *soeka-bladeren* zijn taai om te eten, *mapeni komponja*, *be ronga maoro*, zijn maag is gehard (tegen vasten), hij is niet spoedig hongereg, *mapeni ueroekonja*, zijn keel is uitgedorst, geheel droog, ook wel syn. met *mapeni raja*, hard van binnenste, hardleersch, eigenwijs, niet toegankelijk voor toespraak of voorbeeld, *mapeni talinganja*, hij is hardhoorig, *mapeni lionja*, zijn gezicht staat strak, *mapeni masina*, de naaimachine gaat stroef, *oe' mapeni*, hard, schraal water, *tasa mpeni*, harde, schrale, droge grond; *kapani*, hardheid, *ma'ai ngkapieni*, erg hard.

mopeni², zich hard voordoen, zich hard houden; *marampeni*, *mararampeni*, *morompeni*, oud wordend van gezicht, stijf en hard van trekken wordend; *mampakapeni*, hard maken, hard laten worden, *ne'e noepakapeni*

rajanoe, *pedongeka patoedjoekoe*, verhard je hart niet, luister naar mijn goeden raad; *mapenisi*, verharden, harder maken, *laboe ndasoe*, *ndapenisi*, ijzer wordt (gegloeid en daarna) gebluscht, het wordt harder gemaakt; *mangkapenika*, er hard van worden, er hard bij blijven, *mangkoni madoe Rampo da mangkadjiri²ka*, *kami da mangkapenika*, van het eten v. doerians mogen de Schrokgeesten diarrhee krijgen, wij mogen er gezonde ontlasting bij houden.

péntadi; Amp. *momentadi*, langs het strand loopen.

pento [vgl. *pintoe*]; *mampento*, een pen of een stok ergens indrijven, *ane roomo ndalouo konaoe*, *ndapento*, *ndawoentjaka kadjoe*, *lairia da petaka ntjanganja*, als er een gat is gemaakt in den suikerpalm, dan wordt er een stok in gestoken, daaraan blijft dan de sago kleven, *djaja ndapento*, de weg wordt met stokjes of paaltjes afgebakend, *doeanga ndapento uicinja*, op het boord der prauw wordt een rotan gespijkerd (om dien rand te beschermen tegen het neerkomen der roeispanten).

Pentoëra, pr. t., de opgang v. *Rato ng Kasimpo* naar *Wauo Maborosi*.

peo (vgl. *pedjo*, enz.); *mompoe*, mank gaan, kreupel loopen, *noendjao napompeoka?* waarom loopt hij mank? *kampeo²*, aldoor mank loopend; *mentoepeo ananggodi*, het kind ligt op den buik, met het hoofd omhoog en den rug ingetrokken (MS.).

peoe [vgl. 1. *beoe*]; *kampeoe²*, op-en-neer gaand, wippend, van het lichaam, bv. bij het rijststampen of bij den coitus, *kampeoe² melindja*, met de billen wippen bij het loopen; *mompoeoe*, grove uitdrukking voor: coire; *ndapeoe*, *ndapompoeoe*, bekend worden (van de vrouw door den man); *mompoeoe baroebi* (P.), een kokosboom beklimmen.

tangkampeoe (L.), *pepeoe* (P.), soort kwikstaart.

1. **pepa** (Mak. *pepa'*, Boeg. *pepe'*), moeilijkheid, bezwaar, last, *maria pepa ntaoe ri uawo lino*, vele zijn de moeilijkheden der menschen op aarde; *mapepa*, moeilijk, bezwaarlijk, ma-

pepa indakoe, mijne schulden zijn drukkend; *kapepa*, moeilijkheid, druk, bezwarende toestand, *bar'emo nakoto u'a ngkapepanja*, hij kon tegen al zijne moeilijkheden niet meer op.

2. **pepa** (vgl. 1. *pepa*); *mampepa inodo*, foejallappen op elkaar leggen en platslaan, om ze tot één enkelen lap in elkaar te werken, *oemajo pai tea ndapepa*, bast v. d. oem. en van de t. worden in elkaar geslagen; *mampepasi*, een stuk hout de eerste ruwe bebakking doen ondergaan, bv. om den bast of het spint er af te hakken of om een platten kant aan een ronden stam te maken, *da koepepasi rioenja kadjoe setoe*, *nepa tapotoendasi*, ik zal eerst dat stuk hout wat plat afhakken, daarna zullen we er op gaan zitten, *laero ndapepasi*, rotan waarvan alleen de schutbladen zijn afgehaald en die dus nog verder moet geschild worden; zulke rotan heet *pepasi* of *inepasi* (uit *pinepasi*).

momepa, vervellen, vanzelf loslaten of afschilferen, v. d. huid, *momepa pela eo*, de opperhuid valt af, vervelt.

motampepaki pale, *mombaleba*, de armen uitslaan, zwemmen met vooruitslaan der armen.

1. **pepe**, draagmand, bij godsdienstige plechtigheden in gebruik, vooral bij het oogstfeest; ze is gevlochten van bamboe, deels zwart geverfd, deels ongekleurd, en in een raam van rotan gevat, met 4 rotan-pootjes; soms is de mand ook van *bomba*. Tor. II, 189, 281, 289.

2. **pepe**; *kampepe-mpepe*, fladderend, uitwapperend, uitwierend, *kampepe² ira loka nawaot² ngujoe*, de pisangbladeren flapperen, door den wind bewogen, *kampepe² tiabi*, *ne'e noetima*, *ndaposaki*, de verbodsteekenen hangen te bengelen, neem ze er niet af, dat kost je boete, *kampepe² lelo asoe*, de vaantjes wapperen.

modoempepe, *motarampepe* (Mor. *montarampepe*, bibberen), fladderen, wapperen, van bladeren, lappen katoen en derg.

3. **pepe** (Mak. *pepele'*, Boeg. *pepe*, kaal, plat); *samapepe*, z. v. a. „over 't geheele oppervlak”,

de geheele menigte, *samapepe* *taoe toedoe tasi*, de geheele bevolking, tot de zeekust toe.

sigolompepe, plat, ingevallen, v. d. buik, *sigolompepe kompo*, *be mabosoe*, de buik is plat, hij is niet verzadigd, *sigolompepe koe-roetani*, *pongoli banganinja*, het net (met een zak er in) is plat, er is weinig in; *megolompepe*, den buik intrekken, plat maken.

pr.t. *sinampepe oeloe mpokoe*, de heele troep zet den krijgskreet in.

4. *pepe* (uit het Boeg.); *mopepe*, Str. B., een zeker kaartspel; *mosipepe*, met elkaar dit spel spelen.

pepo; *topepo*, gestuit, tot stilstand gekomen, *bar'eino topepo ngangamoe*, je mond komt niet meer tot zwijgen, *taucala topepo ri kadjo*, de lans stuitte tegen een boom, *bar'e topepo pombadjoe*, *kasondo linggona*, het rijststam-pen houdt niet op, zooveel gasten als er zijn, *kono ri katopeponja*, het raakte iets waarop het stuitte.

pepoe; *pepoe mpari*, erge wildernis; *mapepoe*, dicht met gras en onkruid begroeid, *mapepoe moeni waka nauco*, de verlaten akker is weer vol onkruid; *kepepoe jopo*, het bosch is vol ruigte; *ndapepoe taoe*, *bar'e majongo jopo*, de menschen worden door onkruid bemoei-lijkt, het bosch is niet toegankelijk.

pepojo, een varenachtige plant, die in hooge streken groeit, gedoord, de bast wordt ge-bruikt om te binden.

peranggamári (Tor. II, 338), roet van gebak-ken klei; op twee daarvan wordt de kookpot gezet, het vuur wordt tusschen die voeten aangelegd.

pere; *mepere*, bovenop gaan liggen, *denggo me-pere*, *maigi joanja*, het onrecht ligt boven en heeft het recht ter zijde geschoven; *mampere*, vallen op, terecht komen op iets, zoodat er schade ontstaat, *we'akoe mampere wata*, *kobe-laanja bar'e madago pounanja*, mijne vrouw is op een liggenden boom gevallen, daardoor is hare bevalling niet goed afgeloopen, *taoe napere ndjoe'a*, de menschen worden over-vallen door ziekte, *djoe'a mampere taoe*, de ziekte overvalt de menschen, *taoe napere ngkadjo*, *madoengka*, iemand op wien een

vallende boom is terecht gekomen, *taoe napere noe joenoenja*, iemand die onder een ander is geraakt, *jakoe napere mpaoe*, ik ben onder de woorden geraakt, ik kon tegen de redeneer-ring niet op, *napere ntjaki*, onder de boete geraakt, door boete ten val gekomen, *taoe napere oro*, iemand die uitgeput is door hon-ger, *taoe napere noe joa*, iemand die onder zijn recht is gekomen, die is gevallen, hoe-wel hij gelijk had, *taoe napere noe denggo*, iemand die onder zijn onrecht is gekomen, geleden heeft om zijn onrecht.

pere berese! val op me, bliksem! z. v. a. „ik mag doodvallen”; *pere berese*, *be koetima*, ik heb het niet genomen, zoo sla me de bliksem! soms ook uitroep van verbazing, *pere berese*, *dakimo lagiwa ndailawoe* [FmB.], bliksem! het vervolgde hert is vlak bij!

Amp. *pere ba da ree*, ik mag doodvallen als ik er van heb.

pere aja, hetz. als *parera*, overal zijn drek loo-zend, gezegd van onzindelijke kinderen, kat-ten, honden.

perede; *moperede*, luid, knetterend geluid ge-vend, *moperede ewa goa mebote*, het klinkt luid, als maïskorrels die openbarsten.

pere ndjongi, een boom die veel gelijkt op de *djongi*, maar met onvolmaakte vruchten; de bast wordt gebruikt om palmwijn bitter te maken.

perepe; *moperepe*, druppelen, neerdruppen, van tranen, zweet, palmwijn, *moperepe oet ma-tanja*, zijne tranen vloeien.

periboko, zie 1. *boko*.

peringi (Jav. *pring*, Balant. *pelung*, Mad. *për-reng*, Mak. *paring*, Sa'd. *parrin*, Lamp. Boeg. *përing*), w. t. v. *aboki* (bamboe-soort).

periri, jong broed van gaboes-visschen; volg-and. w. t. v. *kosa* (klimbaars).

pero, Lal., een-rivierfisch.

perongo, FmB., een jagersterm voor *bengo* (bil); *momperongo*, w. t. v. *moasoe* (jagen), daar de jager de billen van het wild voor zich behoudt.

pesa (vgl. *esa* en Boeg. *pesé*, Mak. *pesa'*), uit-roep van ongeduld, ook wel *pesanja*; *nepa pesa*, wacht dan toch nog wat! *sema pesanja*,

to'o mpapanja, hoe is dan toch ook weer de naam van zijn vader!

pese; *mapese*, platgeslagen, zooals bamboe die men als omwanding, of een stengel dien men als kwast wil gebruiken, *mapesemo wojo*, de bamboe is platgeslagen, *mapese ewa wojo*, *sinambira ka-To-Lagekoe*, 't is als platge-slagen bamboe (ik behoor tot meer dan één stam, ben dus van een stengel tot een plat vlak geworden), ik ben een halfbloed Lageër, *podja'ikoe mapese mopocho*, ik heb overal familie, 't lijkt wel platgeslagen bamboe (die van een ronden stengel tot een breed vlak is geworden), *taoe mapese*, *sondo dja'inja*, een uitgebreid mensch, die veel familie heeft (die evenals een platgeslagen bamboe zich over een groot oppervlak verbreidt); *ma'ai pompaenja*, *ewa mompese wojo*, hij praat hevig, 't lijkt wel bamboe pletten; *pese bomba*, een varken welks slag tanden reeds zóó zijn ontwikkeld, dat het een *bomba*-stengel kan verbrijzelen; *wojo ndapeseki*, geplette bamboe; *mampakapese*, geheel pletten, plat maken.

peta, broeikorf voor kippen, een bamboe waar-van het bovenste lid tot aan den knoop in dunne latjes is gespleten en dwars doorvlochten, zoodat het den vorm van een trechter krijgt.

petára (uit het Boeg. *pitara*), Str. B., de gift in rijst, die na de Vasten door de Mohammedanen aan hun goeroe wordt opgebracht. Tor. I, 334, 335.

1. *peti*, nabootsing van getik, *kapeti-peti*, rikke-tikketik.

2. *peti* (uit het Boeg. *pëti*), kist, koffer.

petiba [Mor. id.], een klimplant, waarvan de jonge zaden met de peulen worden gegeten, de oude zaden zonder de peulen, *Psophocarpus tetragonolobus*, Cl. 2365 (Mol. Mal. *bi-raro*); *wando' mpetiba*, tijdelijk krankzinnig, een vlaag van waanzin hebbend, waarin men woest tegen anderen optreedt.

peto; *mapeto*, afgebroken, bep. van den steel v. e. lepel (*kola*), die afbreekt bij de aanhech-ting aan den kokosdop; *kapeto*, het afbreken; *mampetosi*, *mampakapeto*, doen afbreken, oor-mak van afbreken zijn.

petoa ndawa, pr. t., vogel, parall. m. *manoe waja*.

petoeli, *petoeli*, FmB., een boom met eetbare vruchten.

petoena (uit het Boeg. *petjoenang*), syn. met *tamoro* (lood).

petoro (uit het Boeg. *petoro*), civiel-gezagheb-ber.

péwai; *mompewai*, uitgloeien van ijzererts, door het te leggen op een stapel houtskool, dezen in brand te steken, en zoo het erts gloeiend te maken, zoodat men aarde, steenen, enz. er af kan slaan. Tor. II, 345.

pewaoe, Amp., vogelverschrikker.

pewe (Nap. id.), Saloem. Amp. = B. *baeaga* (schaamgordel).

pewo (Par. id.), pr. t. = B. *baeaga* (schaam-gordel).

1. *pia* (Kar. Boeool Gor. id.), ui, *Allium* sp., Cl. 138, *popa mpia*, uieschillen, *sanga mpia*, bol v. d. ui; *pia mapipi*, *Allium uliginosum*, Cl. 143 (koetjai).

2. *pia* (Austron.; Jav. Nap. Bag. Bik. Sang. *pia*, Pang. Ibn. Mënt. *piga*, Pamp. Bis. Mag. Soela *pila*, Tag. *ila*, Bal. *pida*, Ngadj. *pirá*, Malag. *firi*, Tir. *firoi*); *impia* (L. *ipia*), wan-neer? *impia kadjelamoe*? wanneer zijt ge ge-komen? *bar'e koeintjani ka'impianja*, den tijd waarop weet ik niet; in ironische vragen is *impia* z. v. a. „hoe zou het, hoe is 't moge-lijk dat”, *be da madago impia*? hoe zou het niet goed zijn? *da ma'i impia*? hoe zou hij hier komen? *be da nauai impianja*? hoe zou hij het niet toestaan? *pia-pianja*, wanneer misschien?

pia'ako, z. v. a. „weet ik wanneer?”, ge-zegd in ongeduld tot iem. die vraagt naar het wanneer en dien men wil afschepen.

i piámo, in den ouden tijd, *taoe piamo*, de voorouders, *kabosenja piamo*, de vroegere hoofden, *waicai ntaoe piamo*, de gewoonten der voorouders.

3. *pia* (vgl. *piga* en Mand. t. Tom. t. Sang. Tal. Mong. Mag. Ibat Bag. Ibn. Ilk. Boelang. id., Boeool *pia*, Tir. *fia*, Gor. *piohoe*, Bent. *piho*, Ponos. *piha*, Bob. *kopian*; in al deze talen „goed, mooi”); *mapia*, dicht, zonder lek, reet,

scheur of andere opening, verborgen, bedekt voor 't gezicht, *ndjo'oe mapia-pia*, in 't verborgen gaan, *woesoe geleko*, *bar'e'mo mapia ngisikoe*, ik moest lachen, mijne tanden bleven niet meer bedekt; *mampakapia*, bedekken, uit het gezicht houden, *pakapiamo rindi pai ata*, *maka bar'e mapia*, zorg dat wand en dak dicht zijn, want ze zijn niet dicht; *limoe popapia² boeioe*, wolken, zoo dicht dat de bergen niet te zien zijn.

piáka, zie *tiaká*, op *toejaka*.

piamo, zie 2. *pia*.

[*piana*, Amp., zie 1. *ana*.]

pida (Nap. id. „knipooogen”; [vgl. *pindo*]); *kampida-mpida*, flakkeren, *kampida² mata*, de oogen knippen, *kampida² silo*, de lamp flakkeren; *mompida* (L.), *mengkampida* (P.), met de oogen knippen, de oogleden op- of neerslaan; *mekarompida*, P., gedurig met de oogen knippen; *sampida* (L.), *sampompida* (P.), *sangkampida*, een oogwenk, een oogblik; als men op de Poso-rivier vaart, zegt men *sangkampida*, *roangkampida* voor *sambengi*, *roambengi* (1 nacht, 2 nachten).

pidari (vgl. 1. *pidja*, *soempigari* [op *piga*, *pinda*]), een kruid waarvan de harige pluimen zich aan de kleeren en de huid der voorbijgangers hechten, w. t. *ero mapoeioe*; om zijn klevende eigenschap gebruikt als oogst-medicijn; Tor. II, 159, 271, 280, 294.

1. **pidi** (vgl. *dipi* [enz.] en Tond. *pidi*, Boeg. *pili*, Mak. *pilisi*, Tag. *piling*, Saes. *padipi*), wang, *woekoe mpidi*, jukbeen, *poe'oe mpidi*, onderwang, *malori poe'oe mpidinja*, ze heeft gladde benedenwangen.

2. **pidl** (vgl. *piri koeni*), Amp., *tontji pidi*, soort rijstvogel.

1. **pidja** (vgl. *pidari*, *piga*, [pinda]; Mal. *pidjar*, Jav. Kar. *pidjer*, Tob. *pidjor*, Boeg. *pidje*, Mak. *pidjara*), kleefstof, lijm, cement, soldeersel; *ndapidja*, *paikanja pidjanja be montjo*, *bara noendjaa ndapopidja*? het is gelijmd, maar de kleefstof is niet de ware, wat zou er wel tot kleefstof zijn gebruikt? *anoe maposo ndawali-mpidja moeni*, wat gebroken is, wordt weer aaneengehecht, *ndapidja mpanggere peilo nggoema ri pomberata*

mbacinja, de reet in de zwaardscheede, op de plaats waar de randen (der beide helften) samenkomen, wordt met was gedicht.

2. **pidja** (uit het Boeg. *pidja*), Todj., in de zon gedroogd vleesch.

pidje (vgl. *pite*), roepwoord voor varkens: *pidje-je-je* [vgl. *jee*]; *ana mpidje*, big.

pidji (vgl. 1. *pisi*, [poedji enz., *pedje*], Bad. *pidi*); *mampidji*, iets ergens uitdrukken, uitknijpen, zoodat het er uitspringt, *mesoecoemo oengka ri pelanja sanga loka ndapidji*, de inhoud van een pisang waarin men knijpt, komt van onder de schil tevoorschijn, *onti ndapidjiki*, *nakamate*, mieren worden platgedrukt, zoodat ze doodgaan; *woempidji*, *daa maria*, floep! kwam er veel bloed uit; *tepidji*, weggedrukt, uitgedrukt, *tepidji witi*, *naroe-mpa oe moili*, mijne beenen werden weggedrukt, door het stroomende water dat er tegenaan kwam (ik werd bij het doorwaden der rivier van de been geslagen), *gantji tepidji ri nono banoea*, de tol komt met kracht tegen de huispalen aan; *mapidji* (intr.), uitgedrukt, weggedrukt zijn, *loka mombeopiti*, *pai nakapidji sa'e*, de pisangs beknellen elkaar, daardoor zijn sommige platgedrukt, *pidjiki*, *nakapidji*, knijp het, dat het plat worde; *mombepidjiki taoe*, de menschen dringen elkaar plat.

tepidji, w. t. v. *tebesi*; *jama ntepidji* = *ira ntebesi*, ertenbladeren.

Amp. *pidjiki boeno*, *soempoe la nganga*, knijp de lansat uit, steek ze in den mond, *rapidji silo*, *nakaurea*, de fakkel wordt geknepen, opdat zij brande.

pidjoe (vgl. *pi'oe*), plat, niet rond of bolvormig, *pidjoe bengonja*, hij heeft platte billen.

pidjoli (vgl. *loli*, enz.); *mampidjoli*, tot een bal kneden, vormen door knijpen en kneden, *tabako ndapidjoli*, *ndapokeogoe*, de tabak wordt gekneet, tot een bal gemaakt.

pidoea, een plant die voor magische doeleinden dient, omdat de dorens naar beneden gericht zijn, vndr. de 2e naam *moroei uoli* „averrechts gedoorn”; Measa, 75, 117, 76, 20.

pie (vgl. *pi* en Bad. *pie*); *mompie*, *mompiesi*, met de vingers uitwringen, *oepe ntabako*

ndapie, *ane maria oeeloena*, de tabakspruim wordt uitgeknepen, als er veel speeksel in zit, *alinta ndapiesi noe oe ntabako*, op de bloedzuigers wordt tabakssap uitgeknepen, *soesoe ndjapi ndapiesi*, de uiers der koe worden uitgemolken.

PmB. *oloewoe*, *wojoea rapie*, *rapintali*, halsketting van haar, dat gestrengeld, ineengevlochten is.

Amp. *miesi*, *mompiesi* = B. *mopantjoea* (voorspijs eten).

piga (vgl. 1. *pidja*, [pinda], 3. *pia*), verstopt, versperd, zonder opening, *piga enoe se'i*, deze kraal heeft geen gat, *piga talinganja*, *botamo si'a*, zijne ooren zijn verstopt, hij is doof, *piga rajakoe*, ik ben ten einde raad; *mampigati*, *mampakapia*, verstoppen, versperren, *winanga oe napigatimo ngkasondo doeanga*, de mond der rivier is verstopt door het groote aantal vaartuigen, *sonde pakoeli se'i*, *ane piga engomoe*, *da magoro anoe mampigati*, snuif deze medicijn op, als uw neus verstopt is, dan versmelt hetgeen hem verstopt.

simpigari [vgl. *simpindari*], *soempigari karama*, de vingers zijn aan elkaar gegroeid, *soempigari wici ntoeto mata*, *sondo geri mata metaka*, de randen der oogleden zijn aan elkaar gekleefd, er zitten veel slapers aan vast.

pigori; *mompigori*, onrustig, wispelturig, onvast in gedrag en optreden, zooals jonge menschen die verliefd zijn en daardoor beheerscht worden, zoodat zij onbetrouwbaar zijn en zich niet kunnen bedwingen.

piha; *ndapiha laboe*, *bar'e ndapeboea sangkoro*, *podo ndaheroe ri katadjanja*, het kapmes wordt voor een deel zwart gelaten, het wordt niet geheel blank geslepen, het wordt slechts geschuurd aan het scherp.

pil (vgl. *pie*); *mepii*, met de vingers knijpen, *ndapii pela*, *napii ntoro* [li], de huid wordt geknepen met de knokkels der vingers, *to pepii*, een knijper.

pi'i (vgl. 1. *pisi*, *ompii*, en Tag. *pigis*, Sang. *pihisé*, Tomb. *pihis*); *mapi'i*, dicht opeen, in elkaar gedrukt, *bingka anoe moriso mapi'i*, *da magarea*, een mandje dat dicht gevlochten

is, is stijf, niet ijel gevlochten, *mapi'i kar'e ntaoe*, de menschen zitten dicht op elkaar, *banoea rarindi mpi'i*, *bar'e re'e pekilonja*, een huis dat dicht omwand is, er zijn geen retten in; *mampi'i*, *mampi'isi*, achterhouden, terughouden wat men niet wil afgeven, *katoea ntaoe mapi'i*, de slaven van anderen geeft hij niet terug, *boere mapi'i mpadangka*, *da napepone noe olinja*, het zout wordt door de handelaars achtergehouden, opdat de prijs oploope, *ne'e noep'isi*, houd het niet voor je; *simpi'i*, dicht opeen, nauw aaneengesloten, *simpi'i kateena noe bingka*, *bar'e re'e ojonja*, het vlechtsel van het mandje is stijf, er zijn geen tusschenruimten in, *be simpi'i*, onsaamhangend.

pioeioe, Amp. = B. *pajoeioe*, zie *joeioe*.

pika (vgl. *piga*), uit, van vuur of licht, *pikamo apoe mami*, ons vuur is uit, *pikamo eo*, de zon is onder; ook w. t. v. *mate* (dood), *pikamo taoe setoe*, die man is dood; *apoemi da ndipikasi*, *boi wara banoea*, dooft uw vuur uit, opdat het huis niet verbrande.

pikoe (vgl. *pingkoe*); *mompikoe*, *mampikoe*, in lussen opwinden, bv. een touw, zoodat het een langwerpigen vorm krijgt en er geen leegte binnenruimte is, *anoe ndapikoe ewa ndapo'e'a*, wat aldus is opgevouwen is alsof het geknakt is; *masapi ewa ogoe mpa'a pikoe*, een paling zoo dik als een dij te zamen met het onderbeen, als het daar tegenaan gevouwen ligt; *laero mpikoe*, een legendaarische rotan, die in ovale lussen ligt opgewonden en zich uit haar lussen kan ontfouwen, waardoor ze zich tot in de Bovenwereld kan oprichten; in de verhalen is ze een vervoermiddel daarheen; *tepihoe*, in lussen opgewonden; *taoe mapihoe² jore*, iem. die met de beenen gevouwen ligt te slapen; *momikoe*, zitten zooals de vrouwen, met de beide beenen gevouwen aan één kant van 't lichaam, [zich oprollen, zich in elkaar rollen, van slangen, katten, enz.], *toeama wo'oe momikoe*, *ane ndjo'oe wa'a ngkabosenja*, *boi soeboe ri pobasimpanya ane ndapopokoe*, mannen zitten ook wel als vrouwen, wanneer er hoofden aanwezig zijn, opdat ze niet ge-

hinderd worden in 't opstaan wanneer ze als mannen zitten, als ze een bevel krijgen; *mompikoenaka*, *mompikoesaka*, in lussen opvrouwen of opwinden, *pikoenaka waja setoe*, schiet dat touw in lussen op.

pila (vgl. *uila* [enz.]), niet in dezelfde richting, geen rechte lijn vormend met iets anders, scheef op iets anders, *pila ri taono laboe setoe*, *salatoenda*, dat mes steekt scheef in het heft, het zit verkeerd, *majoa nggeri pasilikakoe*, *paikanja laboe pila katepaloenja*, ik heb er heelmaal recht in geboord, maar het mes is scheef gesmeed.

momila, zitten met beide beenen aan ééne zijde van 't lichaam gebogen, zooals de vrouwen gewoonlijk doen.

pilaja, pr. t. = B. *pindongo* (*laja* = *rongo*); *mopipilaja*, in beklagenswaardigen staat zijn.

pilango (Tontomb. *pilango*, vgl. *jango*), toespijs, medegebracht v. e. eetpartij.

pilaso, PmB., een boom met een schijnstam.

pile (vgl. *uile*, Tag. Ibn. *pilai*, Ibat. *pidai*), op zijde gebogen, verdraaid, verbogen, schuin, *taoe pile icitinja*, iemand m. e. verdraaiden voet, een horrelvoet; *mampile*, omknikken, omzwikken, bv. boombladeren die men vouwt, *ira laembe rapilesi*, *rapamongoka mokole ri posoesa*, sirih-bladeren worden omgevouwen, om ze den hoofden op feesten te pruimen te geven, *ndapile kateenanja*, het vlechtmateriaal is omgevouwen bij het gevlochten worden (Tor. II, 334); *mampilesaka*, doen omzwenken, doen ombuigen, *ne'e ganggara mampilesaka doanga*, *da sore*, ge moet niet te snel de schuit doen zwenken, dan raakt ze vast; *mepilesaka*, zich plotseling wenden, veel gebruikt als bijwoord: plotseling, eensklaps, *mepilesaka nakita ical mesoercoe*, opeens zag hij vijanden tevoorschijn komen; *kampile*, heen en weer draaiende, zwenkende, schommelende, *doanga kampile*, het vaartuig schommelt heen en weer.

tepile, in schuine houding geraakt, *tepile reme*, de zon is over het hoogtepunt; *tekoempile*, verdraaid, schuin, scheef geworden, *tekoempile icitikoe mobaloengke*, mijn voet is verzwikt bij het afdalen, *tekoempile raja i*

Gose, het hart van G. is veranderd; *mekoe-mpile edja*, de trap heeft zich omgedraaid; *kekeni rodo² lantera*, *ne'e ndakoekoempile*, houd de lamp stil, laat ze niet hellen.

Sampile Wajo, pr. t., een dorp der *woerake*-geesten.

pili (Austron.); *mompili*, *mampili*, *-pili*, kiezen, uitzoeken, *sondo ana ue'a madolidi ri posoesa*, *pilisi*, er zijn veel mooie meisjes op het feest, kies maar uit! *tolia be mompilisi*, *poera² anoe mampelempo naso'o*, een strik doet geen keus, al wat er doorheen gaat pakt hij; *memili*, kieskeurig zijn, vele dingen niet willen eten; *bamili*, *bampemili*, een kieskeurig iemand.

piliko (Mal. *pikoe*), het geluid van apen; *mopiliko*, *mopipiliko*, schreeuwen, zooals de apen doen.

pilo (vgl. 1. *uilo*, *uilo*, 1. *kilo* [enz.]); *mompilo*, flikkeren, v. vuur; *kampilo²*, flikkerend, L. = eld. *kambilo²*.

piloeroe of **peloeroe** (uit het Boeg. *piloeroe*), kogel.

pilombo, Tog., venster (missch. omzetting, vgl. Amp. *pambolo*, id.).

pilosoi (vgl. *poele*); *mompilosoi*, *mampilosoi*, uitwringen, uitknijpen in de volle hand, *mompilosoi kajoekoe*, geraspt kokosvleesch uitknijpen, *woea oela ndapilosoi*, *oepenja ndatadi*, *oela*-vruchten worden uitgeknepen, het uitgeknepe wordt weggegooid; ook: veel van iets of iemand afnemen, *ne'e ndapilosoi kadjoe setoe*, *da kodi*, neem niet te veel van dat stuk hout af, dan wordt het te klein, *taoe setoe dja noepilosoi*, *noekita maria baolanja pai noepagicoe*, *ne'e ma'ai ntue'oe da noepampilosoi*, je haalt dien man 't vel over de ooren, je ziet dat hij veel buffels heeft en daarom beoet je hem, je moet hem niet zoo erg uitzuigen; *momilosoi*, met de hand uitknijpen.

pimpt (vgl. *impi*, 1. *pipi*, 1. *pidi*, *dipi*), steile rand, afgrond, *wobo mpimpi*, rand van den afgrond; *sampimpi*, w. t. v. *salamba*; *taoe sampimpi se'i mekojo mbo'o*, *sampimpi si-ndjae mekojo ngkariki*, de menschen van deze landstreek dragen met het hoofd, die van gindsche streek dragen (met de banden)

onder de oksels; *mampimpinaka kanta*, het schild vóór zich houden, om zich er mee te dekken.

pimpilo (vgl. *mpilo-mpilo*), boom met bruikbaar hout.

pimpiri; *momimpiri doe'o*, jong vischbroed opscheppen met een schepnet; *doe'o ndapimpiri*, de vischjes worden opgeschept.

pinaka (uit *pinakān* „wat men gevoederd, gefokt heeft”), PmB. w. t. v. *mbaucoe* (varken).

pinambile, zie *uile*.

pinamile, w. t. v. *pamaica* (zie *uauca*), groote buffelstier die als aanvoerder der kudde wordt beschouwd. [Vgl. *pinambile*.]

pinamoeja, zie *moeja*.

pinamoena, pr. t. = B. *pinamoeja* (aangeplant gewas).

pinatoewoe, zie 1. *toewoe*.

pinda (vgl. *pidari*, 1. *pidja*, *piga* [en Mor. *pinda*]); *mepinda*, vlak tegen iets aan zitten, 't zij het een aan 't ander vastplakt of niet, *mepinda apoe*, 't vuur hecht zich, slaat over, tast aan, *ogoe mbea mepinda ri joenoenja*, de rijstkorrels hechten zich aan de andere, *mepinda tampere ri ngoedjoemoe*, er zit pompoen aan je mond, *napare noe asoe ikoenja*, *mepinda lai icitinja*, de hond vouwt zijn staart op, hij zit tegen zijne achterpooten aan; *mampinda oe²*, *tasi*, vlak aan 't water, aan de zee wonen, *siko kasangkomponja*, *siko napinda ntjakinja*, gij zijt zijn broer, zijne schuld kleeft op u, *djole napinda ntana*, er kleeft modder aan de maïs; *bengonja ketoeki*, *ndapindaka pa-koeli*, zijne billen zijn door framboesia aangetast, er wordt medicijn op gedaan, *koeme rapindaka kela laboe marameda*, met hars wordt de gloeiende steel van het mes vastgeplakt, *rapindaka apoe*, *da rapaparara*, *bare'e da wara*, het wordt bij het vuur gehouden, men laat het door den gloed schroeien, maar 't zal niet verbranden; *pompinda*, ijzere priem, die gloeiend wordt gemaakt om daarmee de versierselen op een schild met gesmolten hars aan te brengen; *mombepinda*, aan elkaar plakken, zitten, *mombepinda uea*, de rijst zit aan elkaar, *ila*, *wouoro pai djoia*, *mombepinda²ni*, de onderste vloerlaag, de

ondervloer en de vloer liggen op elkaar; *simpindari* (P.), aaneengekleefd, aaneengeplakt, -gegroeid (vgl. *simpigari*).

parinda (inf. -ar-); *oeci ndaparinda noe anoe marameda*, de knollen worden aangedrukt tegen iets heets (om ze gaar te poffen). **pindani** (Sa'd. Mong. *pindan*, Mal. Mak. *pinggan*), aardewerk, kopje, kom, schoteltje van aardewerk.

pindi [Mor. id.; vgl. *pedisi*]; *mompindi*, tusschen duim en vinger nemen, *pindimo kina'a silaoe*, neem die rijst met duim en vinger op, *auoe ri rapoe ndapindi*, asch op den haard wordt tusschen duim en vinger genomen; *sampindi*, één vingergreep vol.

pindja, een algemeene naam voor orchideeën. **pindo** (vgl. *ida*); *mompindo*, met de oogen knippen; *kampindo²*, steeds met de oogen knippen; *mampindolaka mata*, de oogen doen knippen; *mosompindo*, *mososompindo*, P., met de oogen knippen, uit zenuwachtigheid of slaap.

pindoë, verminking v. *pindongo*.

pindoera, zie 1. *roca*.

pindoeraai (vgl. *pinorai*, *pinoraa*), Amp., regenboog, *ne'e rasoedoe pindoeraai*, *marapa tinor-djoemoe*, *maka goema i mPoe²*, ge moet niet wijzen naar den regenboog, dan wordt je wijsvinger afgesneden, want hij is het zwaard des Heeren.

pindongo, zie *rongo*.

pine (vgl. *pea*); *topinea*, w. t. v. *tota'i* (poepen), *motopinea*, id.; *mopinea*, w. t. v. *mangkoni* (eten); *meoloe motopinea*, ophouden (met oogsten) om te poepen.

pinebetoe'e, zie *betoe'e*.

pinejoa, zie *joa*.

pinekajai, zie 2. *kai*.

pinemboeroe, zie *woeroe*.

pinepatowoe, zie 1. *toewoe*.

pinetando, zie 1. *tando*.

pinga (vgl. *rongo* en Bim. *mpinga*), lus, oog eener naald, gat in een oorlel, knoopsgat, *pingat njaroe*, oog eener naald, *pinga mpanego*, het lusje waarin de sluitknoop v. e. halsketting past, *kujoro mpogantji ndapou-aka pinga*, aan het tolsnoer is een lus gemaakt;

ira ntalinga ndapinga, de oorlel wordt doorboord; *mopinga karamanja*, hij heeft 6 vingers (de 6e vinger hangt er als een lus bij).

pingga (vgl. Mal. Mak. *pinggan*, B. *pindani*), pr. t., kopje voor sirihkalk.

pingka; *kampingka-mpingka*, flakkeren, op en neer gaan, *kampingka² eo*, de zon is nu eens helder, dan weer bewolkt, *kampingka² uelo apoe*, de vuurvlam gaat op en neer, *kampingka² matanja*, hij knipt aldor met de oogen; *sampingka eo, mawengimo*, ineens gaat de zon onder en 't is duister.

pingkali; Amp. *simpingkali*, samengegroeid, opeengekleefd, verstopt, dicht.

pingkoe (vgl. *pikoe*), schuitvormig opgevouwen blad, liefst van *komboeno*, maar ook van *lemoro*, *lemontoe*, *lebanoe*, *totiloe*, enz., gebruikt als drinkvat, op reis en op feesten; *ira ntea napopingkoe*, zij gebruikten *tea*-bladeren tot drinkbakjes; *tepingkoe*, *tepingkoenaka talinga*, de ooren zijn omgekruld; [*mompingkoe*, bladeren vouwen tot bakjes].

Amp. *pingkoe* = B. *soende* (meer hoekig gevouwen blad, dient als bord voor toespijs). *pini* (vgl. *peni*), vlok van haar dat in elkaar is gegroeid en slechts moeilijk is te ontwarren; men laat zulke vlokken in elkaar gestrengeld, omdat het ontwarren den levensgeest zou deren (Measa, 75, 101); *pini mpoja*, soort haar op den stam der *poja*-boomen, *pini mpoja napintali noe angga*, *raposo'oka uoejoea*, de haarvlokken der *poja*-boomen zijn door de geesten gevlochten, ze dienen om ze aan het haar te binden; *mopini uoejoea noe ananggod*, het haar van het kleine kind vertoont verwarde vlokken (als kluitjes); *kepini uoejoeanja, oengka ngkadjo'e anja*, haar haar vertoont verwarde vlokken (of strengen) sedert zij ziek is geweest; *ndapini uoejoea*, het haar wordt (aan 't eind) met een touw bijeengebonden, om 't hoofd gewanden en ingestoken.

pinoana, [*pinoeana*], zie 1. *ana*.

pinoengkoe, zie *poengkoe*.

pinoraa, zie 2. *raa*.

pinorai, Tog. = B. *pinoraa*, regenboog. [Zie 2. *raa*.]

pinoso, zie *poso*.

pinota, zie *pota*.

pinotina, zie *tina*.

1. *pintali* (Mak. *pintala*, Mal. *pintal*, Boeg. *pitè*); *mompintali*, in elkaar draaien of vlechten, *oleuoe ndapintali*, een halssnoer van haar is gevlochten, *baloe kari ndapintali ri uoentoenja*, *nepa ndauroentja ri kanta*, bokkenhaar wordt aan het eind in elkaar gedraaid en daarop in het schild gestoken (ter versiering).

2. *pintali*; Amp. *mintali djole*, maïs stampen, *djole rapintali*, de maïs wordt gestampt, gestampte maïs.

pintasi (Mal. *pintas*), doorgestoken, doorgeprikt, van iets dat bol staat door 't geen er in zit, *pintasimo komponja*, *tekolompesaka*, zijn buik is doorgestoken, ingevallen; *mampintasi*, doorprikken, doorsteken, om er uit te laten wat van binnen opgepropt zit, *meboekoe kompo manoe*, *kepanaucoei*, *ica'a ngojoe ri komponja*, *da ndapintasi*, *napesoeuoe noe ngojoe*, de buik der kip is gezwollen, ze vertoont zwelling, er zit allemaal wind in haar buik, hij moet doorgeprikt worden, opdat de wind er uit kome, *napintasi bisoe*, *mesoeuoe nana*, hij stak de puist door, er kwam etter uit.

pintja, zie *mpintja*.

pintjangi, Amp., struikgewas, onkruid; PmB., een boom met hout dat nuttig is voor den huisbouw.

pintji (Tontmb. *tintis*, Sob. *tinti*), een kleine papegaai, die de jonge kokosnoten openpikt en zeer talrijk voorkomt, ook in het Bovenland.

pintjo (Mor. *pingko*, verdwenen, Ponos. *pinsoer*), ingestopt, dichtgepropt, *pintjomo iuci matanja*, de randen zijner oogleden zijn dichtgegroeid; *da koepampintjo joemai ri koloi-moe*, laat ik een rotan-stengel in je aars stoppen; *tepintjo tabako ri ra mbojo*, de tabak is in den bamboekoker gepropt; *doe-anga ndapintjoli ajapa*, de schuit is met lappen katoen gestopt; *tepintjoli raja mami*, *be kataha da ndjo'oe*, onze harten zijn toegepropt, we durven er niet heen te gaan; *mampintjolaka*, induwen, inproppen, *tepintjolaka tando ntjoelabi*, *tepanajaka*, de punt

van den splinter heeft zich naar binnen gewerkt, is verdwenen, *napintjolaka matanja* (L., *napioraka*, P.), hij hield zijne oogen schuin (om van dicht bij op iets te turen), wdl. „hij stopte ze (onder de oogleden)“.

pintoe (vgl. *pento*); *ndapintoe* (P.) *tabaro*, *konaoe*, *bara laoe sanganja*, men probeert met een houtje (gestoken in een gat dat men in een sago- of suikerpalm heeft gehakt) of er sago in zit. Tor. II, 204.

1. *pio* (Mor. id.), klanknab. v. e. hoog geluid, *kapi²*, al piepende; *momio*, schreeuwen zooals een hert, *lagica dja kamio²*, de herten geven aldor maar geluid.

2. *pio* (vgl. 2. *kio*, *salpio* en Sa'd. *pi'a-pia*, kleine kinderen), *ana pio*, kuiken, vogeljong.

3. *pio*; *mampiori*, met iets plats, vooral met de vingers of den duim, bestrijken, wrijven, platstrijken, *ira ngkadjo ndapiori*, de bladeren worden tusschen de vingers gewreven, *kompo napiori noe ale*, de buik wordt gedrukt door den lijfband, *raloe pi*, *nepa rapiori*, *nakarampi mpodago*, het wordt gevouwen en daarna platgestreken, zoodat het goed plat wordt, *ramboe ndapiori*, *nakatekae*, de vezels van den kwast worden tusschen de vingers gewreven, opdat ze ineengedraaid worden, *wojo ndapiorika tioe*, met een bamboelatje worden de *tioe*-bladeren platgestreken (om er het vocht uit te persen), *mampiori soeso djapi*, eene koe melken (niet Toradja-sch).

rapioraka (P., *ndapintjolaka*, L.) *mata*, *mesojo ri ara ntoetoenja*, *waidekoe ana mata*, de oogen worden ter zijde gedrukt, ze steken zich onder de oogleden, de oogappels gaan naar boven (van iemd. die van nabij op iets tuurt en de oogen scheef houdt); *napapioka*, *napakapioka matanja*, *mampeole dopi*, *bara majoa kateporianja*, hij houdt er de oogen scheef bij, om over de plank te kijken, of ze wel recht is gemaakt; vandr. ook: *pio matanja*, zijne oogen staan scheef.

Saloem. *pio* = *maid*, B. *mainti* (strak, stijf), *djamo pipio djio*, *doloe*, de strik staat maar stijf, jongen!

Amp. *nipiori limbori*, *nakakamba*, *mompiori oenja*, *singkalokimo*, *ta magopi*, *akoe mo-*

ntjoi, *ri polenga pontjoikakoe*, *oepoe risoi*, *ratoeue ri koera*, *rapakanana*, de *limbori*-bladeren (vlecht materiaal) worden bestreken, opdat ze plat worden, het vocht spuit er uit, ze liggen vlak op elkaar en vouwen niet dubbel, ik haal er met een mesje de stekels af, als de stekels er af zijn gehaald worden ze in den pot gekookt, totdat ze uitgekookt zijn.

pi'o; *mempiolaka* (L.), zich uit de voeten maken, ergens stilletjes tusschenuit sluipen; *mekalampi'o*, *mekaloempi'o* (P.), id., *mekaloempi'o ri ojo mbatoe*, zich verbergende tusschen de steenen doorsluipen.

pi'oe (vgl. *pidjoe*); *mompioe*, *mampioe*, sluiten, afsluiten, *mompioe iuci*, de lippen sluiten, op elkaar drukken, *mampioe ngoedjoe*, den mond sluiten, *pi'oe iucimoe*, houd je lippen gesloten, houd je mond! *ogoe ndeme napi'oe(ti) noe limoe*, de wolken sluiten de zon af, dekken de zon af, *ngisi napi'oeti mbiuci*, de lippen bedekken de tanden, *mata napi'oeti ntoetoenja*, de oogleden dekken de oogen; *mombepi'oeti*, mekaar onzichtbaar maken, *kepepali toea'ikoe ri tongo ntaoe moraego*, *be bara kaerata*, *taoe dja mombepi'oeti*, ik zocht mijne jongere zuster onder de reizigers, maar ik heb haar heelemaal niet gevonden, de menschen maakten elkaar onzichtbaar (door de dichte menigte); *tepi'oe*, op elkaar gesloten, *taoe ma'ai ngkadoengesi*, *be tepi'oe iucinja*, iemd. met erg vooruitstekende tanden, wiens lippen niet op elkaar komen.

kami'oe² iucinja, zijne lippen klemmen zich voortdurend op elkaar; *tekaloe'mioe*, syn. m. *tekaloe'miri*, glimlachen met op elkaar geklemde lippen, sijntjes glimlachen.

[*pioera*. Amp., zie 2. *pajoe*.]

1. *pipi* (vgl. *pimpi*, [*impi*], 1. *pidi*, *dipi* [en Mor. *kapi*, omwikkelen]), platte kant, rand, zijde, *biz*, de versperring die men maakt bv. langs den kant van het water, hier en daar onderbroken door een strik, om klein wild, dat naar 't water gaat, er in te vangen; *mampi*, met een heinkje den rand van het water afzetten, *iringke oe' ndapipi*, *bara noendja ndapipika*, *sa'e napipi noe ata*, *sa'e ira*

ndoei, sa'e ira ngkadjoe, de rivieroever wordt afgezet, met wat dan ook wordt hij beheind, sommigen doen het met atap, sommigen met rotan-bladeren, sommigen met boomtakken, *lae pipinja, rapipika tontji, napaloeloe, da nakakono nteko*, er is een omheining om er de vogels mee tegen te houden, opdat ze er langs loopen en in den strik geraken.

mapipi, plat, *mapipi kajoepa nggasi, ewa kajoepa ntaoe kapipinja*, de nagels van het spookaapje zijn plat, ze zijn even plat als de nagels van een mensch, *mapipimo tambangoni, ane ndawali-bangani, da mebono moeni*, het hoofdkussen is plat, als het opnieuw gevuld wordt, dan staat het weer bol.

dompipi (L.), *kapipi*, een plat sirihtaschje, in den vorm van onze sigarenkokers, met overgeschoven deksel; de opening is echter aan de lengte-zijde; ze zijn gevlochten van *tioe; ndakapipini*, er is een *k.* om heen gedaan; *megompipi*, langs den rand van een plas of kuil loopen, door eene menigte menschen heen loopen en zich daarbij smal maken, om veilig langs de menschen heen te komen, *taoe mantila kina'a ri posoesa dja megompipi*, de menschen die de porties eten uitdeelen op een feest bewegen zich in zoo klein mogelijke ruimte.

pipitoenda „platzitter“, luijaard, iemand die zijne billen plat zit.

Amp. *pipi*, zijde, ook: kakkerlak (om zijne platheid) [Mor. *ambipi*], *re pipinja*, op zijde er van, *podja, ngana, re pipinkoe*, vlug kind, kom naast me.

2. *pipi* (vgl. *mimi*), het geluid van zuigen of spuiten; *kapipi*, zuig- of spuitgeluiden makende, *kapipi oni noe loge*, sjoep, sjoep, doet het slijk; *mampipisi*, uitzuigen, *napipisi nodjo daa ntaoe*, de muggen zuigen het bloed der menschen op.

talapipi, klappermolentje, opgericht in de sawah's, dat een suizend geluid maakt en als vogelverschrikker dient; *motalapipi* [Mor. *tarapipi*], met de vlerken slaan, zooals gewonde vogels, het lichaam schudden, zooals een hond die uit 't water komt.

Amp. *pipiri*, mug, muskiet.

pipido [Mor. *piipido*]; *mopipido*, het geluid van den kwartel (3-tonig), die daarom ook wel *pipido* heet.

pipo, scheef, in bochten, niet recht, *pipo kandojo'oe noe mata ntjopoe, tetituaa, maka kinoembarinja be gana, be soeboe inosa*, de pijl van 't blaasroer gaat scheef, want de prop is niet groot genoeg, de adem stuit niet geheel; *kampipo² iajoe kodi, be manee rakekeni*, de kleine rijststamper komt scheef neer, hij is niet zwaar om vast te houden, *kampipo² raja*, onbetrouwbaar, ongezeglijk; *malai sampipo* (w. t. v. *sambaka*), hij is elders heen gegaan.

1. *pira* (Nap. id.); pr. t. *impira* = B. *impia* (wannceer).

2. *pira* (Sob. *pira* „goud“, Mal. *perak*), brons, mengsel van koper en tin, of zilverbrons, mengsel van zilver en koper.

1. *piranga* (Boeg. *pirangeng*), een boomheester, die op den katoenboom gelijk, wrsch. *Gossypium arboreum*, Cl. 1685; in Saloem. is *piranga* syn. met 1. *bagi*.

2. *piranga*, in de uitdrukking *sintji piranga*, een toovering, in de Tor. verhalen, die zijn bezitter wondermacht verleent.

piraoe; PmB. *piraoe raja*, ongedacht getroffen door voor- of tegenspoed, *mangkita sintjinkoe anoe tetadji oici, nato'oe noe embangkoe: piraoe rajasi siko*, mijn ring ziende die eerst verloren was geweest, zeide mijne vriendin: je hebt ongedacht geluk.

piri [Mor. *piri*]; *mopiri*, het gesuis of geruisch van natte dingen die tevoorschijn komen, zooals water, snot, bloed; *kapiri-piri kada, ndadonge pesoeoenja*, het snot spuit er uit, men hoort het er uitkomen, *kapiri² taoe molida*, de menschen op de sawah's baggeren (door het slijk); *mpiri! sambilo kila, rits! flikkerde ineens de bliksem*.

piri koeni (vgl. 2. *pidi*), Todj. = B. *tontji koeni*, suikervogeltje.

pirio, in oele *pirio*, zie oele.

piripi; *mopiripi*, het geluid geven dat iemand maakt die diarrhee heeft, *mopiripi taoe motota'i sindjae, madjoe'a komponja*, degene die daar poept maakt buikloopgeluiden, hij heeft buikpijn.

piro; Amp. *piro mata* = B. *pio mata* (scheef van oogen).

1. *piroe*, verstopt, *piroe talinganja*, zijne ooren zijn verstopt, *piroe pore rajanja*, verstopt en massief is zijn hart, zijn binnenste is geheel ontoegankelijk, *welanja da piroe*, zijne wond gaat dicht.

2. *piroe*; *kadjoe piroe*, boom met kleine blaadjes en harsachtig hout, niet goed voor huisbouw, wordt niet groot.

pisa (Mal. *petjak*), hol, zonder inhoud, v. d. oogholte, aan één oog blind, één oog verloren hebbende, verder ook: hol, inhoudloos, *pisa matanja sambali*, zijn ééne oog is hol, blind, *pisamo bisoe, bemo meboekoe*, de puist is leeg, ze zwelt niet meer op, *loka pisa*, pisang zonder vruchtvleesch, *pae pisa*, rijstkorrels zonder inhoud, *ojo mpisa Tamangkapa*, het sterrenbeeld „De Haan“ staat (bij het ondergaan der zon) in 't midden der ledige ruimte (boven aan den hemel, Tor. II, 235), *taoe toewoe ri ojo mpisa*, iemand die in de middenruimte verkeert wat zijne levensomstandigheden betreft, iemd. die juist nog genoeg heeft om van te leven, geen gebrek, geen overvloed heeft, *dja pisa perapikoe, be koerata anoe koepirapi*, mijn verzoek is niet vervuld, ik heb niet gekregen wat ik heb gevraagd, *pisa poloeloe mami*, vruchteloos was ons achterna-loopen v. d. buffels (we hebben ze niet gevangen).

memisa, mimisa, kamimisa, bloedeloos, grauw of blauwachtig v. kleur, zooals bloedarme menschen, of iemd. die te lang heeft gebaad, *memisa, kamimisa manoe, bere'emo daanja, da mate*, de kip is bloedarm, ze heeft geen bloed meer, ze gaat dood.

1. *pisi* (uit *pisik, pisig, pigis*, vgl. *pi'i*, [pidji] en Sob. *pisi*); *mampisi, mampisiki*, drukken, persen, uitknijpen, *onti ndapisi, nakamate*, mieren worden platgedrukt, opdat ze sterven, *mampisi baboeno*, lansats uitknijpen, *mampisi karatoe*, de trom slaan met de 4 vingers der linkerhand en een trommelstok in de rechterhand; *mampepisi taripa*, eens in de mangga knijpen (of ze al rijp is), *mampepisi tamboe*, eren doppen; *loka ndapisiki ri nganga noe*

ananggodi, napamposi sanganja, pisangs worden uitgeknepen in den mond van kinderen, dat zij den inhoud kunnen opzuigen; *pisiki, nakapisi*, knijp het uit, zoodat het plat wordt.

Amp. *mompisi, mompakaliso*, inpakken en samendrukken in een kleine ruimte.

2. *pisi*, Str. B. (uit het Boeg. *pisi*), een Balineesche duit, met een gat er in, wel eens als sieraad op een fraaien hoed (*toroe banta*) gebruikt.

piso (vgl. *wisoe*), PmB.; *kapisoe-pisoe, kapipisoe*, snel voortschietend, *dja kapipisoe sojo kipowote*, snel voortschietend was de stroom dien we overstaken; *mopisoe kodjo kami, ewa oele woeri kandjo'oengki*, in snelle vaart schoten wij voort, wij gingen er van door als een zwarte slang.

piso, Amp. = B. *woeso'i* (wasschen), *rapisoi roejoe badoengkoe*, laat eerst mijn baadje gewasschen worden.

pita (vgl. *djita*); *pita²*, vochtig, kledderig, half gesmolten, *golamoe dja pita²*, je suiker is maar kledderig, half gesmolten; *kapita² lomboe mensesi ri lio ntaoe*, kledderig spat de modder op in een mensch zijn gezicht, *patepoeresse oer*, *kapita² tana*, het water spat naar alle kanten, de grond is sliknat, *kapita² sola ane ke'oe*, de schurft is natterig, als er vocht uit komt.

pite (vgl. *pidje*); *pitenja*, het laatste jong dat een dier geworpen heeft, het jongste of kleinste uit een nest (honden, varkens), dat er het minst voordeel uit ziet; ook wel: de kleine eieren die kippen leggen als ze een poos gaan ophouden met leggen; ook bij de Toradja's bestaat de meening dat dit haneneieren zijn. *pitisi* (uit het Boeg. *pitisi*), Str. B., plaatjes van verguld metaal, die bij kinderen over rug en borst hangen, aan koorden die kruislings loopen door een gat in 't midden.

pito (vgl. *poeto* en Mong. *pitor*); *mampitosi*, *tusschen* de vingers fijnwrijven of -draaien, *ane ate ntaoe nakoni mpongko, ate manoe rapitosi ri nganga ntjoelena, rapantjauani ate rajali*, als iemands lever door een heks is opgegeten, wordt een kippel lever met de vingers fijngewreven op zijn hartkuil, ter vervanging van de weggenomen lever; *kajoro*

ndapito, een tusschen de vingers gedraaid touw; *mepito*² *pompaoe nTo Bada*, de taal der Bada'ers draait zich in elkaar (is niet te verstaan); *dja tepipitosakamo kandjo'oe mpompaoenja*, de gang van zijn woorden is erg verdraaid, *taoe ri sambali boeje ntaninja katepitosaka mpompaoenja*, de menschen aan gene zijde der bergen hebben weer eene anders gedraaide taal.

pítoe (Austron.), zeven, alleen in samenstellingen: *pitoeempoeje*, 70, *pitoeatoe*, 700, *pitoeantjoe*, 7000, *pitoeendiwoe*, 70.000, *pitoe-ngkani*, *pitoeempali*, zevenmaal, *pitoeembengi*, zeven nachten lang, *pitoeamboeja*, zeven maanden lang, *pitoeant'oe*, 7 jaar; *papitoe*, zeven (deze vorm wordt, bij nadruk op het getal, ook wel in samenstellingen gebruikt), *papitoe kasari mpoinba*, zeven is het hoogste der (gewijde) telling (rituele telling loopt van 1—7); *papitoe*, *nakapitoe*² (*napopitoe*²) *ntinoeioe* (Measa, 75, 114, 115), zeven, opdat het leven ten volle zeven moge zijn (zijn volle getal moge hebben); *sampapitoe*, alle zeven (het hoogste aantal buffels voor eene boete); *kapapitoe*, zevende (ook een geliefde meisjesnaam), *samba'a koronja*, *sompe anoe aono*, *kapapitoenja aoe rapelamba*, één in natura, zes er boven op, rijdende op den zevenden (één buffel wordt in natura betaald, de 6 andere worden vervangen door allerlei artikelen, die dan heeten op den buffel te rijden); *ane masala sangkoro*, *papitoe*, *kapapitoenja*, als men schuldig is met het gehele lichaam, dan is het (bedrag der boete) zeven, ten volle zeven; *tepapapitoe* (L.), *tea-papitoe* (P.), elk zeven, *tepapitoe*, een stuk of 7. *pítoe-pítoe* (uit het Boeg.), de zeven in het kaartspel.

pr. t. *popitoe* = B. *papitoe*.

Amp. *pítoe*, zeven.

1. *poa* (Mor.-koa), nachtuil, een geloofsvogel (Tor. I, 279, Measa 76, 9), welks geluid *poa!* gunstig voorspelt; het gekras *kioe* is ongunstig; *i La'oe mepone ri kajoekoe*, *mepoa*, nato'o: *poa*, *poa*, *ane mate i La'oe*, *da mate sajara jangi*, Uilespiegel klom in een kokospalm en deed den nachtuil na: kras,

kras, als Uilespiegel sterft, dan sterft alles wat onder den hemel is, *manoemoe dja madoesoe eica poa*, je kippen zijn maar zoo mager als uilen, *poa sangaja*² *naloeloe mbaroe*, achter de uilen komen steeds de varkens aan. 2. *poa*; *tepoa*, achterover gevallen, *tepoa*, *mali-mpoe*, hij viel achterover en was buiten bewustzijn, *tepoa lale*, *madoengka ntoembole*, *iritinja wasindekoe*, heelemaal achterover gevallen, plat op den rug, met de beenen in de lucht; *mepoalaka*, zich achterover laten vallen, ook wel w. t. v. *mate* (sterven); *tepoalaka*, komen achterover te vallen; *kampoa*² *melindja*, wankelend loopen, zooals zwakken en kinderen.

po'a; *mempo'a*², hetz. als *mempode*², zich boven den grond verheffen, een hoogere plaats zoeken, *noendjaa noempopo'a'ka*? waarom gaat ge telkens op een hoogere plek staan? *meno'a*, hetz. als *mempo'a*, vooral van vogels, apen en andere dieren, *noendjaa napemo'aka boti setoe ri toewa ngkadjoe*, waarom zit die aap daar zoo hoog op een boomtak?

poanaka, zie 1. *ana*.

po'aro (st. *aro*), soort komfoor, van inheemsch maaksel; Tor. II, 337, 338.

poasa, soms voor *poeasa*, zie aldr.

pobale (vgl. 2. *bale*), Amp., beitel.

pobeba, Str. B. (uit het Par.), waier, *padjoge mangkekeni pobeba*, de danseressen hebben waaiers in de hand.

pobei, zie *bei*.

pobémbengi, PmB., een liaan.

poda (Boeg. *pedda*, Mak. *parang*, Mal. *padam*), uitroep om stilte te verkrijgen, stil! *saresi oemom*, *sampoda teoue*, ineens geeft het geluid, ineens zwijgt het stil; *be noepoda toemangi* (w. t. v. *noeoue*), je houdt niet op met huilen; *tepodamo oni ganda*, 't geluid der trom is tot zwijgen gekomen.

podago (Gor. *podehoe*), een grassoort, die slecht is voor geiten.

podaja, belegsel, opnaaisel v. e. vrouwenbaadje. Tor. II, 218.

podajoli *ngkila* (vgl. *joli*), pr. t., 't heen en weer schieten v. d. bliksem.

pode; *mempode*, zich boven den grond verhef-

fen, zooals kleeren die opgeschort zijn, *mempode*² *engko ntjalana*, *pantaria ndateka*, de fatsoeneering van de broek is te hoog, het snit is te hoog, *kampode*² *topinja*, *dja oengka mboekotoe*, haar sarong zit te hoog, ze komt maar tot de knieën, *kampode*² *wajaa setoe*, die lianen groeien hoog boven den grond, *kampode*² *iriti mpadja*, *be madago potondanja*, de voet der etensmand is (gedeeltelijk) te hoog, ze staat niet goed vast; *napempodeka ri toe'a ritinja*, *naka'ai ngkatoedoenja mo-ritinti*, hij zette zijn been op een boomtrunk, opdat het flink zou aankomen bij het kuitschoppen.

tampode, kuif of opstaande veeren bij hoenders; *notampode manoe*, de kip heeft een kuif; *woejeoe ndatampodeki*, het haar is boven de ooren rondom afgesneden (zoodat het is alsof de jongen een kalotje op heeft), *ana toeama nTo Napoe ndatampodeki woejeoejanja*, bij de Napoesche jongens wordt het haar aldus afgesneden.

podí (vgl. *poi* en Mal. *pédis*, Boeg. *péddi*, Sang. *pédisé*), zuur, azijn, ook: tamarinde (niet inheemsch), *podí gaga baroe se'i*, deze palmwijn is te zuur; *kapodi*, zuurheid, mate van zuur zijn, *ma'ai ngkapodi*, erg zuur; *mampakapodi*, zuur maken, zuur laten worden; *mampodisi*, zuren, *katimba pai lemo ndapompodisika inaoe*, amomum en citroen, om er de toespijs mee te zuren; *mapodi lionja*, zijn gezicht is zuur; *popapodi*² *baroe*, zoodat de palmwijn er zuur van wordt.

podja, Amp., komaan, vooruit, *podja pai siroe rinola sii*, *nakapoi ndaja*, kom, slurp deze pap op, dat je warm wordt van binnen.

podjilapi, PmB., een boom waarvan niets gebruikt wordt.

podjo (vgl. 2. *poeroe* en Sang. *poeloe*, Boeg. *podo*, Mak. *poro*); *mampodjo*, iets willen, *baré'oe koepodjo*, ik wil het niet (in de kindertaal tot *podjo* afgekort), *ane da napeoasi ntaoe setoe da kandjo'oe mpelindjata*, *ne'oe noepodjo mesono*, als die menschen gaan vragen waar we heen willen reizen, moet ge niet willen antwoorden, *da koepobaloe wawoekoe*, *beré'oe taee mampodjo*, ik zou mijn varken wel verkoopen,

maar er is niemand die het wil; *be koepodjo!* — *da ndapapapodjoka*, ik wil niet! — dan moet er maar een beetje wil voor gemaakt worden.

podjoe, Amp. = B. *apodjoe* (gal).

1. *podo* (vgl. 2. *pada* [euz., 2. *podo*] en Nap. *podo* „alles"), slechts, maar, niet dan, enkel, *podo i Ine anoe baré'madjo'e'a*, alleen Moeder is niet ziek, *podo jakoe ngkaliokoe*, slechts ik alleen, *podo sarai*, slechts voor een oogenblik. 2. *podo* (wellicht id. met 1. *podo*; vgl. Tontmb. *pogo'* en Mong. *polok*, Boeool *pójoko*, kort); *podo tinoeroenja*, zijn leven is kort.

Amp. *podo*, Tog. *mapodo*, kort.

1. *poea* (Wot. *laipoea*, Gant. *maipoea*, Mar. *te-poea*, Tom. *maipoean*, Loin. *ipoeon*, Balant. *ipoean*, Mor. *te'ipoea*, overmorgen, Tont. *ipon*, Bal. *puan*, Jav. *pon*) en meer nadrukkelijk *i poea*, voordezen, oudtijds, lang geleden, *i ngkai poea*, grootvader (of over-, betovergrootvader) die vroeger geleefd heeft, *doeangakoe poea*, het vaartuig dat ik lang geleden heb gehad, *waka lipoe mami i poea*, een voormalig dorp van ons uit den ouden tijd.

naipoea, overmorgen; *tenanaipoea*, in latere tijd, later wel eens.

2. *poea* (uit het Boeg. *poelang*), Str. B., in enkele titels: *poea Adji* (van Mekka-pelgrims), *poea Kali* (van den Moh. zakenberechter).

poe'a (Sob. *poea*), brok, afgebroken stuk, *loka sampoe'a*, een stuk pisang, *djole roeampoe'a*, twee brokken maïs; *mapoe'a*, afgebroken, *mapoe'a rangka*, de doode tak is doorgebroken, *mapoe'amo jondo*, de brug is doorgebroken, *tontji mapoe'a paninja*, een vogel welks vlerken zijn gebroken of geknakt, *mapoe'a palenja pai be mapoe'a poesa*², zijn arm is gebroken, maar niet doorgebroken; *kapoe'a*, doorbreking, breking, knakking, het breken of knakken, *kapoe'a ngkadjoe mopalq*, *kapoe'a ndangka mokaee*, het breken (knakken) van hout geeft een krakend geluid, het doorbreken (knakken) v. e. tak geeft een knappend geluid, *kapoe'a ntjikoe*, k. *mboekotoe*, het buigen (vrouwen) van den elleboog, van de knie; *mampakapoe'a*, doorbreken.

mompoe'a, *mompoe'asi*, afbreken (intr.), *ane mompoelahi lagiwa*, *mompoe'asi tondoe-nja*, als een hert van horens wisselt, breken zijne horens af; *mampoe'a*, -si, doorbreken, knakken, stukken v. iets afbreken; *mampoe'a² ra'a*, takken afbreken, ook een w. t. v. *mo-boere* (zoutzieden), [*mompoe'a ra'a*, w. t. v. *teka²*]; *mampoe'a iroekotoe*, de knieën doen doorbuigen, ook de naam v. e. gebruik, verricht aan kinderen bij het feest *monparilangka* (zie 1. *langka*) en ook wel buitendien, wanneer dit feest nog niet kon gevierd worden: het kind stond wijdbeens over een regenmatje waarin tooverkruiden lagen, het matje was opgerold en op bepaalde wijze dichtgebonden (*ndatimboe'oe papitoe*, zie *empehi* en *timboe'oe*), bij het kind hurkte eene priesteres, die tot 7 telde, het kind bij de onderbenen greep en het op 't matje deed zitten, waarbij dus de knieën werden doorgebogen; daarna werd bij het achterhoofd van 't kind met een hakmes symbolisch 7 maal de ziekte uitgepeuterd, terwijl de priesteres de bijbehorende passage uit den priesterzang voordroeg.

tepo'e'a, komen doorgebroken, geknakt te worden, *bemo tepoe'a sikoekoe*, mijn arm wil niet meer doorbuigen; *mepoe'asaka*, zich in bochten wringen, de ledematen buigen, *malingoeni asoe pai napepoe'a'saka*, om den hond van de wijs te brengen wrong hij zich telkens in bochten; *adjima kepo'e'a²*, een talisman bestaat uit van elkaar gescheiden gedeelten (als een riet saucijsjes); *iroedjita ndasajoe*, *patesampoe'aka iroekoe*, flang! kreeg hij een zwaardslag, zoodat zijne beenderen er van braken.

kampoe'asa, afgebroken stuk v. e. splinter, dat in het vleesch blijft zitten; *poe'a pa'a* „brekebeen”, *Polyscias nodosa*, Cl. 2826, een boom welks bladstelen bestaan uit geleidingen, die gemakkelijk afbreken, waarom ze ook worden gebruikt om de nog niet geborene vrucht af te drijven. Tor. II, 40, 50, w. t. *kadjoe irojo* en *iróngoli* (zie ald.); ook gebruikt als toovermiddel bij het kuitschoppen; *poe'a laboe* „ijzerbreker”, een boom;

kapoe'a mpenai („zwaardbreker”), ook *kapoe'a mpenai*, een lage boom met roode vruchten en zacht hout, dat zich slecht laat hakken.

poeai, zie ai.

poeajo, 1) een woekergewas, dat vooral op mangga- en ficusboomen voorkomt, soms niet grooter dan eene vuist, soms zoo groot als een hoofd, met bladeren en dorens; het giftige sap der dorens veroorzaakt wonden, die genezen worden door bestrijking met was (*Measa*, 76, 40).

2) zweer, die op vijf gelijkt, vaak tusschen vingers of teenen voorkomende.

poeangka, zie angka.

poeasa (uit het Boeg.), ook *poasa*, Str. B., de Mohammedaansche Vasten, Tor. I, 307, 332; *sampoeasa*, één jaar lang; *mepoeasa*, vasten in de 9de maand (*Ramala*), *taoe mepoeasa*, iemand die de Vasten houdt, Mohammedaan.

poeda (vgl. *poendja*), stomp, afgestompt, *manoe poeda*, kip met stompen staart; *poedanja*, het onthoofde lijk.

1. poede; *mapoede*, gedaan, klaar, ten einde, *mapoedemo momota*, klaar met oogsten, *impia da kapoedemi momota?* wanneer zult gijl. gereed zijn met oogsten? *mampapoede*, *mampakapoede*, ten einde brengen, eindigen, *bepa napapoede pomota*, zij hebben den oogst nog niet ten einde gebracht.

2. poede, in de verhalen soms voor *poer* (heer), woordverdraaiing; *kapoede*, heer, heerschapp, i *ngGapoede*, de Heer, ZED.

poedi (vgl. *poegi*, *poendji*, 1. *toedi*, *poedoe* en Sig. *kampoedi* „een stukje”, Nap. *poedi iko* „kortstaart”), (L.) kortstaartig, (P.) gelubd varken; *garanggo poedi*, een krokodil met stompen staart; *taoe mate mpopoedi*, iemand die kinderloos sterft (als een gelubd varken); *memoedi*, *memoedi²*, niet ver uitstekend, v. e. staart; *kamoedi² siga*, *ede tandonja*, de hoofd-doek is kort, de uiteinden zijn kort.

poedjaa, zie 2. *djaa*.

poedjendje; *mapoedjendje*, *mapoepoedjendje*, verlept, verflent, kwijnend, schraal, slecht er uitzien, v. mensen, dieren, planten, *ma'ai ngkapoedjendje*, 't ziet er zeer armzalig uit.

poedji (vgl. *pidji*, *tidji*, *ngkoedji*, [2. *poeri*]); *me-poedji*, met vooruitgestoken lippen iets wegspuwen, met weinig of geen speeksel er bij; *dja montopanja ngeroe ri djoia*, *dja mpoedji-njamo*, er ligt allerlei sirihspeg op den vloer, 't is maar neergekwakt; *woempoedji konomo daa*, flits, werd hij met bloed bespat; *ane napempoedjika ntaoe mamongo*, *maligoegoe oei*, als sirihspruimende menschen er in spuwen, wordt het water troebel; *poedjiti* (vgl. *poegito*), inktvisch (*Sepia officinalis*).

poedjoe (vgl. *oedjoe*), omslag, omwindsel, omhulsel, *poedjoe ngkoro*, kleederen, *oele poedjoe mesii roejoenja*, een harige rups, welker haren steken; *mompoeedjoe*, inpakken, omhullen, *napoeedjoe noe boroe tambangoninja*, hij omwikkelde zijn hoofdkussen met een regenmatje, *manana kina'a*, *nadjoe'i*, *napoeedjoe noe ira*, *nadika ndati topo*, toen de rijst gaar was, schepte zij ze op, wikkelde ze in bladeren en legde ze op het rookrek, *kina'a sampoeedjoe*, één pakje rijst, *da koetima kamboekua*, *da koe-pampoedjoe*, ik zal suikerpalmlhaar halen, om het er in te pakken; *mepoeedjoe*, zich omhullen; *simpoeedjoe*, door elkaar, in de war; n. v. e. boom, met bruikbaar hout.

momoedjoe, zich zwijgend en ingetrokken gedragen, zich met niemand bemoeien, *dja momoedjoe²*, *be napodjo mampeole linggona*, hij blijft maar teruggetrokken, hij wil niet naar de gasten omkijken, *koepompaoeka*, *dja momoedjoe²*, ik sprak hem aan, maar hij deed er het zwijgen toe.

poedo, Amp., ook *oedo*, benaming voor kleine meisjes.

poedoe (vgl. *poendoe*, [2. *pada* enz., *poedi* enz.]; Nap. Par. id.) of poedoengi, zware lepra, waarbij vingers en teenen afvallen (Tor. I, 414); *mate poedoe*, bet. eig. sterven doordat men het hoofd of een der ledematen verliest, thans eene verwensching geworden, z. v. a. ga dood! *mampapoedoe*, iemand het hoofd afslaan, zooals bv. gebeurde bij terechtstelling van heksen (Tor. II, 106).

poee (vgl. 1. *toempoe*, *imboe*, *koempoe*, [opoe], wortel *poe*, Austron.), heer, meester, eigenaar, *uatoea katoeoenja*, *jakoe poeënja*, hij is slaaf,

ik ben zijn heer, *asoe napobaloe mewalili moeni*, *mampomaro poeënja*, de hond dien hij heeft verkocht is weer teruggekomen, uit liefde voor zijn meester; *Poeë Lamo*, de Heeren Goden, *Poeë mPalaboeroe*, de Heere Formeerder, *Poeë di Songi*, de Heere in 't Verborgene (godennamen), i *Poeë ri Loewoe*, de Vorst van Loewoe, *taoe masii siko*, *be noe-podjo ndaseko*, *bara Poeë di Songi siko?* je bent een nijdas, je wilt niet aangesproken worden, ben je soms P. d. S.? *kami palili i mPoeë ri Palopo*, wij zijn onderdanen van den Heer te P., [*Poeë ri uoemboe*, zie *anito*].

mampoeë, als heer dienen, i *Datoe ri Loewoe napoeë ntaoe sambawo ntana se'i*, de Vorst van L. wordt door de menschen in dit gansche land als heer gediend; *mampopoë*, tot heer hebben, als heer beschouwen, *tangali napopoë ngkoese*, *koese uo'oe poeë ngkadjoe*, *poeë ndaoa*, de *tangali* wordt door de *koese* als heer beschouwd, de *koese* is weer heer der boomen, heer van het luchtruim; *mepoeë*, hulde bewijzen aan den heer des lands, geschenken als hulde opbrengen, *ndjo'oe mepoeë ri Djooe Boki*, met geschenken hulde brengen aan de Vorstin van Todjo; *pepoë*, huldigingsgeschenk, *To Luge pai To Onda'e mampopoëka tuoe ri Datoe*, de Lageërs en Onda'eërs brengen hulde met een slaaf aan den Vorst.

pr. t. *penggapoeë*, huldegescchenk.

poegi (vgl. *poedi*, *poendji*), PmB., afgeknot, afgekort.

poegito (Tag. Pamp. *poegita*, Bis. Ibn. *koegita*, Mak. Boeg. *koerita*, Sang. *koehita*; [vgl. *poedjiti*, op *poedji*]), Amp., poliep, *Sepia officinalis*.

poëgoesi; *simpoegoesi*, in de war, in den knoop, door elkaar, *mokekampu irojoa*, *simpoegoesi jaor*, het haar zit door elkaar, 't is in de war, *teto'oe kajoro*, *mombekai*, *simpoegoesi*, het touw is in den knoop, zit in elkaar, is in de war.

1. poejoe (Mal. *poeloeh*, Austron.), tiental, *djamo poejoenja ndainba*, ze werden [nog] slechts bij tientallen geteld, *sampoejoe*, tien, *roa-mpoejoe*, 20, *sangkoedja mpoejoe*, hoeveelmaal 10? *mompoejoe bavela anoe matemo*, bij tien-

tallen zijn de buffels gestorven, *mompoejoe*² *taoe ma'i*, bij tientallen tegelijk komen de menschen hier; *tesampoejoe*, een stuk of 10, *tesampoejoe* (P.), *tesasanpoejoe* (L.), elk 10; *anoe kasampoejoe*, *kasampoejoenja*, de 10de.

2. *poejoe* (Mal. *poeloet*, Austron.), lijn, plantengom, ook w. t. voor *damagi* (boomsoort die hars levert), *poejoe noe antjani*, *poejoe mampapoe*, gom van den mangga-, van den *mampapoe*-boom, *poejoe pakongko* „lijn die de vogels vastpakt“, lijn die op de boomtakken wordt gestreken, *poejoe panaroe* „lijn die ze doet vallen“, lijn die op bladnerven v. d. suikerpalm wordt gestreken welke in de takken worden gestoken, zoodat de vogels er mee naar beneden vallen; *pae poejoe* (of p. *poeloe*), kleefrijst; *mapoejoe*, kleverig, lijmerig, *bemo mapoejoe ngoedjoekoe*, mijn mond is niet meer kleverig (ik heb niet meer te eten); *kepoejoe*, met lijn er aan of er in, *kepoejoe palekoe*, er zit lijn aan mijne handen, *kepoejoe kadjoetea*, de *tea*-boom bevat lijn; *mopoejoe*, met lijn werken, vogels vangen met lijnstokken, *mampoejoe tontji*, vogels lijnen, *bara sangkoe-djamo tontji napoejoe*? hoeverl vogels heeft hij wel met lijn gevangen?

poejoe, zie *joe*.

1. *poeka*, Amp., gevallen, *rapatombo*, *boi poeka*, het wordt tegen iets aan gezet, opdat het niet valle.

2. *poeka*, Str. B. (uit het Mal. *poekat*), net. *poela*; *kampoela*², stinkend, *kampoela*² *taoe mate eindjae*, wat stinkt dat lijkt daar: *sampoela otoenja ndaenga ntjoroba*, opeens stonk het van een wind van hem, die plotseling te ruiken was.

poelahi (Mor. *poela*, stomp, afgeknot); *mompoe-lahi*, afvallen en wisselen, van de horens der herten, *mompoealahi tondoe lagiwa*, *ri roentoe-nja ma'i ro'oe da pesoeoenja*, *nakoni noe oele*, *madjoe'a naepe*, de horens der herten vallen af, aan de stompen komen ze weder op, er knagen wormen aan, dat doet hun pijn; *poelo lagiwa to pompoealahi*, slechts herten wisselen de horens.

*poelang*i (vgl. *polanga* en Sang. *poelangenz*, zitbank in eene prauw); *mopoeangi*, met zijn

tweeen op één bankje zitten in een prauw, [en] aan beide zijden [roeien].

poele (Tontmb. Jav. *poelès*, Mal. *poelas*; [vgl. *pilos*i, *poere*]), wrong, streng, haarwrong; *mopoele*, het haar in een wrong dragen, *mopoele*, *mampoele*, draaien, wringen, iets om-draaien, *napoele uoejoenja*, zij heeft haar haar in een wrong gedraaid, *ane poera nda-pota karanja*, *lioè ndapoeloe deaminja*, *boi malai tanoana mpae*, als de „rijstmoeder“ is afgesneden, wordt in de stoppels terstond een knoop gelegd, opdat de levensgeest der rijst niet wegga (Tor. II, 289, 290); *mampoelesaka*, omdraaien, omwringen, uitwringen, *ajapa wota ndapoeloesaka*, het natte goed wordt uit-gewrongen, *mojoekoe djapi*, *be napodjo meoko*, *pai koepampoelesaka ikoenja*, de os ging lig-gen en wilde niet opstaan, daarom heb ik zijn staart omgedraaid, *ndapoeloesaka doeanja*, *nda-kekeni ri tandonja*, de prauw is omgezwaaid, ze werd aan het uiteinde vastgehouden; *me-poele*, w. t. v. *meicalili* (terugkeeren).

memoele, zich krommen, kromtrekken, zich terugtrekken, *memoele dopi*, *kono narara ndeme*, de plank trekt krom, doordat ze door de zon is bescheenen, *manotomo da palainja*, *be moeni meicali*, *maka memoele*, *mampemoeleka oedja*, hij zou beslist gaan, maar 't is weer niet doorgegaan, want hij trok zich terug, om den regen trok hij zich terug, *ma-roso pompoeenja ntongo ri banoenajapa*, *se'i mombeara*² *pai samponoentoenja*, *memoele moeni*, hij had een hoog woord zoolang hij nog thuis was, nu staat hij tegenover zijn tegen-stander en trekt zich weer terug.

mepoelea, zich verspreiden, van dingen die rondvliegen, zooals vonken bij het smeden of stukjes gloeiende kool bij het opstoken van 't vuur, *pakoeli koemo ngena mepoelea ri rajakoe*, *nepa joè karamoenja*, de medicijn die ik zooeven heb geslikt, heeft zich door mijn lijf verspreid, de hitte er van is juist bedaard; *tepoeleamo waa apoe*, de gloeiende kolen vlogen rond; *patepoeleamo apoe*, zoodat de vonken in 't rond vliegen.

Amp. *momoele*, *moele*, 't haar opdraaien, *moele boegisi*, met een Boegineesche wrong

(op 't achterhoofd), *moele podoe*, in krakeling-vorm, zooals bij de Toradjaschen, *ta moele winea*, *nipoengko ndati woeae*, het haar is niet in een wrong, het is boven op de kruin geknoopt.

poeli (vgl. [mata *mpoli*, op 1. *mata*], en Mal. Jav. Soend. *poelih* „als te voren“, Boengk. *mo'ala poeli* „wraak nemen“, Boeg. *poeli*, Sang. Sa'd. *poeli*, Mek. *tepoeli* „ondergegaan“), op, ten einde, *poelimo nawa'koe*, mijne vin-dingrijkheid is ten einde; *siporli*, kamp, de partijen staan gelijk, zijn aan elkaar gewaagd, *siporli paoe*, *bare'e re'e menangi*, *bare'e re'e panangi*, de zaak is onbeslist, niemand heeft gewonnen, niemand verloren, *siporli mate taoe mombetoto*, de beide strijders hebben elkaar gedood; *ndipapoeli*, *ndipasiporli*, *ndi-pakasiporli jakoe pai i a'i*, doodt mij te zamen met mijn jongeren broeder.

1. *poeloe*, oudere vorm van 2. *poejoe*; *pae poeloe*, kleefrijst.

2. *poeloe*; *mompoele*, recht afsnijden, v. eenig uitsteeksel, zoodat het uitstekende geheel verwijderd wordt, *toe'a ngkadjor ndapoeloe*, de stompen der boomen worden met den grond gelijk afgekapd (zonder uitroeien der wortels), *manoe ndapoeloe wantjenja*, een haan waarvan de sporen zijn afgesneden (zoodat niets meer aan den poot uitsteekt); *poeloeka moirinti*, *ri ara ntingkato da poci-nti*, schop laag bij het knitschoppen, schop onder de verze.

3. *poeloe*, Amp., handvat, *poeloe mbada*, hand-vat van een hakmes.

*poeloetan*i (vgl. 1. *poeloe*, 2. *poejoe*), tripang, *Holothuria edulis*; een nagenoeg onbekend dier bij de Toradjas.

poeloki, Tog., aaregat.

poelontji (vgl. *poelosoe*, [voelontji]); *tepoelontji*, afgeschampt, afgegleeden, afgeschoven, *tepoelontji witi ntaoe*, *maka malore djaja*, de voeten der menschen zijn afgegleeden, want de weg is glad, *tepoelontji tapoe ntoeki*, *mudaa*, de korst der framboesia-wond is afgehaald, ze bloedt, *tepoelontji gantji*, *be kono mputago*, de tol is afgeschampt, hij heeft niet echt geraakt; *toeki ndaoegasi*, *nepa ndapoelontjiki*,

majalimo nananja, de framboesia wordt ge-bet, daarna afgewreven, dan gaat de etter er af; *tepoelontjiki*, *tepoelontjitaka masapi koekekeni*, de paling dien ik vasthield is uit (mijne hand) geschoten; *patepoelontji*, telkens loegeschoten, afgeschampt, *be maja ndakekeni w'o'nja*, *maka uoejoenja ndakoe*, *patepoelo-ntjiki*, men kon zijn hoofd niet vasthouden, want zijn haar was geschoren, 't gleed telkens uit de hand.

*poeloro*e (vgl. *boeloro*e? (MS.)), getroffen door onheil of vloek, door eigen schuld, *poeloro*e *siko ane be noeaja inemo* *pai papamoe*, je bent vervloekt, als je niet om je ouders geeft; *kapoeloro*e, wees vervloekt; *poeloroemo taoe setoe*, *bara noendjaa napopoeloro*e, die man is door vloek getroffen, wat mag hem wel zijn ongeluk hebben bezorgd! *mepakupoeloro*e, onheil aanbrengend, van schadelijken in-vloed.

poelosoe (vgl. *poelontji*, *woelontji*), afgegleeden, afgezaakt, *opa nakoni noe masapi*, *dja por-losoe*, het aas is door den paling opgegeten, het is zoo maar (van den haak) afgegleeden; *tepoelosoe*, *tekampoelosoe*, afgegleeden, afge-zakt, *be mainti katonere ngkoloro nggantji*, *tekampoelosoe*, *sa'e majali*, *sa'e bare'e*, het touw zat niet strak om den tol gewikkeld, 't is afgegleeden, gedeeltelijk er af gegaan, gedeeltelijk niet.

[*poemobaki*, Amp., zie *bobaki*].

poempoeri, opgebruikt, opgeraakt door voort-durend gebruik, *poempoeri ajoeta*, het brand-hout is op, *poempoeri doa ngkonioe*, de bloei-kolf van den suikerpalm is opgesneden, *poem-poorimo karama*, *nakoni ndjor'a bangke*, de vingers en teenen zijn op, verteerd door de melaatschheid; *mampakupoempoeri*, op-maken, ten einde brengen, *lawlita da koe-pakupoempoeri raneo*, ik zal morgen het ver-haal ten einde brengen.

poempiero, soort melaatschheid, waarbij de vingers en teenen afvallen, *madjoendjoe mpoem-poro karamanja*, *rantani poemporimo*, zijne vingers en teenen worden verwoest door de melaatschheid, totdat ze geheel ver-toerd zijn.

poempoero (st. *poempoer* + *o*), zie *poempoeri*.
 poena (vgl. *poenani*, *poenangi*), pr. t., *poena ngkajoe* = B. *po'e* *ngkadjoe* (boomstam).

poenangi, zie *poenani*.

poenani, een groot, dik stuk brandhout, dat men laat doorsmeulen, om het vuur aan te houden, *patoto poenani*, *da napetaka noe apoe*, *boi mate sambengi naini*, leg een zwaar stuk hout tegenover een brandend hout, opdat het vuur vatte, *daa gaat het vuur van nacht niet uit*; *apoe ndapoenani*, in het vuur wordt een brandblok gelegd; *da ndapoenani uoe-koloemo*, je knieën mogen tot brandblokken gebruikt worden (scheldw.).

poenda (vgl. *poeda*), [PmB. = B. *poendja*].
 poendja (vgl. *poendji*, *porida* en Mar. *poenda*, staart), stomp, afgestompt, van het een of ander lichaamsdeel, dat afgevallen is, *poendjamo palenja*, *bemo luor karamu*, *dja uoenoe*, zijne handen zijn afgeknut, er zijn geen vingers meer aan, ze zijn maar stomp, *poendjamo manoe*, *tongo kodipa kauramo ngkaramanja*, de kippen hebben stompe pooten, toen ze nog klein waren, zijn reeds hare teenen afgevallen [door verzenging]; *poendjanja*, de nieuwe knollen die zich vormen aan een knolgewas.

poendji (vgl. *poendja*, [*poedi*, *poegi*, enz.]), zonder staart, stomp aan het eind, afgeknut, *manoe poendji*, een kip met stompen staart, *baorganja poendji*, er zit geen slip aan zijn schaamgordel; *poendji* is w. t. v. *buti* (aap), in Onda'e.

poendjoe; *mompoeendjoe*, tusschen duim en vingers knijpen, *koepoeendjoe pidinja*, ik kneep haar in de wang, *poendjoe engumoe*, knijp je neus toe; *sampoendjoe*, zooveel als men tusschen duim en vingers vatten kan.

poendjoli [Mor. *poendoli*], kaal bij de geboorte, v. e. kind.

poendoe (vgl. *poedoe*, *moendoe* en *boeol* *poendoe* „stut“), stomp, afgestompt, afgeknut, kort, *oease poendoe*, bijl met kort lemmer, *manoe poendoe*, kip of haan met stompen staart, *poendoemo karamu poera*, de vingers en teenen zijn alle afgevallen; *mampoeendoeki*, afstompen, kort maken, afknotten, *manoe*

ndapoendoeki ikoenja, de staart van den haan wordt afgeknut.

poendoe wordt ook wel kortweg genoemd de zware melaatschheid, die vingers en teenen doet afvallen.

poene (Mal. *poenai*; Austron.), eene duifsoort, *Treron* sp., groen van kleur, die een zwaar-moedig en ver hoorbaar geluid maakt, omdat zij, naar 't heet, treurt om een halsketting, dien de *alo* van haar heeft geleend, maar nog altoos niet heeft teruggegeven.

poenga, verstuit, ontwricht, bv. van hand of voet bij het kuitslaan of het kuitschoppen, *poenga uitikoe morinti*, mijn voet is ontwricht bij het kuitschoppen, *taoe da poenga*, *da naltambo mpangkoni*, de menschen zullen ont-hand worden, in den steek gelaten door het voedsel; *kasimpoenga ndjaja*, kruispunt van wegen.

poengkeli, Amp.; *rapoengkeli*, begraven worden.

poengkoe (vgl. *boengkoe*, *Bad. poengkoe* „ver-groeid, verdraaid“), lam, verlamd, vooral aan de beenen, *poengkoe taoe setoe*, *napoengkoeni ntangga*, die man is lam, verlamd door melaatschheid; *mopoengkoe*, doen alsof men kreupel of lam was, voorgeven niet te kunnen loopen; *napoengkoenuka witinja*, *bar'e te-dindi oenja*, *bar'e tepajoe*, hij heeft zijn been ingetrokken, de spieren kunnen niet meer gestrekt worden, ze zijn niet recht te krijgen; *mampopoengkoeka*, denken dat iemand kreupel is.

momoengkoe, met de beenen opgetrokken slapen; *pinoengkoe*, uitgesmeed ijzer (Tor. II, 347), wdl. „in elkaar gedrongen“, daar de klomp gloeiend erts door het behameren tot een klompje ijzer wordt.

Amp. *oeba rapoengkoe*, de sirihzak wordt opgerold; *momoengkoe toete*, *napoengkoenuka* *laewanja*, de kat trekt hare nagels in.

poengoe [Mor. *pongoe*], bindsel, boei; *mampoe-ngo*, binden, samenbinden, knerelen, *ndapoengoe palenja pai witinja*, zijne handen en voeten werden gebonden; *teporngoe*, met hand of voet in een las of strik geraakt, *tepoengoe uitikoe*, mijn voet is in iets verward geraakt,

*be napokono mbe'a nTo Kinadoe da mampapora-
 raja topinja*, *boi tepoengoe witinja ane molo-
 njo*, de vrouwen der Kinadoers willen hare
 sarongs niet sluitend maken, opdat hare voe-
 ten niet haken als zij vluchten.

poenti (Austron.), soort pisang, Mal. pisang mas.

1. poentiana, een kleine vleermuis, die zeer be-
 lust is op pisang.

2. poentiana (Mal. *poentianak*, Tag. Pamp. *pati-
 anak*), kwelgeest der zwangere vrouwen, ont-
 staan uit eene vrouw die in het kraambed
 sterft. Tor. II, 45, 47, 114.

poentjoe ([Mor. *poensoe*; vgl. *poesoe*), top, spits,
 v. e. berg of andere verhevenheid, *poentjoe
 boejoe*, bergtop; *mepoentjoe*, zich verheffen,
 een kop of top hebben, *sabanga ure sakati
 kaneenja ane mepoentjoe*, een kokosdop vol
 gestampte rijst weegt een kati, als er een
 kop op is, *mepoentjoe boenggi*, de vleesch-
 knobbeljes verheffen zich; *tepoentjoe tojoe
 manoe ndasoewe*, *ma'i meventolaka*, *lekemo
 oenja pai nakajoea*, het kippenei borrelt op
 als het boven 't vuur wordt gehouden, het
 komt naar boven, de vloeibare inhoud kookt,
 zoodat hij overkookt (bij het wichelen, Tor.
 I, 231).

[*moentjoe*, laag, afdeeling, *ndamoentjoe*, op
 elkaar gestapeld (MS.); *momoentjoe*, 't een
 boven 't ander zijn, met 't een boven het ander,
 [*momoentjoe*, in lagen, op elkaar gestapeld],
momoentjoe roentoeka kar'enja, ze zitten
 boven elkaar, de eene een trede hooger dan
 de andere.

timoentjoe (vgl. *tamoentjoe*, *tamoengkoe*);
motimoentjoe, op elkaar klompen, een kluit,
 een dichte groep vormen, *motimoentjoe jale ri
 relanja*, de vliegen zitten in een klomp op
 zijne wond, *motimoentjoemo wa'a mbata*, de
 boomstammen lagen op een hoop bij elkaar,
motimoentjoe taoe ri pada, de menschen staan
 in een dichte groep op het veld; *njara ndapo-
 timoentjoe*, *bemo soa*, het paard is volgepakt,
 er is geen leeg plaatsje meer.

poentoeli (vgl. *oentoeli* [enz.]); *mampontoeli*,
mampontoentoeli djole, de mais toppen, van de
 bovenste bladeren berooven, om de vrucht
~~te~~ tot ontwikkeling te doen komen, *ane*

ndapoentoeli, *ndapemoentoeli djole*, *ndasompi
 iranja*, als de mais getopt wordt, worden er
 bladeren afgesneden.

poee (vgl. 2. *poepoe*), aanduiding van iets dat
 plotseling geschiedt, vooral van plotselinge
 bewegingen, *kapoeoe momose*, ineens ging hij
 aan 't schermen, *sapoeoe tasi*, daar had men
 opeens de zee, *sapoeoe Oena*, ineens kwam
 Oena in 't gezicht, *sapoeoe mesemba njara*,
 ineens schopte het paard.

mpoeoe, uiting van afkeer, bij het ruiken
 van stank (MS.); *kampoeoe*, gezegd van iets
 stinkends, dat ineens den neus treft, *ka-
 mpoeoe*, *maurao jaja*, wat stinkt het hier
 scherp! *kataa'ki*, *kampoer*, *karaoenja*, de
 stank druip er uit, het stinkt erg.

panapoeoe, *goerpoepoe*, [*goropoeoe*], zie afz.
 Amp. *poee* [Mor. *boee*], veest; *mompoeoe*,
 een wind laten, *mompoeoe uo'oe lingkai sii*,
piat ree ndjo'oe, *pakalongko*, *marosi*, deze
 man heeft weer een wind gelaten, ga daar
 vandaan, ver weg, het stinkt.

po'e (Mal. *pohon*, Austron.), stam v. e. boom,
 vooral het onderste gedeelte, grondslag, oor-
 sprong, begin van waaruit iets oprijst, *po'e
 ngkadjoe*, boomstam, *po'e boejoe*, voet v. d.
 berg, *po'e edja*, voet van de trap, *po'e
 mboto*, voet der hoogten, *taoe koengkoeru
 po'e lose*, als de menschen kouwelijk wor-
 den, is dat het begin van luiheid; *indo po'e*,
 kip die gaat leggen of al legt; *taoe po'e*,
 de eerste vrouw v. e. man (de 2de is dan *taoe
 jajo*); *sampo'e*, één exemplaar, van voor-
 werpen die bij *po'e* geteld worden, zooals
 boomen en planten, *sindjae nanasi*, *tina ira-
 nja*, *sampo'e santake*, daar zijn ananas-plan-
 ten, neem van elke plant één blad, *taoe sa-
 mpoe*, echtpaar; *mapoe*, zijn oorsprong,
 begin, ontstaan hebben, *sala ngordjoe mapoe
 ri raja*, verkeerde woorden ontstaan uit het
 hart, *mapoe manoe samba'a*, *ndapapopor-
 oeke sala ngordjoe*, de grondslag (der boete)
 is één kip, die maakt men tot grondslag bij
 zonden met den mond; *mampoe*, drachtig,
 van dieren, *ano tina mampoe oemo*, het wijfje
 is al drachtig; *po'e oenaka*, begin, *po'e oen-
 kanjamo ri Walili mBangi ndato'o Poso*, het

begint bij de Wanga-draaikolk dat de rivier Poso wordt genoemd; *mampoe'oenaka*, beginnen met, tot oorsprong of grondslag hebben, *toeki mampoe'oenaka uroroe pai bojo*, framboesia heeft tot oorsprong spleten in de huid; *patesampoe'oeaka*, elk v. e. anderen oorsprong. *karapoe'oenja*, de eigenlijke oorzaak, de ware oorsprong.

tepoe'oe, tot een begin komen, beginnen, *tepoe'oe ri Paloevasi To Wingke mPosomo*, beginnende bij P. zijn het de To W. mP.; *montepoe'oe*, [*mantepoe'oe*], beginnen; *postepoe'oe*, begin, *ri Nene i nTangali pontepoe'oenja*, *maka ri ntje'e pebandakoe*, bij N. i nT. is het begin, want bij haar ben ik in de leer geweest; *paramoe'oenja*, de grens, het punt van waar of tot waar.

Amp. *poe'oe!* waar, 't is waar, ge hebt gelijk, *poe'oe dja kodjo etoe, gete, tamo koesapor*, het is maar al te waar, vriend, ik ontken het niet meer; *matepoe'oe*, beginnen, *patepoe'oe*, begin.

Tog. *montimpoe'oe*, beginnen.

1. *poepoe* (O. Jav. id., Boeg. *poepoe'*, Mak. *poepoe'oe'*, Tontmb. *oe'oe'*, Niass. *fofo*); *mompoe'oe* (intr.), afbreken, *mompoe'oe tondoe lagiwa*, de horens der herten breken af; *mampoe'oe*, afplukken, afhalen, *mampoe'oe laeombe*, *sirih*-vruchten plukken, *ri saa pampoe'oe moe laeombe?* waar plukt ge *sirih?* *mapoe'oe*, afgeplukt, afgebaald, uitgevallen, van de tanden, *mapoe'oe ngisinja*, zijne tanden zijn uitgevallen, *ri saa kapoe'oe luembe?* waar is de *sirih* afgevallen? *mapoe'oe takoele*, *bar'emo maroso petakanja ri kadjo*, de blimbings zijn afgevallen, ze zaten niet vast meer aan den boom, *mapoe'oe moe eiro*, het onkruid is uit den grond; *mampakapoe'oe*, *mampapoe'oe eiro*, het onkruid geheel uitwieden, den akker geheel schoon wieden; *tepoe'oe*, komen af te vallen; *mbapoe'oe*, waar voortdurend van afgeplukt wordt.

monoe'oe, tanden wisselen, van kleine kinderen, *anakoe bangkeme*, *masaemo pomoe'oe-nji*, mijn kind is al groot, 't heeft al lang van tanden gewisseld.

molipoepoe'oe, van vuil of smeer dat ergens

afvalt en op iets anders kleeft, *onoe ngkoranja pai kadanja motipoepoe'oe ri karabanja*, haar lichaamsvuil en haar snot zijn op haar baadje gevallen.

2. *poepoe* (vgl. *poe'oe*), uitdrukking van plotselinge bewegingen, *poepoe mangaroe*, ineens ging hij een krijgsgedans houden; *singkapoe'oe tontji mongkapi*, ineens gingen de vogels klapperen, *singkapoe'oe manoe*, *nepu koele'o jore*, pas toen de kippen van stok vlogen, kreeg ik den slaap te vatten.

motarampoepoe, fladderen, spartelen, zoals een kip welker keel is doorgesneden, of een jonge vogel die probeert te vliegen.

poepoesi, Amp., af, gereed, gedaan, = B. *poeramo*.

poera (Boeg. id.: [vgl. 2. *pada* enz.]), af, op, klaar, ten einde, *poeramo baroe*, de palmwijn is op, *poeramo nakoni mbawoe*, 't is geheel door de varkens opgegeten, *poeramo naptoemboe*, hij heeft het ten einde toe medegedeeld, *bar'epa poera paoemi?* is ul. gesprek nog niet ten einde? *se'i' poeramo banoea*, *dja masie nepa poera*, thans is het huis klaar, maar het heeft lang geduurd eer het klaar was; *kapoera*, einde, afloop, gereedheid, *kapoeranjamo*, 't is af, 't is gedaan, *ndjairiamo kapoeranja*, en daarmee was het uit; *mampakapoera*, beëindigen, afmaken, ten einde brengen, *mampapoerasi*, een einde maken aan iets, *pakapoera rioenja*, maak het eerst af, *pakapoera tojo ngkani*, maak het op in drie keer (telkens $\frac{1}{3}$), *nakapoera putambengi*, maak het af in 5 dagen; *mampapoerasi*, mogelijk ten einde maken, opmaken.

poera-poera, alle, allen, alles, allemaal, de heele boel, *poera² malai*, allen gaan weg, *poera² korintjani*, ik weet het allemaal, *milipoeko poera²*, staat allen op, *poera² merali*, alles is goed, alles kan er mee door.

Amp. *poeria* (uit *poera* in) = B. *poera²*. *poere* (vgl. *poele*); *mompoe*, *mampoe*, een draaiende handbeweging maken, vooral om maïskorrels v. d. kolf te pellen; *nepa poere*, benaming v. e. groeistadium der maïs: de korrels kunnen juist worden losgepeld; *poere-kakoe ngoedjoe noe ananggodji setoe*, *meroeoe*

paoenja, draai den mond van dat kind eens voor me om, het heeft al te veel praats; *mampoekekakoe sa djole setoe*, ga jij eens dadelijk die maïs voor me afpellen!

poerendje (vgl. *poerese*); *mepoerendje*, uit elkaar vallen, uit elkaar gaan en zich verspreiden, zooals bv. aardvruchten, die tot pap gekookt worden.

poerese (vgl. 2. *rese*, *poerendje*, *poeridji*); *mepoerese*, zich ontplooiën, zich ontwikkelen, *manoe mepoerese moe lendaña*, *montepoe'oe moe da djangkoe*, bij den haan ontplooit zich de kam, hij begint een echte haan te worden, *mepoerese poseso*, *mauca²*, de amomum-vrucht ontwikkelt zich, wordt rood; *poeresekei*, uitgroeijsel, uitwas, aanhangsel v. iets, *matu mpelewa noe lagiwa poeresekei*, de „valsche oogen" (de binnenooghoeken) der herten zijn uitgroeisels der oogen; *tepoerese*, uiteengeeraakt, uiteengespat, *tepoerese oedja toedoe lai wata*, de regen spat uiteen, als hij op den liggenden boomstam neerkomt, *tepoerese gelenja*, opeens barstte hij uit in lachen, *tepoerese raja*, verstrooid van gedachten.

1. *poeri* (vgl. *moeli*, [1. *boeli*] en Mal. *boerit*, O. Jav. *woeri*, Tob. *poedi*, Boeg. *moenri*, Gor. *hoeli*, Mad. *boedi*, Mao. Tontmb. *oeri*, Sang. *oeli*, Niass. *foeri*), achter, achteraan, *ri poerinja*, achteraan, ten laatste, ten slotte, *jakoe ri poerinja*, ik aan 't eind, ik daarna, ik achteraan, *se'i' bepa noe'oe paikanja boi du noe'oe ri poerinja*, nu voelt ge het nog niet, maar als ge 't maar niet achterna voelt; *karipoerinja montjosoi rajanja*, aan 't eind had hij berouw; *teripoeri*, ten achteren geraakt, *ma'ai kateripoerita modjuma*, *boi da nasomba ndeme paeta*, we zijn erg ten achter geraakt met den landbouw, als onze rijst nu maar niet door de droogte wordt overvallen; *meripoeri*, zich in de achterhoede begeven, achteraan blijven; *mampipoerisi*, achter iem. blijven om hem te dekken of te beschermen, *kabosenja anoe mampipoerisi joenja*, *mampapasoeboeki irali*, het was het hoofd dat voor zijne makkers de achterhoede vormde, om de vijanden tegen te houden; *mampipoerisinja*, voor den laatste keer.

mamoeri, achteraan loopen, met het doel om menschen die achterblijven of uit de richting wijken, op te drijven en weder bij den hoofdtroep te brengen, bv. bij gemeenschappelijk landbouwwerk zorgen dat de werkers niet verstrooid arbeiden, *jakoe da mamoeri*, *mamp'oe ngkaka taoe mewaico*, ik zal er wel achterheen zitten, om aan hen die wieden grenzen te stellen; *mepamoerisi* (intr.), zijne gezellen achterlaten, zijn gezelschap vooruitloopen, *ne'e noepodjo mepamoerisi*, *mompakaripoeri joenoe*, ge moet geen voorsprong nemen en de anderen in de achterhoede laten; *mampamoerisi joenoe*, anderen achteraan laten komen en zelf vooruit loopen.

2. *poeri* (vgl. 1. *boeri*, *poedji* [en Mor. *poeoe*, *poereri*]), geluid van een wind die men laat, een dergelijk geluid met de lippen voortgebracht; *mepoeri*, het lippengeluid van kleine kinderen maken, *mepoeri² ananggodji*, *monykelo ngisinja*, het kind maakt trilgeluiden met de lippen, om 't uitkomen zijner tanden te bevorderen; *sapoeri oemoloe*, rang! liet hij een wind, *i sema sapoeri?* wie heeft er een wind gelaten? *kapoeri² otoc noe njaru molontjo*, poep! poep! gaan de winden v. h. paard als het draaft.

[*poeria*, Amp., zie *poera*.]

poeridji (vgl. *koeridji*), hetz. als *poerese*, zie aldr. *poerita* (vgl. *djoempita*, *pita*); *mapoerita bontje ri nyedjoe*, de pap kleeft aan zijn mond; *mampooritasi joenoe*, bij een ander met allerlei aankomen, hem met allerlei opschepen.

poero; *mompoe*, syn. met *malai*, heengaan; *mampompoe'oe*, heengaan van, verlaten; *mompoe'oe pa'a*, heengaan, *mompoe'oe pa'ano*, ga maar heen! *ndapompoe'oe pi'aka*, verlaten worden.

1. *poeroe* (Mal. Jav. Soend. *poeroh*, Mad. *poro*, Tag. *pogo*, Pamp. *poego*, Ilk. *poego*, Bal. *poeroh*, Boeg. *oero*), kwartel. Excalfactoria lineata.

2. *poeroe* (vgl. *poeljo* en Sang. *poel*), genegenheid, medelijden, erbarming. *kapoe'oe ndaja*, id., *kapoe'oe raja* (nomen v. *mapoe'oe raja*, welk een medegevoel ontstaat er, als men dat ziet of hoort), uitroep: och arm, stakkerd,

hoe jammer, 't is zonde! *merapi poeroe* (L.), *mekipoeroe* (P.), iemands gunst of medelijden inroepen, om zachte behandeling vragen; *mapoeroe raja*, medelijdend, barmhartig, gunstig gestemd, *mapoeroe ntaoe*, goed voor een ander, menschlievend, onzelfzuchtig, *mapoeroe rajakoe*, ik heb er mee te doen, ik heb medelijden, ik heb medegevoel; *mampoka-poeroe*, gunst, liefde, barmhartigheid bewijzen, sparen, met gevoel behandelen, *jakoe ndapokapoeroe noe inekoe*, *saure momota bare'e ndarai*, ik ben door mijne moeder teeder behandeld, ze stond niet eens toe dat ik ging oogsten; *melio² mpokapoeroe*, *mekakapoeroe*, medelijden opwekken, als men schuldig is, om genadige behandeling vragen; *mampoe-roengi ajapa*, zuinig, sparend omgaan met geweven goed.

Todj. *simpokapoeroe* „wederkeerig medelijden“, n. v. e. kruid.

pr. t. *ponimpoeroemo monokoe*, heb medelijden met mij.

3. *poeroe* (Boeg. *poeroe*, Mak. *poeroeng*); *me-poeroenaka*, zich intrekken, zijne ledematen intrekken, zich ineenkrimpen, *mompoe-roenaka*, id., *ane molioe ri kabosenja*, *da mompoe-roenaka*, als men voorbij een hoofd loopt, moet men zijne ledematen intrekken; *mampoe-roenaka* *iritinja*, zijne beenen intrekken, *napoeroenaka nygaroe kajopanja*, de kat trekt hare nagels in, *napoeroenaka palenja*, *napasambaka lai koronja*, hij trok zijne armen in, bracht ze vlak aan zijn lijf, *napoeroenaka koro noe joenoenja*, hij boog het lijf van zijn kameraad in elkaar; *kapoeroe*, w. t. v. *doi*, *sagopap* (omdat ze om stokjes gewonden wordt).

me-poeroe-ntjintji woejoenja, zijn haar krult (vgl. 1. *sintji*).

mokali-poeroe, zich in elkaar trekken, zoals iemand, doet die met ingetrokken beenen slaapt, of geheel in elkaar gedoken zit, *mokali-kali-poeroe tadoelako mpomota*, *ane jore*, de voorganger bij den oogst trekt haar lichaam te zamen als zij slaapt; *tekali-poeroe*, ineengetrokken, samengetrokken.

poeroekoe (vgl. 3. *poeroe*, [2. *roekoe*, *boeroekoe*];

wellicht staat *poeroekoe* voor *poeroeko*, uit *poeroekén*, golf in 't haar, kroezig gedeelte van 't haar, *poeroekoe laembe*, een krom gedeelte eener sirih-vrucht; *me-poeroekoe woejoenja*, zijn haar is kroezig, golvend.

poeroe-poeroe (uit het . . .), soort geweer met korten loop, dat met een lont werd aangestoken.

poeroesi (Mak. *poeroesoe*, Boeg. *poroe*); *mampoe-esi*, *momp*., naar beneden strijken, met de hand langs iets strijken, *mampoe-esi oje*, de wichelouwtjes naar beneden strijken (Tor. I, 421), *wojoenja napoeroe-poeroesi*, ze strijkt hare haren uit; *tepoeroesi*, losgeschoten, uitgeschoten, van iets dat niet meer te houden is, *tepoeroesi masapi*, *molore*, *bemo koekoto mangkekeni*, de paling is (me) uit de hand geschoten, hij was glad, ik kon hem niet meer vasthouden, *ananggodi koenini tepoeroesimo palenja*, van het kind dat ik aan de hand leidde is de hand losgeschoten, *mepone ri kajoekoe*, *tepoeroesi*, *manauoe*, hij klom in den kokospalm, schoot los en viel.

poeroetoeto, zie *porotoeto*.

poesa (Mor. *poesa*), ten einde, geëindigd, gedaan, verdwenen, losgegaan, v. e. touw of strik, *poesamo paoenja*, zijne toespraak is geëindigd, *oengka ndjairia poesamo*, en daarna was het uit, *poesamo talikoenja*, zijn rug is verdwenen, hij is uit het gezicht, *poesamo tando mpela*, *lapamo ri woto anoe ndapere-esakaka*, het eind van den riem is losgegaan, het heeft losgelaten van den stam waarom het gewikkeld was, *potoendanja ri iriri doeanga*, *sakodi poesa*, toen hij op den rand der prauw zat, was hij bijna gevallen, *poesamo pobale-nja*, huone vriendschap is uit, *ne'e noeno'osaka gaga*, *da poesa kajoro*, trek er niet te hard aan, dan gaat het touw los, *naisoe tabo pinda-ni*, *poesa ri djoia*, hij streek langs de kom en ze viel op den vloer; *kapoesa*, slot, einde, afloop, *ire'imo kapoesanja*, hiermee is het uit; *mampakapoesa*, een einde maken aan iets, iets ten einde brengen, *mampapoesa*, id.

teposalaku (P.), *tekalamoesu* (L.), uitgegleden, afgegleden, van de plaats geschoten, *wo'onja teposalakamo*, *oengka ri tambangoni*

toedoe ri ali, zijn hoofd is afgegleden, van het kussen is het op de mat gekomen; *ngojoe mangkalampoesa patana ngena*, de wind heeft zooeven den palmwijn-opvangkoker van de plaats gebracht.

1. *poese* (Jav. Minah. t. *poesër*, Bis. Bik. *posod*, Bal. *poengsèd*, Sang. *poedè*, Bent. *poer*, Mal. *poesat*, Ilk. *poesèg*, Kar. *poesoeng*, Tob. *poesok*; Austron.), navel, *poese ntana*, middelpunt des lands (Tor. I, 4), *poese ntasi*, middelpunt der zee (Tor. III, 441), *uajaa mpoese*, navelstreng, *angga mpoese naloeloe korota*, *maka poedjoenja ori*, de navelgeest volgt ons lichaam, want het is vroeger zijn omhulsel geweest; *sangkoè mpoese*, volle broers en zusters.

2. *poese* (Tontmb. *poese'*); *mampoe*, aftrekken, afhalen bij stukken, bv. deschild van vruchten, *uajatoe ndapoese*, *loka ndalepa*, van ramboetans wordt de schil er in stukjes afgetrokken, van pisangs wordt de schil er ineens afgehaald, *ane re'e anoe mendjoa*, *ndapoese*, als er iets is dat uitsteekt, dan wordt het afgerukt; *mapoese*, afgebroken, afgerukt.

poesee, zie *see*.

poesil, zie 1. *sii*.

poeso (missch. eig. „kluit, klomp“, naar den vorm der vruchten, als een kluit aan den stengel, vgl. *timpoeso*), bloeiwijze en vrucht van *Amomum* sp., Cl. 196; ook de geheele plant wordt aldus genoemd; verschilt van *katimba*, zie aldr. en Tor. I, 406, II, 385; [zie ook *soelajo*].

poesoe (Tag. *poeso'*, Bis. Pamp. Bik. *poesoe*, Mal. Soend. *poetjoek*, Boeool Gor. *poetoengo*, Sang. Ilk. *poeso*, Minah. t. *poesoe'*, Ibn. *foetoe*, Mag. *poesoeng*, Tir. *foesoeng*, Bag. *posong'*; [vgl. *poentjoel*]), *poesoe loka*, pisangbloem, *poesoe ndjole*, maïskolf, *djole sampoesoe*, één maïskolf, *djole koeraka*, *sa'e ndapoeremo*, *sa'e kepoesoe*, ik breng maïs, een gedeelte is gepeld, een gedeelte zit nog aan de kolf; [*poesoe pa'i*, zie *lolopalalo*]; *mopoese*, bloeien, v. d. pisang, vrucht zetten, v. d. maïs, *bare'e mopoese djole*, *mangaoe*, *narara ndeme*, de maïs zet geen vrucht, ze is droog, geblakerd door de zon; *mampoesoe djole*, maïs afbreken van den sten-

gel, *goa ndapoeseoki*, *be ndatimpoki*, *maka bare'e da ndatoe'oe*, *dja ndadika*, de maïs wordt afgebroken, niet afgehaakt, want ze zal niet worden geregen, ze wordt maar neergelegd.

mapoese, afgebroken, afgevallen, biz. van hoog uitstekende dingen, *mapoese tondoe lagira*, de horens van het hert zijn afgebroken, *mapoese kadjo*, *manauoe ri djaja*, de boom is van boven afgebroken en op den weg gevallen, *kadjo mapoesoe*, een boom waarvan de kruin is afgevallen, *mapoese tolimboenja*, *kasondo mpae nakojo*, het matje waarmede de draagkorf was opgeboeid is er afgevallen, zoo veel rijst droeg zij; *mampoesoesoki*, van de *poese* berooven, *ane be rongu ndapepoesoki loka*, *be da rongu maboko*, als men de bloem er niet spoedig afneemt, worden de pisangs niet spoedig lekker.

montipoese, de randen of de punten van een lap, blad, of iets derg. bij elkaar nemen, om er iets in te vervoeren, waardoor het geheel den vorm v. e. *poesoe* krijgt, *ndatipoese ri ira*, aldus ingepakt in een boomblad.

Amp. *poesoe mboea*, bloeiwijze v. d. pinangpalm; *mopoese djole*, maïs v. d. kolf pellen.

poesoeka, de nek van visschen.

poesoeki, een zee-schaaldier.

poeso'i (vgl. *ucoeso'i*); Amp. *mompeso'i*, waschen.

poesoe, 1) syn. met *joekoe*, een woekerplant met groote bladeren, die op allerlei boomen groeit; 2) in het Z. taalgebied = *poeto*, mierennest op een boomstam.

mepoesoe uoejoea, het haar staat recht overeind, groeit steil.

poeta (Boeg. id., vgl. 4. *poeto*), ten einde, klaar, gedaan; vooral gebruikt van schulden die tegen elkaar opwegen en dus elkaar vernietigen, *portamo indakoe*, mijne schuld is afbetaald; *mampapoeta*, *mampakapoeta*, afmaken, afbetalen, biz. eene schuld door eene tegen-schuld voor betaald verklaren, *koepapoetamo indakoe ri anoemoe ri jakoe*, ik reken mijne schuld afbetaald door de uwe aan mij, *pai koepompakapoeta*, *maka saki mporongomoe ri*

kami bepa poera, setoe pai koepanto'o: inda mami ri siko poetamo, dat ik ze afbetaald reken is, omdat uwe huwelijksgift aan ons nog niet is afbetaald, daarom zeg ik: onze schuld aan u is al betaald, da ndapapoetamo euc-sao se'i, laat het onkruid vandaag klaar gewied worden, ne'e noepapoeta sangkani, bemo da re'e naini, maak het niet ineens op, dan is er straks niet meer.

malapoeta, soms voor malawoeta, zie woeta. poete, Str. B. (uit het Boeg.; vgl. poeti), manoe poete, witte vechthaan.

pr. t. marampoete [Mor. morampoete, wit-achtig], wit.

poeti (vgl. poete en Mal. poetih), in de uitdr. watoe mpoeti, wit gruis, fijn wit berggruis.

pr. t. marampoeti, wit.

poeti'a (Boeg. poeteng, Mar. poeteo, Sang. ponting, Sob. patio; [vgl. poeti]), groote witte duif, met zwarte vlerken, die vooral op silarvruchten aast (Myristicivora).

poetimata, PmB., een boom waarvan niets wordt gebruikt.

poeto (IN., vgl. oeto, koeto, [pito] en Jav. poetër, Mal. poetar); kapotoe² jakoe mampepali sintjikoe, ik draai maar rond om mijn ring te zoeken; mampoetosi, iets tusschen de handen wrijven, mampoetosi inaoe, nakajoesa, de bladeren der groente tusschen de handen wrijven, opdat ze zacht worden, ndapoetosi uoejoea, het haar wordt tusschen de handen gewreven, woea ntibesi pai woea nambo ndapoetosi, nakajali mboekoena, ertenpeulen en mosterdvruchten worden tusschen de handen gewreven, om de zaden er uit te halen, napoetosi ananggodi, napomauo, hij rolt het kind tusschen de handen, uit verlangen.

mokapoeto jakoe mampepali watoetoeke, be koekita nakeni ntaoe, ik was geheel in de war bij het zoeken naar mijn zak, ik had niet gezien dat een ander hem had meegenomen, ananggodi mokapoeto inosanja, mndja'a pokapoetonia, het kind ligt in stervensbenauwdheid (zijn levensgeest draait zich), het heeft het erg benauwd, mokakapoeto, motangkoeluc, be rodo rajanja, hij draait zich heen en weer, bij wringt zich in bochten, hij

is onrustig; sipoto of sopoeto raja, benauwd, beklemd.

1. poetoe; mompoetosi, de punten van een lap of een blad bij elkaar nemen, om er iets in te vervoeren, poetoesi inaoeta, nepa takeni, vouw onze toespijs in een blad, dan nemen we ze mee, tocoeni ndapoetosi ri ronto, de nageboorte wordt in een oud stuk goed gepakt; ajapa ndapoetoesaka ri le'e, het stuk goed wordt om den hals gelegd.

2. poetoe (vgl. boetoe); poeto mbiuci, geluid van prevelende lippen, zooals bij kindsche menschen; [poetoe² djori, mpoetoe² dj., zie djori]; memoetoe, knallen, kraken, zooals vallende boomen of brekende balken.

wipoetoe, floep! van iets dat zich plotseling in beweging zet, wipoetoe malai, ineens ging hij weg, wipoetoe mata ntjopoe, floep! schoot de pijl uit 't blaasroer.

Amp. mepoetoe, knallen, mepoetoe panapi, het geweere knalt; mapoetoe, gesprongen, gebarsten, mapoetoe goa, de mais is opengesprongen.

3. poetoe (vgl. potoe en Mal. péroet, Mak. paroe', Boeg. péroe'), Amp., onderbuik, maneo poetoe moale, de buik is ingesnoerd door het dragen van een lijfband.

PmB. poetoe = B. kela, kala, leti (lies, vrl. geslachtsdeel).

4. poetoe (vgl. poeta), Lal. = B. poesa (gedaan, af, gereed), poetoemo indanja, zijne schuld is betaald.

Amp. oejoe ngkapoetoe noe matanja, de 17de maan-dag, waarop de maan begint te verdwijnen; oejoe ngkapoetoe ngkake, de 19de dag. poetooe (in het Z. taalgebied poesoe), nest van de mierensoort die toembengkoe (zie wengkoe) heet, dat als een groote sponsvormige klomp aan boomstammen hangt, tengko magasi mo-tojoe ri poetoee, nabolo, natengkoesi toem-poenja, mosoemo pangkoninja, wera ri mata mpota, de t. legt dikwijls eieren in boom-mierennesten, ze maakt er een gat in en pikt de bewoners op, zoodat ze haar voedsel bij de hand heeft, alsof ze midden in de rijst zat te oogsten; kepoetoe kadjo, er zitten mierennesten aan den boom.

pogapoe (Bis. pogapot, Par. porapoe), een zeevisch, die als hij klein is oka, als hij half was is soloso heet.

poge (vgl. soge, loge, djoke), ruischend geluid, zooals van water dat schuimt; kapoge² oet ndapapowoe, het water dat aan 't schuimen is gebracht, ruischt.

pogo (vgl. ogobi, ogo); pogosi, ineengekrompen, ineengedoken, in elkaar gebogen, gebukt onder leed of zorg, kami se'i da pogosi, bemo re'e aoe ndakoni, wij zitten in den druk, we hebben niet meer te eten, pogosi rajakoe mampepewoloka kasangkompokoe mate, bare'e koekita, mijn hart krimpt ineen, als ik bedenken dat mijn broeder zou sterven en ik het niet zou zien, pogosi, bare'e soua paoekoe, ik was terneergedrukt, ik kon geen woord uitbrengen; mopogo-pogo, bukken, in gebukte houding staan, bv. om zich te verbergen, of omdat men geen ruimte heeft, ri poe'oe ngkadjo popogo² mami, maka marombo oedja, onder een boom hebben we krom gestaan, omdat het zoo hard regende; momogo, momogo², stil in elkaar gehurkt zitten, zooals kippen, die kuikens onder de vleugels hebben, zich intrekken, zooals een bange hond, in zijn schulp kruipen, ook v. iem. die ziek of somber is, momogo² nggaroe, de kat zit in elkaar gedoken, mogo² taoe setoe, dja dongoro, die man zit maar stil voor zich te kijken, hij is ingetrokken; ana manoe namogosi indonja, de kip zit kromgebogen over de kuikens.

pogoo, zie goo.

poha (vgl. paha, pako), nab. v. 't geluid v. iets dat in de modder valt, poha, sapoha, woepoha ri lomboe, plof! in de modder.

poho; mepoho, zwijgen, van gelooftvogels, die men beluistert om uit hun geroep iets te weten te komen; dit mepoho is een slecht voor-teken; in scherts soms v. menschen gezegd.

pohoe; kampohoe², mank, gebrekkig, hinkend loopen, door een gebrek aan voeten of beenen; tingke miphoe pelindjanja, djamo napotangkrodoka, hij loopt gebrekkig, hij loopt er mank van; re'e anoe napompohoe, er is iets waar-door hij mank loopt.

poi [Mor. poē], bijvorm v. podi (zuur); mapoi, pijnlijk, scherp, bijtend, mapoi pakoeli ndaogasika uela, het geneesmiddel waarmee de wond wordt afgewassen is bijtend, mapoi oet lemo kono mata, citroensap is scherp als het in de oogen komt, mapoi kompokoe, maoro, mijn buik is pijnlijk van den bonger, mapoi ngangakoe mamongo, sondo gaga teola, mijn mond doet pijn van het sarih-pruimen, er is te veel kalk bij; angga poi, zie 1. angga.

Amp. mapoi, warm, heet; mompoisi, iets tusschen de maaltijden in gebruiken, of vóór het hoofdvoedsel voorkost eten.

Saloom. pipoi = B. mapoi.

poihi, dez. plant als goempi asoe, zie goempi; kamole mpoihi, zie uole.

poiwa, zie iwa.

1. poja ([Mor. poēa]; vgl. oja), een boom met hollen stam, die steeds alleen groeit en daarom ook het beeld is van iemand die zich verlaten voelt: jakoe se'i era poja, toecoe santoko² dja, ik ben als een poja, die maar op zijn eentje leeft; de poja is een groote boom, welks stam men gaarne gebruikt als palen voor rijst-schuren, op den stam groeit ook kamboeka. (Indien poja bet. „alleen" en mampoja „alleen laten" zijn 1. en 2. identiek.)

2. poja (vgl. 1. poja, pojasi en polasi); mampoja, laten verlopen, voorbij laten gaan, laten loopen, ndapoja oni madja'a, nepa da malai, het ongunstige vogelgeluid wordt door wachten krachteloos gemaakt (men laat het verlopen), daarna gaat men op weg, ndapoja sakodi eo oemapo, men laat den verbods-dag min of meer loopen, houdt hem niet meer (bv. na den middag), djelamo bambari ngkapatenja paikania ndapoja rioenja boento, er is bericht gekomen van zijn dood, maar men zal afwachten of er een doode is, of het bericht wel juist is (MS.) (vgl. boento), se² motipa, ranee ndapoja, karemenja mawela pae, vandaag brengen we de geheime middelen aan, morgen wordt het op zijn beloop gelaten, overmorgen wordt de rijst gesneden.

pojasi (vgl. 2. poja en polasi), Amp. = B. poeramo (op, gedaan, ten einde).

poJoe (vgl. *apodJoe* [enz.]), *ta'i poJoe*, weeke kippendrek.

pojo'o (vgl. *jo'o*), PmB., in *pojo'o apoe*, *pojo'o mada*, *pojo'o ntouano*, namen v. boomen, welker bast gebruikt wordt.

poJoe, zie *jope*.

pojo-pojo (Mak. id.), PmB., een liaan.

poka (vgl. 2. *loka*, 1. *oka*); *mapoka*, gespleten, gescheurd, den samenhang niet bewaard hebbende, *mapoka taono noe laboekoe*, het heft van mijn kapmes is gespleten, *bar'e mapoka² rangasoe*, de rook stijgt onafgebroken op; *mampokasi*, uit elkaar halen, kapot maken, *ne'e noepokasi kina'a koelemo*, haal den bal rijst dien ik heb gekneet niet uit elkaar, *tangkaekoe boi noepokasi*, *ica'anjamo*, maak mijn lepel niet stuk, 't is mijn eenige; *ne'e ndapoka² paoe*, haal het gesprek niet uit elkaar, vertel het niet overal rond; *taoe dja poka²*, *maseseboki*, 't is iemand die alles uit elkaar haalt, een snoeper, een wegnermer.

pokadoe (middellijk overgen. uit Mal. *Pak-Kadoek* „Jan Ongeluk”), Str. B., iemand wien alles tegenloopt, bij of door wien alles bederft, wien niets gelukt, zoodat hij voor een *to pokantoe* wordt aangezien en gewantrouwd.

pokae, zie *kae* en *pongkarsi* op *kare*.

1. poka; *mapoke*, bitter, scherp bitter.

2. poka (Mak. id.), een speer met een kort lemmer.

poki-poki (uit het Mol. Mal.), *Solanum Melongena*, Cl. 3169, de eierplant, Jav. terong; de vruchten worden als groente gegeten.

1. poka, eczeem, huiduitslag met uitstorting v. lymfhe, *poko bae*, jeukende zweertjes, in groote hoeveelheid, dicht bijeen opkomende, vaak een lepreus verschijnsel; *poko baola*, vergeworderde staat v. schurft.

2. poka, Amp., *baode poka*, baadje met zeer korte-mouwen.

3. poka, de mondhoek; and. naam: *sinne nganga*.

4. poka, Str. B. (uit het Mal. *pokok*), kapitaal.

pokoe (Sa'd. *sapoeko*); *mepokoe*, het uiten van een kreet dien men behoort uit te gillen wanneer men in den oorlog of op de jacht

buit neervelt; ook als een kraamvrouw het bewustzijn kwijt raakt, uit men dezen kreet; *koedongemo pepokoe ntaoe mecalili manga'e*, ik hoor den krijgskreet van degenen die van het koppensnellen terugkomen.

pokoepa, kleine *winaloe* voor de dooden, bij de doodenfeesten aan de priesteressen gegeven.

pola, groote slang, python; and. naam: *doeata*.

polanga¹) (vgl. *poelangi* en Koel. *polanga*, zitbankje), PmB., zitbankje in eene prauw, ook de houten onder het vloertje.

polangi, uitroep, zooals men die op koppen-snellersfeesten deed, om dapperheid te uiten en den vijand te verwenschen, *baloe²mo To Kinadoe*, *lo'oe wo'oe sampalinja*, *koesajemo roeampoeJoe*, mogen de K.'s weduwen worden, als ik weer eens uittrek, moge ik er 20 verslaan!

pólasi (vgl. 2. *poja* en Ponos. *polas*; Mong. *polat*, Tag. *malas*, Boeool *poloeto*), door en door, geheel door, regelrecht, den eenen kant in, den anderen kant uit, *naoemoet taoe kono*, *polasi kantanja*, hij wierp met de lans naar den man en trof hem, door zijn schild heen; *mampakapolasi*, zorgen dat het door en door gaat.

1. pole [Mor. id.], een in de dwarste afgesneden of afgehaakt stuk, *pole ngkadJoe*, afgehakte, kleingehakte stukken hout, *banya ri jakoe pole ngkadJoe*, bij mij zijn de stukken hout niet, d.i. ik geef de lakens niet uit, *pole mbojo*, stukken afgehakte bamboe, ook de naam v. e. soort muizenval, Tor. II, 369, die ook *tojo* heet, *pole mbojokoe*, mijn boeltje, mijne spullen, mijne bezittingen, *ane mate jakoe*, *anakoe da mantjaboka pole mbojokoe*, als ik sterf, dan erven mijne kinderen mijn boedel, *pole dodo*, iemand bij wien de lijnen der handpalmen dwars loopen (zoodat ze de hand „doorsnijden”); zoo iemand is ijverig; loopen de lijnen recht (*kantjai*), alsof het krassen zijn dan is hij lui; *pole baloe*, wrdl. „doorsnijding v. d. koop”, 't geen iemd. bijpast die rouwkoop heeft, om den koop ongedaan te maken, *polemo gombo*, de zaak is be-

[¹) Ook op p. 340 genoemd en ald. van 1. *langa* afgeleid.]

slit, *pole sikoe tinampanja*, hare armringen komen tot halfweg den elleboog, *koro ngKadata ri poreme pole timpo*, *ri poedja pole pa'a*, in den drogen tijd komt de rivier K. tot halfweg de kuit, in den regentijd tot halfweg de dij, *pole mbalili*, zie *icalili*, op lili; kleedingstukken worden met *pole* „stuk afgesneden weefsel” geteld, *tali patampole*, 4 hoofddoeken, *salana sampole*, één broek.

mampoleadJoe, hetz. als *mampoadJoe* (zie 1. *adJoe*), met zijn beiden een last aan een stok dragen, omdat daarbij de last gedeeld (*pole*) is; *polepapoe*, zie afz.

mompasampole, zich naar ééne zijde begeven, aan één kant staan, *ri poraego nTo Lage mompasampole toeama*, *mompasampole ue'a*, bij den reizang der Lageers vormen de mannen de eene helft, de vrouwen de andere helft van den kring; *simpolemo paoenja*, zij zijn het met elkaar eens, *simpole* (of *pole*) *boloesoe* „gelijk op de maat der polsringen”, term bij het godsgericht met de speer, als het onbeslist is, doordat beide speren even diep in den grond zijn gedrongen.

mompole, afsnijden, in de dwarste afhakken, *mompole ngisi*, de tanden korten, *poe-ramo ndapole ngisi*, *ndagegeri mbatoe*, nadat de tanden zijn afgehaakt, worden ze gelijk geslepen met een steen, *maria uojo napoleki*, hij heeft veel bamboe doorgeslepen; *mompole ta'oe*, w. t. v. *motompo ta'oe*, gezegd van kinderen van dezelfde moeder, die in hetzelfde jaar geboren worden; *bar'e madago da nda-sampoleki laolita*, *da ndaurali-ntepoe'oe wo'oe oengka ri oentoenja*, het verhaal mag niet slechts voor een deel verteld worden, het moet weer opnieuw begonnen worden van voren aan; *sipolemo paoe*, *uaremo gombo*, de meeningen zijn gelijk, de zaak is beslist; *mopole*, kerven, insnijdingen hebben, *mopole² pela*, de huid is vol insnijdingen; *mbopole*, waar telkens een stuk van afgesneden wordt.

polea, w. t. v. 1. *bojo*, spleten in de voet-zolen; *lemo polea*, Citrus ovata, Cl. 794, eene citroensoort welker schil spleten vertoont; *simpopolea*, over en weer 't zelfde.

Amp. *rapoleka*, *borosi nakeni* (van iemand

die een zware vracht draagt), hij wordt er van doorgeslepen, zooveel als hij draagt.

[2. *pole*; *mapole*, Str. B., bros, gemakkelijk in stukjes vallende.]

poleadJoe, zie 1. *adJoe* en 1. *pole*.

polepapoe (missch. v. 1. *pole* en *papoe*, in de bet. „half verbrand, half gaar”, zooals haastig gekookte rijst), in groote haast, *polepapoe natima kajoeJoe*, haastig nam hij de kokosnoten, *pae ndapota*, *lio² ndapangoreka*, *bar'e ndadika rioenja*, *ntje'e ndato'o polepapoe*, de rijst wordt geogst en meteen wordt er het *pangore* mee gevierd, ze wordt niet eerst bewaard, dat heet *polepapoe*, d. i. een vervroegd *pangore* (zie *ore*), gevierd op den dag waarop de eerste rijst is gesneden (*kauela mpae*); men noemt het ook wel *mampangoreka nggaroe*, het *pangore* vieren voor de kat, omdat de kat weinig eet en er op zoo'n vervroegd *pangore* bijna niemand komt, zoodat er even weinig voor nodig is als voor een kattenmaaltijd.

polépengi (uit het Boeg. *palépeng*), Amp., dissel.

poli (wrsch. uit *poeli* of *paoli*, zie 1. *oeli* [enz.]; Mor. *poli*, Laj. *pooli*); *mampoli*, kunnen, vermogen, in staat zijn, *bar'e koepoli*, ik kan het niet, *da maroo²*, *bemo ndapoli*, stil te blijven zitten, dat kan men niet meer, *be da napoli melindja*, hij zal niet kunnen loopen; *gori mpepolikoe*, naar de mate van 't geen ik wel kan; *mopoli reme*, een geheelen dag gebruiken voor iets; *mata mpoli*, zie 1. *mata*.

sipoli, hetz. als *sipoeli*, zie *poeli*; [zie ook 2. *oli*].

polili, iets wat men lang kookt om het zacht te krijgen, bv. taai vleesch, buffelhuid, zwaard dat men eten wil; *ndjo'oe mompolili*, *mampolili buoela*, gaan zachtkoken, buffelvleesch zachtkoken, *ano² ndapolili era ndalonoti*, wat lang gekookt wordt is als 't geen wordt zachtgekookt.

1. *polo*, oplossing van een raadsel, *mampolo uailo*, een raadsel oplossen.

2. *polo* [Mor. id.], een groote boom, die vooral in het Bovenland groeit; de jonge uiteinden der takken kauwt men uit, na ze geschild te hebben; de bladeren worden gebruikt als

groente, ze zijn een weinig zuur; met het sap van dezen boom wordt geklopte boom-schors ingewreven; het is eenigszins rood.

polo bangke, een boom.

polobiangi (Boeg. *polobia*), Amp. = B. *polobiangi* (wichelen); *molobiangi*, wichelen, *polobiangi*, wichelgereedschap, *ane molobiangi*, *ripotoŕka i Poë*: *dee Poë ndati wawo jangi*, *koeso'e oe²*, *bara motoembole*, *po'o ma'i*, *pedo-gekakoe sii*, *mompoojoe polobiangi*, als men wicbelt, zegt men tot den Heer: o Heer boven in den Hemel, ik draag U op mijn hoofd, ale Ge soms op Uw rug ligt, wend U dan hierheen, luister naar mij, die het wicbeltouw ga knopen.

1. **poloe**: *mopoloe*, hurken, waarbij de billen op de hielen komen, *sampopoloe tojoi*, zoolang als men op de hurken zit om te pissen, een oogenblik slechts, *mpoloe ri pa'a inenja mantjoeso*, roef! hurkte hij op de dij zijner moeder om te zuigen; *nainbasi ananggodi*, *napopoloe*, zij sprak de getallen 1-7 over de kinderen uit en ging er bij op de hurken zitten; *meentjoe mpoloe*, zich hurkende voortbewegen.

pr. t. *roendoe ngkoemoninimpoloe*, bij aankomst ga ik op de hurken zitten, *roendoe naponinimpoloe* (Tor. III, 684, 160), aangekomen, hurken zij neder.

2. **poloe** (Mor. id.), drie stukjes hout of bamboe, die men in den grond steekt om er den kookpot op te zetten, op reis of op feesten, *mompaso poloe*, de paaltjes voor den kookpot in den grond slaan, uitdrukking voor: hars in een pot koken, om een godsgericht toe te passen op een van hekschuldigde, *tave ndatoende*, *anoe ndawaika silo*, *intje'e anoe ndjo'oe da mompaso poloe*, degenen die men heeft uitgenoodigd, aan wie men hars heeft gegeven (om er de proef mee te verrichten), die zijn het die de paaltjes voor den harspot in den grond gaan slaan.

PmB. *poloe*, de drie haardstenen.

poloeli (vgl. [1.] *loeli*), een boom met bruikbaar hout.

polonto dongi, PmB., een boom die niet gebruikt wordt.

polowiwi (vgl. *wiri* en Nap. *talawiri*), rand v. d. haard. Tor. II, 180, 184.

pomai (Leb. *pomahi* „dooden”, v. *mahi* „dood”); *mampomai*, iets snijden, doorsnijden, vooral met groote sneden, *napomai le'nja*, *mate*, hij sneed hem den hals af en hij stierf; *mepomai*, snijden (intr.).

pomalia, zie 1. *pali*.

pomaso, zie *paso*.

pombaoea (uit het Par.), Str. B., schoot v. h. zeil.

pombarani, zie 2. *wara*.

[**pombeboe**, w. t. v. *alomi*.]

pomiboesa, Amp., blaasbalg (in de smidse).

pomero, een boom met hard hout, gebruikt voor knuppels, om er de bloemkolf van den suikerpalm mee te bewerken.

pominta (uit het Mal. *peminta* „t geen iem. door het lot is beschoren”), een toovermiddel, dat verzwerigen aan het lichaam doet ontstaan, die ook *pominta* heeten, Tor. I, 401, 406; *jakoe napominta*, *napasedo ntaoe*, iemand heeft mij met *pominta* ziek gemaakt, bestreken; dit middel veroorzaakt vooral zweren aan de beenen en is daarom bij kuitschoppers gezocht.

pomokaoe, dez. boom als *andolia*. (Een ander *pomokaoe*, zie 1. *kaoe*.)

pompangi, steile, steenige bergwand of rivieroever, waar men niet tegenop kan klimmen.

pompe; *mapompe*, schraal, ijel, *pae*, *djole*, *kasoe-bi*, *toewoe*, *paka mapompe katoeuoenja*, de rijst, de maïs, de katela, het suikerriet, alles staat schraal, *mapompemo lipoe ri wawonja*, de dorpen in het bovenland zijn dun gezaaid, *mapompemo wojo*, *maria ndatoerasi*, de bamboe is ijel, er is veel van afgehaald.

pompo, een oneig. woordstam, wrsch. ontstaan uit *poompo* (zie *ompo*), in *woeoe mpompo*, *anoe ndapompoka ri baba laro* „dam-fuik”, die al een afsluiting wordt gezet voor den mond der wetering van een moeras.

toropompo, afsluiting (vaak van sagoblad-deren), aangebracht in de sleuf waarin men sago wint, om het bezonken sagoheel tegen te houden; *koewa ndatoropompo*, een sleuf, van zulk een afdamming voorzien.

ponamba, Amp. = B. *padja*, str. mand.

ponamitani, zie *tami*.

ponampe, een lian. [Zie ook 2. *tampe*.]

ponda (Jav. Soend. *pondong*); *mamponda*, iem. op den nek dragen, zoodat zijne beenen vóór de schouders van den drager neerhangen; *mopaponda*, *meponda*, id. (intr.).

póndangi, Tog. = B. *pondani*.

póndani (Austron.; Mal. Jav. Soend. *pandan*, Mak. *pandang*, Boeg. *panréng*, Minah. t. Sang. *pondang*), *Pandanus fascicularis*, Cl. 2562, een pandanus-soort, die alleen aan de zeekust groeit; het blad dient tot vlechtmateriaal, Tor. II, 327; van het hout maakt men kloppers voor sago.

1. **pondo**, slinger, eengespleten bamboe of rotan, met een steen of vrucht er tusschen, die men er mee wegslingert; *mepondo*, met een slinger werpen, alleen als jongensspel (vgl. *biso²*); *lawa pepondokoe*, ik kan ver slingeren; *djamboe napondo*, *laero napepondoka*, hij heeft een djamboe weggeslingerd, hij heeft ze weggeslingerd met een stuk rotan; *kampondompondo* (L.), slingerend loopen, waggelen op de beenen, zooals een klein kind; *tepondo*, weggeslingerd.

mampondo pae, een slingerbeweging over de rijst maken; als de rijstaren uitkomen zullen en de rijst dus *tiana* (zwanger) is, neemt men een blad v. d. *loka maliga* (snelgroeiende pisang), scheurt de vleugels er af, zoodat de nerf overblijft, gaat midden in 't rijstveld staan, en houdt met de linkerhand een hakmes horizontaal voor zich uit met de snede naar zich toe; met de rechterhand slaat men de pisangbladnerf er tegenaan, zoodat de bovenste helft doorgesneden en weggeslingerd wordt; *panga loka ndapepondoka ri pae*, *nepa ndato'oka*: *wiri woso*, *wiri woso*, *nakatebokesaka pae*, *wa leti ntaoe moana*, een blad(nerf) v. d. pisang (de snelgroeiende soort) laat men slingeren over de rijst en zegt er bij: rits, vort! mogen de rijstplanten zich splijten (om de vrucht door te laten) als het schaamdeel eener barende vrouw (zie *boke*).

Amp. *mampondo*, wegslingeren, weggrollen.

2. **pondo**, Str. B. (uit het Par.), schepnet, om doe'o te vangen; *momondo*, met dit schepnet

vischen; *ndapamondoka doe'o*, om er vischgebroed mee op te scheppen; *bibisani ndapondo wo'oe*, *ndapasipondo pai doe'o*, ook *bibisani*-vischjes worden met 't schepnet gevangen, ze worden te zamen met de *doe'o* opgeschept.

pondonto, zie *ronto*.

pone (vgl. 1. *nai*, *pene* en Nap. *panai*, Jav. Bag. *penek*, O. Jav. *nek*, Mal. *naik*, Ibn. *oenek*, Pamp. *panik*, Tag. *panhik*, Mag. *manik*, Tir. *menik*, Ponos. Mong. *ponik*, Bim. *ne²*); *mepone*, klimmen (niet op bergen), *madago mepone*, mag ik boven (in huis) komen? *pepone*! kom boven, *malaimo watoekoe*, *mepone*, mijn slaaf is weggelopen en is naar boven gegaan (bij anderen, om daar zijn toevlucht te zoeken; hij beschadigt dan iets en zijn heer moet boete betalen, wil hij hem terugkrijgen, Tor. I, 199), *mepone rajanja*, hij is onbezorgd, heeft schik in zijn leven; *pepone*, tijd, plaats, wijze van opklimmen, ook w. t. v. *edja* (trap), *pepone djaja mboerake*, loon aan de priesteres voor „het beklimmen van het voertuig der luchtgeesten”, Tor. I, 374; *peponeka*, plaats v. nr. boven gaan, plaats waar de weg naar 't Bovenland begint; *mempone*, eig. een meervoudsvorm, *mempone tasi*, de vloed komt op, *oe² bangke mempone*, het wordt hoog water, maar ook syn. m. *mepone*, bv. *me(m)pone ri kajoekoe*, in een kokospalm klimmen, *me(m)pone djoe'anja*, zijne ziekte verergert; *mapone*, *mampone*, iets beklimmen, *mapone kajoekoe*, een kokospalm beklimmen, om de vruchten er uit te halen, *mapone sampa*, eene helling nemen, zich over eene helling heen werken, *mariamo mamongo koepone*, ik heb al heel wat pinangpalmen leeggeplukt; *mbo-pone mamongo setoe*, die pinangboomen worden telkens beklommen en leeggehaald; *mampapepone*, doen beklimmen, gelasten te beklimmen, *papepone*, geschenk dat de schoonmoeder aan hare schoondochter geeft om haar voor 't eerst in 't huis der schoonmoeder te laten komen, Tor. II, 23, 27.

pone papa, n. v. een zeekrab, die veel voorkomt op de rhizoforen (*papa*); wordt gegeten. *to pone*, w. t. v. *ualesoe*, muus; hiermee

wordt wel eens een nog ongeboren kind aangeduid, *ane sawi dada ntopone, mosoemo da poanania*, als de borst van den foetus op 't hoogst is gekomen, dan zal de moeder wel dra bevallen (omdat het kind gaat zakken). *mone*, 1) volledig, vol, wdl. „tot boven toe”, *dange ri koeira monemo sampole*, een deel v. d. sleuf is al vol sago, *siko dampakoroka uarainja, maka mone paintjanimo*, gij moet de plechtigheden verrichten, want gij hebt volledige kennis; 2) Str. B. en Amp., syn. met *oma*, een vak der dakbedekking, van beneden naar boven gaande, naar welker aantal de breedte v. h. huis wordt berekend, *bauea pitoemone atanja*, een huis met een dak v. 7 vakken.

Amp. *mone pasioempa ata*, een vak is een elkaar bedekkende reeks dekstukken, *pasoli togomone*, een huis van 3 vak breedte; *ale mone*, een vlechtsel dat 't handvat v. e. kapes bedekt.

ponga, soortwijzer voor half-bolvormige voorwerpen, *doela samponga*, één koperen schaal, *tabo patamponga*, vier kokosdoppen, vier kopjes of schaaltes, *boere samponga*, één stuk zout (naar de halfronde zijde die het heeft, van den bak waarin het is uitgekookt), *watoe samponga*, één steen; *mamponga, mampongasi*, in twee helften deelen, ook de naam eener wicelplichtigheid, Tor. I, 371; *maponga* (intr.), gespleten, verdeeld, *watoe maponga*, verdeelde steen, gespleten steen; *meponga*, zich splijten, vanzelf opengaan, *meponga to-joe boenting*, de kuit der b.-visschen gaat vanzelf open, *peponganya i Lantje to'onia*, toen hij opensprong, kwam er iemand uit die L. heette; *boere keponga*, zout in stukken of briketten (MS.).

mantamponga, splijten, *wo'o lagiwa nata-mponga*, hij spleet den kop van 't hert; *tampongakakoe wo'o mbawoe setur*, splijt m'n den kop van dat varken eens; *montamponga wombo*, den ingang van 't huis in tweeën splijten, eene handeling bij het *mebolai*, Tor. II, 21; *tamponga bira icinaloe, tump. bira uaracoe*, gaven bij dezelfde gelegenheid, voor het splijten van de bamboe-kokers waarin

rijst en varkensvleesch is gekookt, ibid. 22.

Amp. *mamponga*, splijten; *taoe samponga*, echtpaar.

ponga'a, n. v. e. boom m. e. hollen stam.

pongasi of **pongasi** (door het Mor. uit het Mal. *pingasih* „liefdedrank”), of *baroe pae*, gegiste drank, uit kleefrijst bereid; Tor. II, 210.

pongawa, titel van het hoofd der Bajo's en van een vroegeren hofbeamte in het rijk van Todjo, de legeraanvoerder. Tor. I, 75.

pongge (vgl. *bongge, [pongke]*), syn. m. *ede*, kort, klein; *pongge² dja koronja*, hij is maar klein van lichaam; *booe popongge*, soort ga-boes-risch met grooten kop en kort lichaam, weinig smakelijk, die in den plas Todjoe voorkomt; het verhaal zegt dat deze visschen de bewoners zijn van het dorp dat in den plas verzonken is; Tor. I, 52.

pongi (Mal. Jav. *pingit*, Bim. *mpongi*); *mepongi*, niet willen spreken met iemand op wien men boos is; *mampongi*, voor dood verklaren, iemand doodzwijgen, op iets niet antwoorden, het zwijgen er toe doen, *napongi jakoe, patamboejamo pamponginja jakoe*, hij heeft me dood verklaard, al 4 maanden lang spreekt hij niet met me, *be napodjo mantjono, dja napongi*, hij wilde er niet op antwoorden, hij zweeg er op; *mombepongi*, elkaar doodzwijgen, niet met elkaar spreken; *be naseko sampombeponginja*, hij spreekt niet met den gene dien hij negeert; *kamongi²*, aldoor geluidloos lachende, met een lachend gezicht, zonder lachgeluid.

pongka (Mal. *pankal*), de oorzaak, de aanleiding, degene van wien de zaak is uitgegaan, *pongka mpo'icali i Ta nTjorongi*, T. nTj. is de oorzaak van den oorlog; *pongkanja*, groote mannetjesaap; *dja moeroe², circa pongka mpo'oe nda'a*, hij blijft maar rustig zitten, als een groote aap op den voet v. e. boomtak; *mompepongka*, beginnen, de eerste stappen doen tot iets, *mompepongka tengke*, het doodenfeest beginnen; *mompepongka* is ook: een stuk land met teekens bebakenen, om het aan te duiden als zijn a. s. akkergrond.

Amp. *paroke anoe pongka*, groot mannetjesvarken.

pongkano (uit het Mor.), de pitten van komkommers, pompoenen en watermeloenen, die men bij het rijstplanten legt op de zaairijst, om aan deze een voordeeligen groei te verzekeren.

pongke (vgl. *pongge*), een tak van hout of bamboe, waarop men de hielen zet bij het hurken, bv. om zijn gevoeg te doen, syn. *tengko*; *mopongke*, op zulk een verhevenheid nederhurken; *siko djela dja mopongke²*, je komt hier maar zitten malligheid uithalen; *momongke*, gehurkt, in elkaar gedoken zitten; *noendjaa noepomongke²ka*, waarvoor zit je zoo gehurkt? *memongke*, zich verheffen, uitsteken boven iets anders, *pae mami menongke ri ojo pae joenoe*, onze rijst groeit hoog op te midden van die van anderen; *kampongke² uriti ntonto'o²*, de pooten van den vogel t. zijn langgerekt, de vogel staat hoog op de pooten. *asoe mpongke*, zie *asoe*.

pongki, PmB., een boom die opeens zijne bladeren verliest.

pongko (Gor. *ponngo*, Mal. *pongkok*); *taoe mepongko*, wdl. „iemand die zich verkort, een stuk van zich zelf (zijn lichaam) achterlaat”, weerwolf, lykanthrop, iemand die zijn binnenste uit zijn lichaam kan afzonderen en dit in iets anders kan overbrengen, dat dan zijn tijdelijk lichaam is; het innerlijk voedt zich met de lever v. e. medemens (Tor. I, 254); de weerwolf wordt ook wel kortweg *pongko* genoemd; *maramo pepongkonja* of *katopepongkonja*, 't blijkt dat zij eene heks is; *mampongko*, iemands lever uit zijn lijf halen en opeten, iemand beweervolgen, als weerwolf iemand aanvallen; *nato'o: ane be koeporongko, kami salipoe da napongko*, hij zei: als ik niet met hem wilde trouwen, dan zou hij van ons heele dorp de levers opeten.

pongkoe (Mor. id.); vgl. *boengkoe, tongkoe*, heuveltop, *pongkoe ntana*, heuvel, *se'i sampongkoe, se'i sampongkoe, jombo ri tongonja*, hier is een heuvel, hier een andere, in 't midden een dal.

pongkooe (vgl. *kooe*), Todj., een kruid waarvan de bladeren op wonden worden gelegd.

ponggo (Pal. *panga*, Jav. Mad. Kar. Tob. *pa-*

ngan); *mamongo* (intr.), siri-pinang (met kalk en gambir of ander toevoegsel) pruimen; *mampongo* (tr.), id., *koeto'o da mamongo, koetondjoeka anoe ndapongo, bare'e napodjo mampongo*, ik dacht dat hij zou siri-pruimen, ik reikte hem over wat men pruimt, maar hij wilde het niet pruimen; *mamongo* is ook de naam v. d. pinangpalm (*Areca catechu*, Cl. 315) en de pinangvrucht, *bare'e koepongo mamongo*, ik pruim geen pinang, *gori ngkadolidi mbe'a setoe, poili noe oed mamongo ndakita ri ueroekonja*, dat meisje was zoo mooi, dat men het naar beneden vloeien van pinangspeeksel door haar keel zien kon, *mepone mamongo*, pinangnoten uit den boom halen; *memamongo*, op pinangvruchten uitgaan, [ook w. t. v. *moasoe*, zie *asoe*]; *mampamongoka*, iemand siri-pinang aanbieden, *mepamongoka* (intr.), siri-pinang aanbieden; *mombepamongoka*, elkaar siri-pinang aanbieden; *koeporapi gambe, da koepampepanongoka linggonakoe*, ik vraag gambir om mijne gasten eens siri-pinang aan te bieden.

pamongoa, Str. B., pinangdoos.

PmB. *mampongo*, intr. en tr., *koeto'o a mampongo, koetondjoeka aoe rapongo, are'e na'engge mampongo*, ik dacht dat hij zou pruimen, ik reikte hem over wat men pruimt, maar hij wilde het niet pruimen.

ponggo-loea, Str. B., een zeevisch, zie *dolo²*.

pongoli, zie *ngoli*.

poniki (vgl. 1. *paneki*), Tog., groote vleermuis, vliegende hond.

poningkoagi, zie *tingkoagi*.

ponjolonga, Tog. (uit het Boeg. *pandjolongang*), trechter, gewl. v. e. boomblad.

ponokono, Meerstr., soort mand, gebruikt door de visschers, om er visch in te bergen, gevlochten van pandan-blad (*tole*).

pononggia, pr.t. = B. *pandodua* (hut om boom-schors te kloppen).

ponoso, zie 3. *soso*.

pontji: *mapontji*, afgeschaafd, v. d. huid, ontveld; *iritikoe napontji-pontjilaka ndoempoeji*, mijne voeten zijn voortdurend ontveld door het onkruid, *napontjilaka karabanja*, zij stroopte haar jakje af, *napontjilaka ga-*

ranggonja, hij legde zijne krokodillenge-daante af.

pontjoe; *pontjoe enoe*, het sluitknoopje van een kralensnoer, *sampontjoe dja poënoenja*, ze heeft maar één snoer kralen om den hals, *to-gompontjoe poënoenja*, ze draagt een driefoudig snoer kralen, *lembanja rapontjoeni ri tali-koenja*, *kantji rapontjoenika*, haar baadje is dichtgeknoopt op den rug, het is met knopen dichtgeknoopt.

pontjongi, hardhoorend, niet gewillig tot hooren, Oost-Indisch doof.

pontjori; *mampontjori*, afwrijven, afschuren, *ne'e ndapontjori ielakoe*, *dja ndapinda'ka*, mijne wond moet niet afgewreven worden, alleen maar afgebet, *napontjori ngkadjoe*, geschramd, geschuurd door een stuk hout.

1. **ponto** (vgl. *panta*), elk, ieder, *pontomo kita ndaukaika gambe*, aan elk van ons is gambir gegeven, *jakoe ico'oe da ndaukaika gambe*, *nakaponto*, ook mij moet gambir gegeven worden, opdat ieder hebbe, *waika ta'oe setoe gambe ponto*², geef aan die menschen gambir, aan ieder van hen, *pontomo kita se'i nukojo*, ieder van ons heeft te dragen. (Het gebruik van *ponto* is vooral P.)

Amp. *ponto eo* = B. *icoengka eo*, elken dag; *pontoli*, alles in orde, alles voorhanden, *pontoli pai takandjo'oe*, alles is er, zoodat we gaan.

2. **ponto**, Str. B. (uit het Mak.), armband van zilver, *toga ponto*, zilveren armband.

3. **ponto**, n. v. cenige boomsoorten: *ponto longoroe*, boom met witten bast, het hout dient voor vaartuigen, *p. alo*, met rooden bast, *p. manjapo*, PmB., met bruikbaar hout, *p. kouri*, PmB., een liaan (vgl. 2. *ponto*).

pontoe (Nap. *pantoe*), plaats, deel, aandeel, voor, tijdstip, *pontoe noe lipoenja*, de plaats van zijn dorp, *radoea baola napepate*, *samba'a pontoe mpapanja*, *samba'a pontoe ntamanja*, twee buffels heeft hij geslacht, één voor zijn vader, één voor zijn oom, *djelamo ri pontoe mpapanja*, het tijdstip van hare bevalling was gekomen; *mpontoe*, van tijd tot tijd, somtijds, *mpontoe porengkonja*, van tijd tot tijd heeft zij mooie kleeuren aan, *To Loetoe mpontoe mangkoni pae*, *To Rawo mpontoe mangkoni*

dange, de Loewoeërs eten van tijd tot tijd rijst, de Meerbewoners eten van tijd tot tijd sago; *simpontoe*, op gelijke hoogte met, *be maja rakaloe ue'a mepaja*, *be simpontoe*, men mag niet den arm om den hals slaan (bij het *moraego*) v. e. meisje dat „vader” (of „oom”) tegen je zegt, dat is geen gelijke hoogte (van generatie); *simpontoe-mpontoe*, op dezelfde plaats, op dezelfde hoogte, terzelfder tijd, *simpontoe² pouotoenja*, hun spreken komt op 't zelfde neer, zij spreken geheel gelijk, *simpontoe² poana ntaoe radoea setoe*, die twee vrouwen hebben terzelfder tijd een kind gekregen; *mosimpontoemo ue'a pai toke*, de vrouw bevond zich op gelijke hoogte met het venster; *mampopontoe*, tot zijn deel hebben, *moëdemo wa'a ngkina'a*, *anoë ri tandonja siko mampopontoe*, de porties rijst staan in eene rij, die aan het eind hebt gij voor uw deel, is voor u, *siko mampopontoe da mampesiroka njara*, gij hebt tot taak om gras voor de paarden te halen; *mampopontoe*, bij gissing de plaats, de gesteldheid van iets bepalen, er maar naar raden, zonder 't juist te weten, *naucenoë wa'oe*, *be kono*, *maka dja napepontoeka*, hij wierp zijne lans naar het zwijn, maar raakte het niet, want hij had het maar op goed geluk gedaan, *be montjo pesononja*, *dja napepontoeka*, hij gaf geen juist antwoord, hij giste er maar naar.

pontoe-pontoe, Str. B. (uit het Boeg.), kruithoren, blikken fleschje, waarin het buskruit wordt verkocht.

pontoero(ngi), w. t. v. *mata* (oog), vooral in den oogsttijd gebruikt; st. *toeroe*, zie aldr. (het woord staat [dan] voor *pontoeroegi*'), [of *toero*, zie aldr.].

pontoetoeni, een boom, het hout is goed voor huisbouw.

1. **poo** (vgl. 1. *pee*), geluid van ploffen en van een slag op een voorwerp; *tetoempoo*, tegen iets aangeboden en daardoor in zijn vaart gestuit en in zijn loop gewijzigd, *be kono lagiira koeuoenor*, *katetoempoo ntaralakoe*, ik heb

[¹] Wrsch. verschrijving voor *pontoeroengi*; vgl. echter Mong. *siog*, Tag. Bis. *toeloeg*, enz. (Op *toero* staat de vorm *pantoerongi* opgegeven.)

het hert niet met de lans geraakt, want mijne lans is tegen iets aangeboden; *siko katepara-poo mpa'oe ntaoe setoe*, wat die menschen zeggen, slaat op u; [zie verder 1. *pee*].

2. **poo**, Todj. = B. 1. *paa*; *rapoo*, uitgewrongen, uitgeperst worden.

1. **po'o**, Amp., ichtyosis.

2. **po'o**; Amp. *mepo'o* = B. *mekolika* (zich omkeeren, van den rug op den buik, of omgek.). **po'oe**, band, bindsel, ook w. t. v. *laero* (rotan); *momp'o'oe*, *mampo'oe*, binden, vastbinden, *momp'o'oe joemoe*, een doodkist dichtbinden, *momp'o'oe*, tijd, plaats, wijze van binden; *mampo'o'esi doanga*, een vaartuig zeilklaar maken, door de vlerken of wat er verder moet vastgemaakt worden, goed te binden; *laeroe ndapo'oeka banoa*, rotan om er het huis mee te binden.

po'oe-lede „binden en losmaken”, telkens veranderingen maken, bevestigen en weer ontkennen of herroepen, *ada ne'e ndapo'oe-lede*, het gewoonterecht moet niet telkens veranderd, herroepen, ter zijde gesteld worden.

1. **popa** [Mor. *papa*], schutblad, dekblad, *popa mpia*, buitenste, droge schil der uien, *popa ndjole*, schutblad der maïs; *kepopa*, schutbladen hebbend; *mapopa* „wat schutbladen heeft”, w. t. v. *djole* (maïs); *mapopaki*, *mapopasi*, ontveld, afgeschaafd, v. d. huid, *talikoe njara napakapopasi ntaoe mampelamba*, de rug van het paard is ontveld door degenen die het bereiden hebben.

PmB. *mamopa* = B. *malepa* (geschild, onthuid); *memopa* = B. *oso* (verrot, vergaan). [2. **popa**, n. v. e. boom, rhizophoren-soort; zie *tangari* en *boelotori*.]

popa'a (Mor. *popala*, dik stuk hout in plankvorm, vgl. 1. *pala*), de zware zolderbalken die boven langs de wanden v. h. huis loopen; Tor. I, 286, II, 152; *popa'a* is ook de nm. v. e. boom waarvan de schors voor omwanden dient.

popa'ai, pr. t. = B. *popa'a* (dwarsbalk).

popakakoe, een liaan, wrsch. aldus gend. omdat zij gebruikt wordt bij 't masseeren (zie *kakoe*).

[**popantangi**, Amp., zie 2. *kalo*.]

pope (vgl. *ope*, 1. *opi*), Amp., op, ten einde. **popel** (vgl. *pope*), pr. t.; *loaja napepopeika*, de si-rih hebben ze opgemaakt(?), Tor. III, 673, 142.

1. **popo**, het woord dat men de heksen kan hooren roepen, als ze roedvliegen om kwaad te doen (Tor. I, 262).

2. **popo** (Pal. *papo*), rot, stinkend rot, van kren-gen, *popo baola*, het buffelkreng stinkt van verrotting, *maeka popo*, doodsbang, *mojo popo*, snoepzuchtig, van alles snoepend (in de 2 laatste uitdrukkingen is *popo* alleen maar een verachtend woord); *kapopo*, plaats, tijd, wijze van verrotting; *mapopo baola*, *mata brakita*, de buffel is weggerot, gestorven zonder dat iemand het zag; *mampoposi*, rottend en erg stinkend, *dja maturoea*, *mampoposi ndjai oenenja*, *nepa ndakitasaka*, *menanam*, 't is een ziekte in handpalmen of voetzolen, rottend van binnen, ineens ziet men dat er etter uitkomt.

3. **popo**, een boom.

popoko (Bant. *popoko*, eekhoorn), een groote vogel met fraaie veeren; men zegt dat hij zorgt dat er nooit een op den grond valt, opdat men de teekening niet zal navolgen: legende omtrent dit dier: Tor. I, 266; hij schreeuwt in 't duister, 't klinkt als lachen: als een vrouw hem nadoet, zal zij spoedig sterren; *popoko janto*, een nachtvogel, die hard roept, *popoko janto ane mombengika mo'eoka meboo*², *measa*, *taoe kalindja*² *natio*, *naasa*, als de p. j. den heelen nacht en den heelen dag schreeuwt, is dit onheilbrengend. hij ziet neer op de voorbijgangers en zendt hun onheil toe.

popongge, zie *pongge*.

popo'oe, w. t. v. *taoe*, mensch (jachtterm); in PmB. w. t. v. *maliga* (vlag), *petengka popo'oe*, loop vlug.

popoti (vgl. *opoti*); *sampopoti*, één stuk, *kadjoe sampopoti*, één stuk (dood) hout; *korintjani teusampopoti*, ik weet er het een en ander van af.

pora; *takoele santepora* (P.), *sangkoe* (L.), één tros blimbing-vruchten.

poragia, zie 1. *ragi*.

[poralemba, pr. t., zie lembo.]

pore (vgl. 3. more en Bim. Boeg. pore), massief, dicht ineengedrongen, zonder holten of gaten, geheel v. dezelfde stof of kleur, *tana pore*, harde, ondoordringbare grond, *enoe pore*, een kraal zonder gat, *taoe pore*, een massief mensch, die van binnen hard is, ontoegankelijk, iemand dien men niets leeren kan, *gola pore*, suiker van palmwijn die eenigszins zuur was, die daardoor zeer hard geworden is, *taoe pore pangaintjaninja*, iemand die veel (geheimzinnige) kennis (van tooverij) heeft, *pore lose ndanja*, hij is zeer ontstemd, *mamongo baré'epa pore*, pinang die nog niet hard van binnen is, *pore kedje* (scheldwoord), wrdl. „die geen gat in zijn penis heeft”, dom, onbruikbaar, *njara pore*, een stevig paard, *maeta be pore*, *laoe anoe maboeja*, zwart, maar niet geheel, er loopt wit doorheen, *tondoenja bepa laoe porenja*, *aoe madago ndapotaono*, er zijn nog geen massieve stukken in de horens, die goed zijn om als handvat te gebruiken, *roentjoepaka rombe*, *nakapore banganjinja*, stamp met den zak op den grond, opdat de inhoud dicht in elkaar dringe; *ndaiceve mpore*, geheel en al omwikkeld, *limoe mpore*, dichte wolken; *mapore*, zeer veel, *mapore gianja*, zijne slachtoffers (verslagenen) zijn zeer talrijk, *mapore kambadjanja*, er zit veel gouddraad aan; *kamporesa*, plek waar een rivier een ondergrond-schen loop aanneemt, de ondergrond-sche loop eener rivier, wdl. waar zij het gat in den kalksteenbodem in 't welk zij zich stort, vol maakt; Tor. I, 29, 52.

pori, zie pori'oendjoe.

pori'oendjoe (missch. voor *poridjoendjoe* „die met den kop tegen de wildernis inloopt”), PmB. w. t. v. *asoe* (hond).

poriojo, zie ojo.

poro. pr. t. = B. *poera* (op, gedaan, ten einde); *poro* = B. *poera*² (alle, allen, alles); *sigoe-ntjoemo poro*², allen zijn vereenigd; *mamporo*, duur, kostbaar.

B. *poromo woeja*, de maan is ten einde, is onder, *togo'ugi poro*, ten einde van 3 maanden, *poro, poro mata noe angga*, mogen

de oogen der geesten duister worden! uitroep als men in de hand van iemand slaat, om hem bij te brengen van duizeling of bedwelming; *mamporo*, uitmaken, uitdooven, *naporo silo*, *re'e kambero anoe naporoka*, hij heeft de fakkel uitgemaakt, er was een waaiër waarmee hij ze heeft uitgedoofd, *loka naporoka potoemangi noe ananja*, met pisang heeft hij aan het geschrei van zijn kind een eind gemaakt, *poro sakodi uelo apor*, *bangke gaga*, blusch de vlam van het vuur een beetje, ze is te groot; *kamporo*² *silo*, de fakkel is op uitgaan; *tekamporo ogoe eo*, *bara rangasoe ntaoe monoendjoe anoe mampasoeboe raranja*, de zonneschijf is verduisterd, het is misschien de rook van menschen die bosch afbranden die haar licht verduistert, *tekamporo woeja*, *limoe maomponi*, de maan is verdonkerd, wolken bedekken haar, *tekamporo reka ntjilo*, de vlam der fakkel wordt duister, *tekamporo mata da kono ndataso*, de oogen worden duister, als men bang is door een worp getroffen te worden, *tekamporomo djole*, *magaoemo woejoenja*, *balimo kaucaanja*, de maïs is al dof, het haar er van is al droog, het is niet meer rood; *samporo silo nawoei ngojoe*, ineens was de fakkel uit, toen de wind er tegenaan blies.

meporosaka „zich laten uitgaan”, toonen dat men aan het eind zijner krachten is, neervallen, neerslaan, van uitputting, verdriet of boosheid, *meporo-saka anangodi da maloeloe inenja*, het kind slaat zich tegen den grond (den vloer), omdat het zijne moeder wil nalopen; *teporosaka*, neergestort, neergesmeten; *mamporosaka*, dingen neersnijten, zooals iemand die boos is, *kudja'a ndanja naporosakamo ajoeta pai koera*, in hare boosheid smet zij brandhout en kookpot tegen den vloer.

moromo, gedaan, op, ten einde, *moromo perara ndeme*, *mokomo*, het gloeien der zon is gedaan, ze is bewolkt, *moromo kauca noe matanja*, zijne oogen zijn niet meer rood, *tekuressakamo rajakoe*, *eica apoe anoe moromo*, *eicase'mo kamoro ndajakoe*, mijn hart is al tot bedaren gebracht, zooals vuur dat verflauwd is, zoo

is ook mijn hart bedaard geworden, *mate moro*, *baré' rapewo'oki*, hij is vanzelf (aan wonden, door uitputting, of hoe dan ook) gestorven, zonder dat zijn hoofd is afgeslagen, gezegd van iemd. die wel in den strijd komt, maar niet doordat zijn kop wordt gesneld, *nakamoro ndanja*, opdat zijn gemoed bedare; *pamoro ndjoe'a*, *ntje'e pakoeli*, wat de ziekte doet bedaren, dat zijn de geneesmiddelen; *mampamoro raja*, het gemoed tot bedaren brengen; *tekaloemoro*, verflauwd, verslapt, in kracht of hevigheid afgenomen, *tekaloemoromo oedja*, *bemo ma'ai*, de regen is afgenomen, hij is niet erg meer.

[poroambo, Tog., zie 2 ambo.

poroana, Tog., zie 1. ana.]

poroe (Boeg. *poeroe*, Mak. *poeroeng*), dichtgeschoven, dichtgeschoten, toegegaan, v. e. strik; *poroe lembo*, de rijgnaad waarin het koordje loopt, dat den hals v. e. vrouwenbaadje toehaalt; *toe'oe mpodago*, *nakaporo*, knoop hem goed, opdat hij toeschiet; *mamporo*, verschuiven, een strik open of dicht schuiven, een gebeurtenis verschuiven, *raja ndaporo*, de strik wordt aangetrokken, *ndaporo*, *uaima'i posoesa*, het feest wordt vervroegd, *ndaporo*, *uaindjo'oe*, het wordt uitgesteld, *ndawali-mporo moeni*, het wordt weer opnieuw verschoven, *mamporo*, *nganga*, de stem matigen; *pamporo*, *pa'amoe*, schuif je beenen op, ook wel aardigheid voor: ga heen, zooals *pandote woekoe*, *pantjoejoe ja'a*, *pantjoe'a pa'a*; *teporoe*, dichtgeschoven, dichtgehaald, *teporoe'no inula*, de schuld is al wat afgelost; *maporo*, bros, hard en breekbaar; *toicoe siporo* (P.), t. *poroe* (L.), een broze soort suikerriet.

porogoso, zie gosoe.

porojojo, zie jojo.

poroki, Amp. Tog., rook.

porokoe [(st. *rokoe*, Mal. Gaj. *dekut*, Tag. *dikit*,

Bis. *dokof*), PmB. nabij, dichtbij (MS.)].

poroeopi, zie oepi.

porosi (Nap. *poeroehi*); *mamporosi*, ergens tegen-aan slaan, *naporosi djamboe*, *da nipale'o woe-anja*, hij sloeg tegen den djamboeboom, om de vruchten te krijgen, *porosi lemo*, *nakana-*

woe, sla tegen den citroenboom, opdat (de citroenen) vallen, *uitikoe naporosi ngkadjoe*, de struiken slaan tegen mijne voeten aan, *ndaporosi noe doe'i ntaoe mate uairo joemoenja*, *da ndalimba ri sabanoenja ri eo mpantoe-doemaka*, *doe'i ndakeni ri kandepe ntinggola*, *ndapaende ndjairia*, *toempoenja ndatima ri poerinja*, tegen het deksel van de doodkist wordt geslagen met den sirihszak van den doode, wanneer deze zal worden overgebracht naar een ander verblijf op den dag van het vervoeren der dooden, de sirihszak wordt gebracht naar de hut der doodenverzorgers en daar wordt er voor gezongen, de (beenderen van den) eigenaar worden later overgebracht: *ira ngkadjoe naporosika oeani*, met een bebladerden tak sloeg hij de bijen weg; *mombaporosi*, tegen elkaar aan slaan, zooals bamboestaken door den wind.

malimporosi, ver dragend, ver voortschietend, *taoe malimporosi*, een vlugge vent, *malimporosi kandjo'oe mpeuoenja*, het ding dat hij wierp schoot ver voort, *malimporosi peloeroe*, *lawa ngkandjo'oe*, de kogel draagt ver, schiet ver.

porositoetoe, zie porotoetoe.

porotoe'a, zie 2. toe'a.

porotoetoe (Rongk. *poritoetoe*; vgl. Boeg. *pasi-toetoe* „op elkaar doen sluiten”), in Rongkong vervaardigd ikat-weefsel, door de To Rongkong niet gedragen, omdat het voor doodenkleeren dient, maar door de To Seko en verder wonende stammen gekocht. Zie Bijdr. K. I. 78 (1922), bl. 415—418.

porotomoe (uit het. . . ., Boepool *pojotomono*, Gor. *polotomo*), *Apium graveolens*, Cl. 270, peterselie, hier en daar gekweekt, om als geurkruid (*siya*) in den rand der sarong van meisjes te worden gestoken. (Tor. II, 225, 277, 297. gebruik als kruidrij. medicijn en geurbos.)

1. *posa*, op, verdwenen, weg, uitgestorven, *pasama buela mami*, onze buffels zijn verdwenen, *ane noeteko tongure*, *da posa*, als ge de maleo's in strikken vangt, dan sterven ze uit, *be posa airili setor*, *toeroe salapi*, *toeroe salapi*, die overlevering sterft niet uit van